

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 24.

Onsdagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 192, med förslag till förordning om arvsskatt och gåvoskatt m. m.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Björcks interpellation om återupptagande av utredningen angående ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m., erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Björck till mig riktat följande frågor:

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m.

Har statsrådet uppmärksammat den starka ökningen av alkoholmissbruket bland ungdomen som kunnat konstateras under senaste året, en ökning som man har anledning befara leder till ökad brottslighet?

Kan det förväntas, att statsrådet snarast låter återupptaga den utredning angående ungdomsbrottslighetens bekämpande och missförhållandena inom det offentliga nöjeslivet, som riksdagen anhållit om i skrivelser åren 1937 och 1939?

Mitt svar är följande.

Alkoholmissbruk och brottslighet bland ungdomen ha på senaste tiden tilldragit sig mycken uppmärksamhet i den offentliga diskussionen. Det synes mig riktigt och erkännansvärt, att den allmänna meningen i dessa tider, som kräva anspänning av alla krafter, med särskild styrka reagerar mot tecken på bristande medborgerlig ansvarskänsla inom vårt folk. De statistiska uppgifter, som jag är i tillfälle att lämna, utvisa dock en mindre ökning av asocialiteten bland ungdomen än vad av vissa uttalanden kunde befaras.

Beträffande *alkoholmissbruk* visa uppgifter, som jag inhämtat från kontrollstyrelsen, att antalet vid allmän domstol eller polisdomstol avdömda fylleriförseelser av personer i 25-årsåldern och därunder var ungefär det samma 1940 som 1939. Sista kvartalet 1940 skedde emellertid en påtaglig stegring, som i vissa delar av landet var ganska betydande. Utvecklingen har i allmänhet varit mera ogynnsam i städerna, med undantag av de båda största, än på landsbygden. För första kvartalet i år föreligga ännu icke motsvarande uppgifter, men tecken tyda på att utvecklingen varit ogynnsam. Under år 1940 har dessutom antalet fylleriförseelser vid militära förband varit avsevärt högre än år 1939. Härvid är dock att märka att de till militärtjänst inkallade voro betydligt flera år 1940 än året förut. Dessa företeelser ge mig anledning att med skärpa understryka vikten av, att i nuvarande allvarliga tidsläge återhållsamhet i bruket av alkohol iakttages.

I fråga om *brottsligheten* har det tidigare genom en av fängvårdsstyrelsen år 1939 framlagd utredning påvisats, att ungdomsbrottsligheten under en följd av år till och med 1937, som var det sista år utredningen omfattade, avsevärt stigit. Ökningen har fortsatt även efter nämnda år. Från statistiska centralbyrån har jag inhämtat upplysningar för senare tid angående brott,

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

som äro av den allvarligare beskaffenhet att de redovisas i straffregistret. Det visar sig, att antalet sådana brott 1938 steg med 7.6 % och 1939 med 12.9 %, allt jämfört med närmast föregående år, samt att en stor del av denna ökning faller inom de unga åldrarna. För att erhålla upplysningar ayseende år 1940, för vilket uppgifter från straffregistret ännu icke äro tillgängliga, har jag från fångvårdsstyrelsen skaffat uppgifter om antalet personer under 21 år, som intagits i anstalt för undergående av tvångsuppfostran, ungdomsfängelse, straffarbete, fängelse eller förvaring. Detta antal är endast obetydligt större 1940 än 1939. Ökningen var 15 personer, nämligen från 457 år 1939 till 472 år 1940. Ett påfallande drag i utvecklingen under de senaste åren är, att antalet kvinnliga intagna stigit; antalet av dessa var nämligen 1938 14, 1939 25 och 1940 30. Ehuru dessa tal visa en fördubbling på två år, är emellertid alltjämt antalet kvinnliga intagna litet i förhållande till de manliga.

De anförda uppgifterna beträffande såväl alkoholmissbruk som brottslighet bland ungdomen på senaste tiden torde icke tillåta några mera vittgående slutsatser angående den nuvarande kristidens inverkan. Jag delar emellertid den ärade interpellantens uppfattning, att statsmakterna böra noga följa utvecklingen på hithörande områden för att vidtaga de åtgärder vartill förhållandena kunna ge anledning.

Vad angår den av interpellanten omnämnda utredning angående ungdomsbrottslighetens bekämpande, som påbörjades år 1939, har den, såsom interpellanten berört, genom beslut i december samma år i likhet med ett flertal andra utredningar av besparingsskäl avbrutits. Jag beslöt därvid, att utredningen skulle vila till dess annorlunda bestämdes; dock skulle tills vidare de sakkunnigas ordförande och sekreterare, i den mån det kunde ske utan åtnjutande av ledighet från ordinarie befattningar, insamla och bearbeta material för fortsatta undersökningar inom ramen för utredningsuppdraget. I enlighet med detta beslut ha ordföranden och sekreteraren i begränsad omfattning fortsatt utredningsarbetet. Vid sidan av denna statliga utredning har centralförbundet för socialt arbete med visst understöd av statsmedel och under medverkan från fångvårdsstyrelsen igångsatt en omfattande undersökning av brottslighet och annan asocialitet bland ungdomen. Denna undersöknings syfte är dels att fastställa ungdomsassocieringens yttringar och omedelbara orsaker, dels att utröna vilka hjälpande och förebyggande åtgärder som från samhällets sida närmast böra ifrågakomma. Undersökningen bedrivs i form av ortsundersökningar på vissa platser i landet och rundfrågor bland personer som anses äga erfarenhet i hithörande spörsmål. Förbundet ämnar inom den närmaste tiden utgiva en redogörelse för sin undersökning i vad den gäller ligabrottsligheten i Stockholm, Göteborg och Malmö. Senare under detta år beräknas de huvudsakliga resultaten av undersökningen i övrigt kunna publiceras. Det finnes all anledning att förmoda, att förbundets undersökning kommer att visa sig värdefull för den statliga utredningen. Då det är önskvärt att undvika dubbelarbete, synes det vara lämpligt att frågan om att ånyo igångsätta den statliga utredningen löses under beaktande av att man därvid bör kunna tillgodogöra sig resultaten av förbundets undersökning. Jag kommer därför att med största uppmärksamhet följa fortgången av förbundets utredningsarbete.

Till sist några ord av mera allmän räckvidd. Såsom torde framgå av det föregående, inser jag till fullo vikten av att det allmänna verksamt ingriper mot alkoholmissbruk och brottslighet bland ungdomen och att missförhållanden i dessa avseenden påtalas i den offentliga diskussionen. Jag vill dock,

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande
m. m. (Forts.)

när jag uttalar mig i detta ämne, icke underlåta att framhålla, att vi vid sidan av de yttringar av asocialitet, som nu närmast äro i fråga, snart sagt dagligen se glädjande bevis på en anda av pliktuppfyllelse och offervillighet hos vår ungdom i lika hög grad som hos de äldre. I stort sett bär den svenska ungdomen de bördor, som den nuvarande tiden lägger på dess skuldror, på ett sätt, som gör den väl förtjänt av nationens tacksamhet.

Herr Björck: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt värdsamma tack för svaret och för det tillmötesgående herr statsrådet samtidigt har visat mig. Det gläder mig att herr statsrådet i stort sett ställer sig förstående till de önskemål, jag uttalat i interpellationen. Jag noterar med särskild tillfredsställelse herr statsrådets uttalande, att han »delar» min »uppfattning, att statsmakterna böra noga följa utvecklingen på hithörande områden för att vidtaga de åtgärder vartill förhållandena kunna ge anledning».

Herr statsrådet anser dock, att statistiken visar, att missförhållandena ej ökat i den omfattning, som på grund av mina uttalanden kunde befaras; men att såväl alkoholmissbruk som brottslighet bland ungdomen ökat och att denna ökning alltjämt fortsätter, medger herr statsrådet i sitt svar. Jag har emellertid genom fortsatta iakttagelser och särskilt under de två månader, som förflutit, sedan jag framställde interpellationen, alltmåra stärkts i min uppfattning, som jag även gav uttryck åt i interpellationen, att ökningen av såväl alkoholmissbruk som brottslighet bland ungdomen är oroväckande. Såväl årsrapporterna från nykterhetsnämnderna i ett flertal län som notiser i dagspressen och referat från våra domstolar bestyrka detta. När, för att ta ett enda exempel, rusdrycksmissbruket tar en sådan omfattning som fallet varit under påskhelgen på en plats i Västmanland, där både ordningsmän och flera polismän med landsfiskalen i spetsen stodo maktlösa mot de talrika fylleristerna, föreligger något fel i vårt restriktionssystem beträffande handeln med rusdrycker, som våra myndigheter måste uppmärksamma och söka lägga till rätta.

Under innevarande månad ha dessutom förhållanden kommit i dagen på flera platser i vårt land, som äro ägnade att ingiva de allvarligaste farhågor. De sedliga förvillelser bland skolgungdom, som genom polisutredningarna blottats, äro upprörande. Att föräldrarna brista betänkligt i sin uppfostrargärning är tydligt, men man har även en viss anledning fråga sig, om vederbörande skolor taga hand om de unga som de borde och på det rätta sättet. En undersökning om hur härmed förhåller sig borde i det fallet vara på sin plats, och jag tillåter mig att i detta sammanhang skicka den hälsningen till vår skolöverstyrelse.

De företeelser, som jag här i största korthet berört, kräva åtgärder först och främst från dem, som ha ungdomens vård och fostran sig anförtrodd, men statsmakterna få ej stå likgiltiga inför dessa beklagliga händelser. Så har dock hittills åtminstone i viss mån varit fallet. Jag tillåter mig i detta sammanhang citera ett uttalande av vårt lands biskopar vid deras möte sistlidne januari månad. I ett budskap till Sveriges folk, antaget på detta biskopsmöte, uppläst av ärkebiskop Eidem i radio den 21 januari i år, säges bl. a.: »De påtagliga faror, som hota vårt folks framtid, hava till icke ringa grad sin grund i att staten försummat en av sina väsentliga uppgifter och i överksamhet låtit sedligt nedrivande makter driva sitt spel.» Denna allvarliga erinran från kyrkans högsta målsmän bör mana oss alla till eftertanke och självrannsakan.

Att våra statsmakter och då i första hand regeringens ledamöter i dessa

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

allvarstider ha en tung arbetsbörda, det förstå vi alla. Omsorgen om vårt lands försvarsberedskap utåt kräver givetvis huvudparten av vårt intresse, men det är på samma gång av vikt, att den inre fronten, vår andliga beredskap, ej försummas. Vår ungdoms moraliska såväl som fysiska hälsa sättes under dessa orostider på hårda prov icke minst på grund av de — ofta deprimerande — militära inkallelserna. Det bör vara ett statsintresse av första ordningen att på allt sätt tillse, att ungdomen så långt möjligt skyddas för de nedbrytande företeelser, som särskilt i kristider söka sina offer just bland de unga av båda könen.

Avsikten med min interpellation var huvudsakligen att få klarlagt, hur långt den utredning avancerat, som på riksdagens begäran igångsattes år 1939, samt vilka planer herr justitieministern hade beträffande utredningens fortsättande. Av svaret framgår, att herr statsrådet avvaktar resultatet av den utredning angående ungdomsbrottsligheten, som igångsatts av Centralförbundet för socialt arbete, i vilken utredning fängvårdsstyrelsen medverkar. Säkerligen torde även denna utredning bli ett värdefullt bidrag till belysning av problemet, men den torde dock ej kunna ersätta en statlig utredning, som får sina direktiv direkt av vederbörande statsråd, vilken också övervakar arbetets gång. Det är också med all säkerhet ett allmänt önskemål hos alla, som ha intresse att följa dessa frågor, att den statliga utredningen så snart som möjligt återupptager sitt arbete.

Till sist ber jag att helt få instämma med det uttalande herr statsrådet gör i slutet av sitt svar, då han framhåller, att vårt lands ungdom i stort sett under rådande svåra förhållanden uppför sig på ett sätt, som gjort den förtjänt av nationens tacksamhet. Detta kunna vi med glädje konstatera. Men jag är också övertygad om, att det stora flertalet av vår ungdom med tillfredsställelse ser, att man håller efter slarviga och asociala element bland ungdomen, sådana som störa trevnaden och draga ned sina kamrater på samma gång som de förorsaka klander även mot de skötsamma.

Må vi litet var i vårt handlande i de här berörda frågorna alltid hava inför våra ögon den gamla kända sanningen, att »ett lands och ett folks framtid beror i mycket på dess ungdom.»

Herr Schlyter: Herr talman! När man diskuterar frågan om åtgärder för ungdomsbrottslighetens bekämpande, bör man observera, att den sönderfaller i två huvudgrupper av åtgärder. Den ena faller under det område, som interpellanten här närmast torde ha avsett och som omfattar förebyggande åtgärder, åtgärder för fostran av ungdomen till ett socialt levnadssätt, innan den ännu har kommit i konflikt med strafflagen på något sätt. Den andra huvudgruppen av åtgärder avser den ungdom, som trots de förebyggande åtgärder, man kan ha vidtagit, gjort sig skyldig till lagöverträdelser. På detta område är det av särskild vikt, att samhällsorganen ta hand om ungdomen efter lagföringen eller eventuellt genomgåendet straff för att tillse, att den återanpassas till ett nyttigt samhällsliv. Genom att den ungdom, som har begått lagöverträdelser, lagföres och sålunda kommer under domstolarnas och myndigheternas tillsyn, får man ju ett urval av sådan ungdom, som kräver särskild uppmärksamhet från samhällsmaktens sida. Efter min uppfattning är kanske den allra viktigaste åtgärden inom detta område den, som avser den eftervårdande verksamheten av de villkorligt dömda.

Frågan om åtgärder för omhändertagande av den ungdom, som jag nu syftar på, har varit föremål för ingående utredningar, som ha lett till en lagstiftning på området, vilken hos dem som skulle ha hand om densamma väckt

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande
m. m. (Forts.)

stora förhoppningar med hänsyn till möjligheten att återföra den vilseledda ungdomen på rätt väg. Jag syftar härmed, herr talman, på lagstiftningen om villkorlig dom. Det är inte första gången, som jag här i kammaren vågar påminna justitieministern om denna lagstiftning, och, herr talman, jag fruktar, att det heller inte blir den sista.

Justitieministern yttrade, att statsmakterna böra noga följa utvecklingen på hithörande områden för att vidtaga de åtgärder, som förhållandena kunde ge anledning till. Jag ber värdsamt, ödmjukt och enträget, herr justitieminister, att få framhålla, att en mycket nära till hands liggande åtgärd vore att låta 1939 års lag om villkorlig dom träda i kraft. Jag kan inte fatta, att de skäl, som ha anförts till hinder härför, äro bärande. Det är finansministern, som inte medger det anslag, som behövs för att statens skyddskon-sulenter skola få träda i verksamhet. Om denna sak yttrade en intervjuad mycket sakkunnig man här i landet i en av våra morgontidningar för någon månad sedan, att statsmakterna föredraga här stora dolda kostnader framför en vida mindre, synlig kostnad i budgeten. Jag instämmer till fullo med professor Kinberg i detta uttalande. Jag anser det vara mycket dålig statsekonomi att för att inbespara de för ungdomsvården nödvändiga skyddskon-sulenterna vägra att låta den av riksdagen antagna lagen om villkorlig dom träda i kraft.

Jag ber att ännu en gång, herr talman, värdsamt få framföra dessa meningar till justitieministern, i förhoppning att han skall i dragkampen med finansministern slutligen avgå med segern!

Häri instämde herr *Wagnsson*.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet vid detta tillfälle för att framföra några synpunkter, som jag delvis har framlagt i en tidigare väckt motion, men som icke av det tillfälliga utskott, som behandlade den, rönt någon vidare anklang. Det är emellertid av så stor betydelse, att dessa frågor verkligen ingående dryftas, att det inte kan anses vara orimligt att man nu änyo berör några av synpunkterna på frågorna.

Jag kommer då först till vad jag vid flera andra tillfällen under föregående riksdagar har framhållit, när hithörande frågor ha debatterats, nämligen att det inte är tillräckligt med rent negativa åtgärder, som vidtagas, när olyckan har skett, utan att det viktigaste är, att man verkligen vidtager positiva, d. v. s. förebyggande åtgärder. Även negativa åtgärder måste ju vidtagas, men de äro som sagt icke de viktigaste. Viktigast är att hindra, att ungdomen kommer in på fel väg. Den tilltagande ungdomsbrottsligheten medför också stora och växande bekymmer icke bara för kommunerna utan även för hela nationen och därmed för riksdagen.

I fråga om de förebyggande och positiva åtgärderna måste man först och främst erinra sig, att inte bara fäderna utan även mödrarna till barnen i mycket stor utsträckning numer äro sysselsatta i produktionslivet och att barnen nu ofta äro lämnade åt sig själva i mycket större utsträckning än någonsin förr. Ju mer industrialiseringen fortgår och ju mer kvinnorna ryckas in i produktionslivet, desto mer komma dessa frågor att träda i förgrunden, hur man skall ta hand om barnen och ungdomen. Det går inte att bara låta dem lämnas åt sig själva, utan stat och kommuner måste här vidtaga genomgripande åtgärder, såvida inte obotlig skada skall ske. Man måste i stället för föräldrarnas vård och tillsyn av barnen skapa ersättning för denna vård, och det kan endast ske genom att tillräckligt antal kuratorer och ungdoms-

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

ledare utbildas och avlönas av det allmänna samt genom att lokaler tillkomma i mycket större utsträckning än vad för närvarande är fallet, vilket allt skulle möjliggöra en sådan fostran och tillsyn, som erfordras med hänsyn till den industriella och ekonomiska utvecklingens absorbering av både manlig och kvinnlig arbetskraft.

Det är även en annan sak, som man i detta sammanhang förbiser, och det är, att både stat, kommuner och föräldrar i alltför ringa grad ge lärarna sitt stöd, när de skola fullgöra sitt uppdrag och sin uppgift såsom ungdomens ledare även på det moraliska området och inte bara på det intellektuella området. Man har låtit föräldrarnas synpunkter i skolfrågor och fostringsfrågor bliva alltför starkt framträdande, och man har icke tillräckligt slagit vakt om läroareauktoriteten och den pedagogiska sakkunskapen. Så länge man inte gör det, kommer man att få erfara, att stora svårigheter komma att uppstå.

Det är särskilt en sak, som härvidlag är av allra största vikt, om man skall kunna råda bot på de tilltagande negativa sidorna hos den uppväxande ungdomen, och det är frågan om tillräckligt antal samlingslokaler för ungdomar. Det är ju besynnerligt, att vi, när vi kunna, och med all rätt också göra det, lägga ned oerhörda summor på det tekniska, militära och administrativa utvecklandet av våra nationella försvars- och arbetsgrenar, totalt förbise de ideella och moraliska sidorna därav och därmed av nationens stärkande. Och så länge har jag nu tillhört riksdagen, att jag verkligen kan överblicka nästan en generations utveckling. Jag har, när jag gör en överblick, funnit, att i riksdagen saknas mer och mer, allt eftersom tiden gått, intresset för de andliga värdena, de ideella strävandena. Det är nästan bara de ekonomiska intressena, som dominera. Bönderna t. ex. bry sig snart inte om någonting annat än sin ekonomi. Och i mycket stor utsträckning gäller även inom andra samhällsklasser att man bara intresserar sig för sina ekonomiska ting, under det att man låter de andliga värdena, de moraliska värdena intaga en mycket ringa plats. Det är något, som i längden blir till olycka för den uppväxande ungdomen. Varför har t. ex. inte staten i mycket större utsträckning än som skett gått in för att bygga medborgarhus med bibliotek och studielokaler över hela landet, i varenda socken, så att alla dessa ungdomar, bondeungdom, arbetarungdom och hantverkarungdom, skola kunna få samlingslokaler? Det är mycket, mycket viktigare att skaffa sådana lokaler än att bevilja stora anslag för administrativa och tekniska ändamål, vilka man nu ofta utan vidare lämnar. Ty själen är förmer än kroppen, och tekniken är väl nödvändig, men den måste komma i andra rummet, om vi skola kunna hålla oss upprätta i en sådan järntid som den nuvarande!

Man har också i många år såväl från regeringars som från utskotts sida alltför litet beaktat nödvändigheten av att ge anslag för ungdomens fostran, att lämna anslag för att skapa bibliotek, att bevilja anslag till hembygds-, bildnings- och nykterhetsrörelser och till alla sådana rörelser, som kunna rycka ungdomen med sig och föra ungdomen in på en god och nyttig väg. Man prutar av tusen kronor, tiotusen kronor och femtiotusen kronor på ideella anslag, som icke betyda annat än obetydliga summor i jämförelse med de jättelika summor, som eljest beviljas. Men dessa ideella anslag ha en enorm betydelse för städernas, kommunernas och socknarnas andliga liv och folkets moraliska hållning.

Man borde i stället intressera sig för att med många, många flera miljoner kronor än vi nu ge lämna anslag åt nykterhetsrörelsen, åt alla de ideella organisationerna, åt kursverksamhet, åt bibliotek och åt allt sådant som verkligen

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande
m. m. (Forts.)

kan fånga båda bonde- och arbetarungdomen. Men det var med knapp nöd som en bondeungdomsrörelse häromdagen av riksdagen kunde få ett litet obetydligt merbelopp mot vad som från början var avsett, fastän alla måste säga sig, att det genom denna rörelse utföres ett enastående och storartat verk i positiv riktning för bondeungdomens fostran. När det i riksdagen råder en sådan anda, är det inte att förvåna sig över, att man bland ungdomen och ungdomslärarna tröttnar och att det går som det går.

Man skulle t. ex. stödja scoutrörelsen. Det finns en stor scoutrörelse för varje slag av ungdom och det finns en särskild scoutrörelse inom arbetarungdomens led. Likaledes finns det en sådan rörelse inom nykterhetsungdomens led. Har man verkligen givit ordentliga anslag åt dessa storartade rörelser, som både i fysiskt och moraliskt avseende ge en så enorm styrka åt vårt folk och dess ungdom? Denna scoutrörelse har en betydelse, som inte kan överskattas, men man har likväl inte sett, att staten och kommunerna intresserat sig så särskilt mycket för dessa rörelser. I scoutrörelsen får ungdomen lära sig nyttiga och betydelsefulla saker, och om stat och kommuner hade stött denna verksamhet, skulle det ha stått annorlunda till beträffande ungdomen. Även nykterhetsrörelsens ungdomsverksamhet försummas av statsmakterna i allra högsta grad, och detsamma gäller om andra allmänna ungdomsrörelser, som få slåss som för livet för samlingslokaler, för böcker, för att kunna skaffa sig redskap till sitt arbete. Men ändå utföra de ett storartat verk. Hembygds- och naturskydds-rörelsen är en annan sådan rörelse, som skulle fånga ungdomen i hög grad om den finge stöd, men som inte i större utsträckning intresserar vare sig stat eller kommuner. Detsamma gäller om de rörelser som avse att sammanknyta människorna med naturen. Så snart det är fråga om att göra någonting för friluftservat och för naturskyddet, reses det ofta både i riksdagen och från kommunernas sida svårigheter däremot. Vi behöva bara tänka på den sorgliga utgången av Muddusförslagets behandling för några veckor sedan och flera andra sådana fall. Man skulle kunna få in ungdomen på positiva linjer, men det saknas tyvärr intresse därför hos många ledande i vårt land.

En annan sak som förtjänar påpekas i detta sammanhang är, att man i alltför ringa grad uppmärksammar yrkesskolornas betydelse, man sammanknyter i alltför ringa grad yrkesskolornas verksamhet med det allmänna moraliska uppfostringsarbetet. Om man sammanknöte dessa och lade ned litet mera pengar på att överallt skapa yrkesorganisationer och yrkesskolor förenade med moralisk fostran, skulle man komma bra mycket längre i uppfostringsarbetet än man hittills har gjort.

Det är sålunda inte bara ungdomen vi skola kritisera, vi skola egentligen kritisera oss själva; föräldrarna, riksdagsmännen, kommunalmännen, ty det är de, det är vi själva som inte gjort vår fulla plikt. Hade vi alla gjort vår plikt, hade det sett annorlunda ut i vårt land på detta område, än vad nu är fallet. Alltså. Självkritik är det första som fordras, och därefter kunna vi kritisera ungdomen. Men när vi göra så litet för ungdomen som vi gjort, ha vi sannernigen ingen rätt att komma med kritik emot den.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! I likhet med de ärade talare som uppträtt i denna debatt har jag blicken klar för att man ur positiva synpunkter bör behandla de problem, som interpellanten upptagit. Om man vill verka för att vår ungdom skall utvecklas i den riktning, som vi alla önska, har man att ge akt på samtliga de andliga faktorer, som kunna bidra till att lägga en moralisk grund för de ungas handlingssätt och livsföring.

Om jag är ense i den saken med den siste ärade talaren, måste jag emeller-

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

tid säga, att det förefaller mig som om han målade bakgrunden väl mörk för det väckelsetal, som han höll. Han yttrade bland annat, att bönderna i vårt land endast intressera sig för ekonomiska frågor och att detsamma är förhållandet inom andra vidsträckta folklager. Jag undrar om inte den ärade talaren vid närmare eftertanke skall finna, att ett sådant anförande ger en falsk bild av den andliga stämning som råder i vårt land i dessa tider och som kommit till uttryck i så många handlingar, som vittna om allmänanda och offervillighet, handlingar som lova en fortsättning långt utöver vad som hittills presterats, om förhållandena skulle göra det nödvändigt.

Under debatten har man berört det inflytande, som regeringens besparingsåtgärder ha haft dels på den en gång påbörjade utredningen, dels på ikraftträdandet av lagen om villkorlig frigivning. Jag skall be att med några ord få belysa, ur vilka synpunkter denna besparingsaktion har tillkommit och vilken inverkan den har medfört.

När det blev tydligt, att våra utgifter för landets försvar måste ökas i en grad, varom man dittills förut inte haft någon aning, uppstod helt naturligt nödvändigheten att gå igenom alla övriga områden för att undersöka, huruvida besparingar på dem kunde vidtagas. Man stoppade därför en hel massa företag, som hade igångsatts och som föranledde utgifter av statsmedel. Meningen var, att man sedermera från den nya utgångspunkt, som skapats genom det förändrade tidsläget, skulle undersöka, i vad mån dessa förut påbörjade företag skulle få vila eller i vilken omfattning de ånyo skulle sättas i gång. Finansdepartementet tillsatte en allmän besparingsutredning. Man har utgått från, att fältet skulle vara fritt för denna utredning och att endast i den mån det vid denna utredning visade sig finnas möjligheter att efter verkställd prövning bereda medel till de önskvärda företagen, som sålunda hade skjutits undan, man skulle åter upptaga dem.

Vad beträffar den särskilda utredning, som interpellanten har efterfrågat, är det givet, att jag kommer att ge akt på icke blott hur arbetet fortskrider inom den enskilda utredning, som alltjämt pågår, utan också på hur de företeelser i det verkliga livet arta sig, som kunna ge anledning till att staten ånyo ingriper utredningsvägen för att behandla problemet.

Vad beträffar den fråga, som herr Schlyter berört, nämligen igångsättandet av den organisation, som skulle taga hand om de villkorligt frigivna, vet ju den ärade talaren, att jag är varmt intresserad för att få denna organisation att träda ut i livet. Jag hoppas att sedan besparingsundersökningen med sin lykta har vandrat fram och lyst på detta problem, det skall befinnas, att starka skäl tala för att denna organisation sättas i verket även under nu rådande ur finansiell synpunkt bekymmersamma tider.

Herr Linderot: Herr talman! Frågan om ungdomens kriminalitet och det sedliga tillståndet i allmänhet bland den uppväxande ungdomen är ju uppenbarligen av så synnerligen stort allmänt intresse, särskilt under kristider, att man ur den synpunkten kan med uteslutande tillfredsställelse hälsa denna debatt. Då jag hört herr statsrådets svar på interpellationen och interpellantens inlägg jämte herr Ströms, anser jag mig emellertid böra begära ordet för att ge några synpunkter på dessa frågor, som icke berörts av någon av de föregående talarna. Det är därvid inte min avsikt att tala om det kriminalitetsproblem, som herr Schlyter och herr statsrådet Westman här ha berört. Det är nämligen enligt mitt sätt att se på saken en tämligen underordnad fråga, då de rent kriminella yttringarna av moraliskt förfall bland den

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande
m. m. (Forts.)

uppväxande ungdomen i alla fall relativt sett äro mycket fåtaliga och icke utgöra ett problem, som behöver förorsaka någon synnerlig oro.

Vad som däremot behöver belysas, är den uppväxande ungdomens möjlighet att i nuvarande situation på grundval av de förhållanden, i vilka ungdomen växer upp och lever, skaffa sig tillräcklig andlig ryggrad för att kunna utvecklas till dugliga och nyttiga medborgare i samhället. I den behandling, frågan hittills fått i debatten, har det fullkomligt bortsetts från de orsaker, som ligga till grund för att en tilltagande brottslighet och en tilltagande upplösning av ungdomens allmänna moral kan anses förekomma. Vad beror detta på? Det har man förbisett.

Interpellanten talade om de mycket uppseendeväckande sedliga förvillelserna bland skolungdomen under senare tider, som säkerligen ha upprört icke minst alla föräldrar. Såsom målsman för en flicka i skolåldern har jag givetvis också intresserat mig för saken, och här i Stockholm föreligger ju alltid problemet om hur ungdomen i skolåldern skall kunna skyddas för moraliska faror, ehuru Stockholm visserligen under senare tider icke har stått i brännpunkten för skolungdomens sedliga förvillelser.

Man måste då fråga sig, varför detta problem uppstår i Stockholm, Malmö och Göteborg. Jo, det beror bland annat därpå, att familjerna — icke bara de fattigaste arbetarfamiljerna, utan arbetarfamiljer som ha en relativt skaplig ekonomisk ställning — bo så uruselt trångt i dessa städer, att barnen icke kunna vara hemma. Tidigare var det bättre, innan det blev så mycket moderna lägenheter. När man hade omoderna lägenheter på två rum och kök för 800—900 kronor, kunde en arbetarfamilj ha tre eller fyra barn och ha dem hemma, men sedan vi blivit så moderna, då vi skulle höja vår nivå upp till det omskrutna folkhemmets storartade bostadsstandard, så att vi fingo ett rum med kokvrå, ett kyffe, som kallades hall, och ett »badrum», d. v. s. en skrubbe med en balja och dusch, så att vi fingo slå armbågarna i väggarna och kasta ut ungarna i farstun, därför att de inte hade plats att vara inne, då uppstod det stora problemet för det uppväxande släktet. Detta är en av huvudorsakerna till att man finner dessa förhållanden i städerna. Tidigare var det så, att när ungdomen i städerna kom upp i sjutton—adertonårsåldern, voro de ute på danslokalerna och dansbanorna, men nu har, tack vare bl. a. trångbodheten, utvecklingen medfört att tolv—trettonåringarna äro ute på danslokalerna. Om ni går på National på Regeringsgatan, skola ni finna dessa tretton—fjortonåringar i mängd. Och varför äro de där? För att föräldrarna äro omoraliska och inte se efter dem? För att barnen äro omoraliska? — Inte alls! Föräldrarna äro inte sämre nu än förr och inte ungarna heller men det uppstår en massa komplikationer, när föräldrarna äro glada över att barn på tio—tretton år gå ut på gatan i stället för att vara hemma, därför att de inte ha plats för dem. Detta är ett av huvudproblemen.

Herr Ström berörde en annan viktig fråga: att mödrarna komma ut i förvärvsarbete, att den industriella utvecklingen medfört att de icke kunna vårda sina barn som förr. Nu skall man inte beklaga, att kvinnorna, även mödrarna, deltaga i produktionslivet; att göra upp teorier om att kvinnan skall stå vid spisen och vara i hemmet, är bara att spjarna mot udden. Utvecklingen går sin gång, och kvinnan blir allt friare och självständigare och kommer alltså inte att deltaga mindre i förvärvsarbetet än hittills, utan mera. Hon kommer att ha precis samma rätt att hävda sitt eget personliga människovärde genom att arbeta i en fabrik eller på ett kontor som mannen har, och mödraskapet behöver vid något så när förnufliga sociala förhål-

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande m. m. (Forts.)

landen icke utgöra något egentligt hinder för kvinnans självständiga förvärvsarbete.

Jag tror att hela interpellantens tal egentligen bara innehöll önskemål om att det skulle vara annorlunda. Statsmakterna måste ingripa, statsmakterna måste ha sin uppmärksamhet inriktad på detta, det är alldeles nödvändigt att se till det och det, säger herr Björek. Men vad skola statsmakterna göra för någonting? Därom fanns det inte ett ord i interpellantens yttrande. Herr Ström hade ju en rad positiva synpunkter om samlingslokaler o. s. v., men det är ju samlingslokalerna som äro det stora cruxet, när man skall hålla reda på ungdomen, så inte löser man frågan genom att bygga samlingslokaler. Det är också att gå som katten kring het gröt. Man måste angripa problemet på ett annat sätt. Man måste söka det ondas rot. Jag tillåter mig, herr talman, då det inte är så ofta, som sådana här diskussioner förekomma att taga ytterligare några minuter i anspråk för att påvisa det ondas rot.

Hur kommer det sig, att för femtio—sextio år sedan — man kan ju tala om hur det var då i denna kammare, där nästan alla minnas det — dessa problem om ungdomen och moralen icke gjorde sig gällande? Jo, det var huvudsakligen av två skäl. Under den progressiva utvecklingen, när liberalismen, den borgerliga demokratien, bröt igenom, när kapitalismen var progressiv, utvecklade sig och gav större och större ekonomiska möjligheter för folk även från de lägre folkskikten att taga sig fram i världen, att skaffa sig en säker och tryggad bärning o. s. v., stodo inte dessa problem så som nu. Och varför? Därför att ungdomen för att kunna skapa sig en fast moral och en andlig ryggrad, som bär den fram genom livets alla motgångar och medgångar, behöver två saker. Först och främst måste ungdomen ha en känsla av trygghet för att det finns utsikter att skapa sig en tillvaro, som motsvarar dess önskningsar, att t. ex. inom överskådlig tid kunna bilda familj, utan att ekonomin lägger hinder i vägen för det. Det är en kärnfråga. En annan kärnfråga är att ungdomen kan räkna med en sådan tillvaro i samhället, att den har anledning att tillägna sig kunskaper och vissa andliga möjligheter för att kunna hävda sig i samhällslivet. I debatten om ungdomsbrottsligheten och därmed sammanhängande spörsmål måste man ge ett synnerligen stort rum åt dessa rent ekonomiska synpunkter.

Till sist, herr Ström, skall jag säga några ord om de andliga värdena. Vad var det som gjorde, att det var en starkare moral under den liberalistiska utvecklingen här i landet? Nu talar jag inte om moralen såsom någonting som tillhör de exakta vetenskapernas område, som man kan fixera. Jag företräder själv den uppfattningen, att moralen är någonting högst relativt, men när jag här i alla fall talar om moral som ett allmänt begrepp, tänker jag mig den allmänna karaktären hos ungdomen, att den inte begår kriminella handlingar, inte drar ned sig i alkoholism, sedliga förvillelser o. s. v., så att sociala våddor uppstå — enskilda fall förekomma ju alltid. Med denna begränsning har jag velat tala några ord om den allmänna moralen.

Vad var det då, som gav en bättre moral förr? Jo, det var dels känslan av att man hade möjligheter att taga sig fram i samhället och få en tryggad ställning, dels kristendomen. Kristendomen kändes tidigare för ungdomen såsom den andliga grund, på vilken man kunde bygga. Utan att vara i egentlig mening religiös accepterade den uppväxande ungdomen kristendomens moraliska riktlinjer för sitt handlande i mycket hög grad. Den kanske inte gick i kyrkan och den kanske överhuvud taget inte hade intresse vare sig för reli-

Om återupptagande av utredningen ang. ungdomsbrottslighetens bekämpande
m. m. (Forts.)

gion eller för kristendomen mer än den var tvungen till, när den gick i skolan, men den accepterade kristendomens moraliska grundvalar tämligen omedvetet, i varje fall i allmän utsträckning. Detta gav på sitt sätt en andlig ryggrad åt den uppväxande ungdomen, som var den till den hjälp den behövde för att kunna gå ut i kampen för tillvaron och skaffa sig en ställning i samhället.

Utvecklingen, folkupplysningen, alla de där studiecirkelarna som herr Ström här vill att man skall understödja mera, liberalismens egen vetenskapliga inställning i många fall till de andliga problemen, hela denna utveckling tog bort kristendomen från det uppväxande släktet, och det hjälper inte längre med några kristna kampanjer. Det hjälper inte med uppfostran och det hjälper inte med Oxfordrörelsen eller med några nya uppfinningar av något slag. Man har skalat bort den andliga rustning, som var tidigare generationers. Man bör inte bestrida, att det går litet upp och ned och att i vissa tider kanske en viss religiositet kommer till uttryck hos märkbart stora grupper av ungdom, men det ändrar ingenting i min allmänna karakteristik av utvecklingen.

Det är alltså klart, att två absolut väsentliga saker fattas för att herrarna skola komma till något resultat i diskussionen om ungdomens sedliga tillstånd och kriminalitet. De två väsentliga saker som fattas äro att taga reda på de orsaker som göra en del av ungdomen i vissa hänseenden mer och mer ryggradslös och dem som göra att ungdomen inte ser på samhällsproblemen så som den gjort tidigare. Det är de två väsentliga saker, som jag här berört. Om man inte angriper det ondas rot, kommer man inte till något resultat utan pratar bara i fåvitsko.

Hur skall man då göra? Jo, det säger sig självt; jag behöver inte offra många ord på det. Man skall dels se till att få ett samhälle, där ungdomen ser framför sig möjligheter till fri utveckling av sina andliga och fysiska krafter, sina skapande krafter över huvud, där den ser att den som är ordentlig, den som arbetar intellektuellt eller på annat sätt, som går i skolan eller vid universiteten eller vid fabriker, av samhället beredes möjligheter att bilda familj, att leva ett normalt tryggt liv och att skapa den mänskliga lycka, som man i allmänhet bör ha möjlighet till. Först och främst måste man ge ungdomen den känslan.

Sedan måste man ge ungdomen en andlig ryggrad. Det får den dels genom denna känsla, men icke bara därigenom. Skall man försöka att åter ge ungdomen kristendom? Det skall man icke göra, ty det lyckas aldrig att gå tillbaka, att hämta fram gamla avlagda kläder och tro, att de kunna bli nya. Nej, man måste ge ungdomen något nytt i stället. Och vad är det? Jo, det är en socialistisk moral, en socialistisk samhällssyn, en socialistisk uppfattning om vad som är andliga värden. Detta skall bland den uppväxande ungdomen ersätta den kristendom, som man har tagit ifrån den, som — många gånger utan att man visste om det — genom folkbildningsverksamheten eller på andra sätt, genom samhällsutvecklingen själv o. s. v., har avskaffats. I stället för den kristendom, som vår generation sålunda i hög grad likviderat, är det vår generations skyldighet att ge ungdomen den socialistiska moral, som kan ge den en ryggrad och kan bära den framåt och uppåt. Genom att på det sättet angripa det ondas rot, komma frågorna om ungdomskriminaliteten, om sedelösheten, om ungdomens bristande moral i allmänhet att lösas. Det kommer att bli möjligt, då man vet vad man sysslar med, och då man vet, vart man vill.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen under innevarande vecka.

Stockholm den 22 april 1941.

E. Thulin.

Att byråchefen *Einar Thulin* på grund av influensa med feber är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under denna vecka, intygas.

Stockholm den 22 april 1941.

Sigge Wikander,
leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 199, angående räntan å lån från egnahemslänefonden; och
nr 200, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 7, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatsens sjunde huvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet.

Punkterna 1—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkterna 22—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.

*Anslag till
bidrag till
skattetyngda
kommuner.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 16,500,000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1941 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling upptagit två likalydande motioner, väckta den ena, nr 146, i första kammaren av herr *K. A. Johanson* m. fl. och den andra, nr 182, i andra kammaren av herr *E. Hage* m. fl., däri hemställt, att riksdagen måtte, utöver i stats-

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)

verkspropositionen nu upptagna belopp, för skatteutjämning uppföra ett lämpligt belopp, förslagsvis 2 miljoner kronor, för att — på sätt, som i motionen antytts eller i övrigt bestämdes — åstadkomma en mera tillfredsställande skattelättnad främst för de allra hårdast skattetyngda kommunerna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt avslag å motionerna I: 146 och II: 182 måtte

a) till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 16,500,000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att under år 1941 av anslaget använda ett belopp av högst 500,000 kronor för beredande av understöd åt synnerligt skattetyngda kommuner med avvikelse från de i förordningen den 16 december 1927 (nr 462) stadgade grunderna beträffande dylikt understöd.

Reservation hade anmälts av herr *Karl Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har vid denna punkt av utskottets utlåtande antecknat en reservation, därför att jag har ansett, att utskottet inte tillräckligt har beaktat den motion, som väckts i denna kammare av herr *Johanson* i Vännäs m. fl.

I motionen har redogjorts för det mycket ojämnna och på vissa håll olidligt tunga kommunala skattetryck, som alltjämt är rådande i vårt land, och förordats en kraftigare utjämning på detta område. Motionärerna ha påvisat, att ett tiotal kommuner inom riket med frånräknande av den nuvarande skatteutjämningen har att i kommunalskatt betala mer än 20 kronor per skattekrona. Ett mycket stort antal kommuner har efter skatteutjämningen att erlagga en kommunalskatt på mellan 15 och 20 kronor per skattekrona. Man förstår, att ett sådant skattetryck måste verka i högsta grad betungande. Vi få komma ihåg, att dessa skattebetalare därjämte ha att erlagga kronoskatt, värnskatt och omsättningsskatt jämte alla indirekta skatter. Ett kommunalt skattetryck av en sådan storleksordning blir därför i längden fullkomligt odrägligt.

Därjämte har denna skattebördan en annan verkan. Den avskräcker företagarna från att driva eller starta företag i dylika kommuner. Detta medför minskade arbetstillfällen, vilket i sin tur leder till ökade svårigheter och ökad fattigdom. Det är ju också på det sättet, att de skattetyngda kommunerna i allmänhet äro befolkade av fattiga människor. Det är i regel inte de bördiga trakterna, som ha de största skatterna, utan det är de fattigare bygderna, det är av arbetslöshet och andra ekonomiska svårigheter drabbade orter, som jämväl få bära bördan av det höga kommunala skattetrycket.

Utskottet har i motiveringen för sin hemställan om avslag på motionen pekat på den pågående kommunala skatteutredningen. Motionärerna ha inte varit främmande för denna utredning. De känna till, att den pågår, och de ha därför i motionen endast föreslagit en provisorisk åtgärd för att hjälpa de mest skattetyngda kommunerna, till dess ett förslag om rationell skatteutjämning kan framläggas. För detta ändamål ha motionärerna påyrkat ytterligare ett anslag för skatteutjämning med 2 miljoner kronor.

Med den inställning utskottet nu har och som kommer till uttryck, när utskottet i sitt utlåtande anför, att utskottet för sin del icke är berett att utan tillgång till resultatet av en utredning taga ställning till det av motionärerna berörda spørsmålet, föreligger tydligen ingen annan möjlighet än att söka påskynda den utredning av frågan, som pågår, och försöka att få fram förslag från det hållet fortast möjligt. Jag vill därför, herr talman, inte framställa

Anslag till bidrag till skattetyngda kommuner. (Forts.)
 något yrkande om bifall till motionen, utan jag begagnar tillfället att hemställa till kommunalskatteutredningen att påskynda sitt arbete och fortast möjligt framlägga förslag. Om det på grund av frågans stora omfattning inte skulle vara möjligt att framlägga förslag inom tiden för nästa års riksdag, hemställer jag, att utredningen ville taga under övertvägande, huruvida den ändå inte kunde framlägga förslag till en provisorisk lösning, så mycket mer som den författning, som nu reglerar skatteutjämningen, i vissa stycken får anses vara föråldrad och därmed även bidrar till att förhindra en effektiv skatteutjämning enligt de nuvarande grunderna.

Jag vill således, herr talman, framföra det önskemålet, att förslag till en effektiv skatteutjämning snarast möjligt måtte komma på riksdagens bord.

I detta anförande instämde herrar *Karl August Johanson, Asplund, Söderkvist, Näsström, Edin, Karl Johan Olsson* och *Theodor Nilsson*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 34.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Lades till handlingarna.

Punkten 43.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av krigsflygfält m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt markområde i **Karlsborg**;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden i **Hälsingborg**;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av enligt lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter fattade beslut om försäljning av vissa för **Bodens** bys m. fl. skifteslag samfälliga markområden m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för **K. E. Nygren** m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m.;

nr 75, i anledning av väckta motioner om åtgärder för bekämpande av de reumatiska sjukdomarna i riket;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 77, i anledning av väckt motion om en elektrisk kabel till Gotland.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. *Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 163, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 7 mars 1941, föreslagit riksdagen att till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Utskottet har icke kunnat finna annat än, att den föreslagna lånetransaktionen inrymmer föreskrifter, som knappast skulle kunna undgå att väcka betänkligheter och röna kritik om normala förhållanden vore rådande.

Med hänsyn till behovet av att i nuvarande läge säkerställa viss tillverkning inom landet av röntgenfilm m. m. i beredskapssyfte, vilket måste anses vara av största vikt, finner sig utskottet emellertid böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag. Till detta tillstyrkande vill utskottet föga den förhoppningen, att det efter investering av statsmedel skall bliva möjligt att genom forskning och teknisk nydaning utveckla och förbättra den industri, varom här är fråga, varigenom landet även i framtiden skulle kunna göra sig mera oberoende av utländsk import på förevarande område.

Utskottet hemställer, att riksdagen må till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 600,000 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Bernhard Nilsson*, *Ekströmer* och *Eriksson* i Frågsta, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Utskottet har icke kunnat finna annat än, att den föreslagna lånetransaktionen inrymmer föreskrifter, som äro ägnade att ingiva starka betänkligheter. Särskilt gäller detta villkoret att av den föreslagna lånesumman ej mindre än 251,000 kronor omedelbart skola avses för att till den ifrågavarande industriens ägare återbetala av honom i industrien investerat lånekapital. Utskottet förutsätter, att denna bestämmelse utgår ur avtalet.

Med hänsyn till behovet av att i nuvarande läge säkerställa viss tillverkning inom landet av röntgenfilm m. m. i beredskapssyfte, vilket måste anses vara av största vikt, finner sig utskottet emellertid böra såtillvida tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande förslag, att från den föreslagna lånesumman avdrages ovannämnda belopp, utjämnat till 250,000 kronor, och att låneanslaget bestämmes till 350,000 kronor. Till detta tillstyrkande — — — på förevarande område.

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

Utskottet hemställer, att riksdagen må till Lån för tillverkning av röntgenfilm m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 350,000 kronor.»

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Kungl. Maj:t har, såsom framgår av handlingarna i förevarande ärende, gjort en framställning om låneunderstöd till ett företag, för att vi i Sverige skola bli i tillfälle att producera röntgenfilm. Låneunderstödet skulle utgå på det sättet, att 400,000 kronor skulle användas till företagets sanering och 200,000 kronor till ytterligare utveckling av företaget.

Saken är mycket angelägen, och utskottet har också tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Dock har utskottet, såsom synes av utlåtandet, icke kunnat underlåta att ge en ganska besk utformning av sin motivering. Det heter där: »Utskottet har icke kunnat finna annat än, att den föreslagna lånetransaktionen inrymmer föreskrifter, som knappast skulle kunna undgå att väcka betänkligheter och röna kritik om normala förhållanden vore rådande.»

Såsom jag ser saken, gäller detta uttalande icke blott för normala tider, utan det gäller med lika stort berättigande även under nu rådande förhållanden.

Om man granskar propositionen och den balansräkning för företaget, som där är intagen, jämte de uppgifter, som i övrigt lämnas, finner man, att företaget strängt taget är ganska skröpligt. Skulderna äro relativt stora. Man har icke gjort några avskrivningar på vare sig byggnader eller maskiner. Man har tydligen icke heller kunnat betala någon ränta på det insatta rörelsekapitalet, och att döma av uppgifterna angående lager och fordringar torde företaget ha haft mycket ringa omfattning. Företagaren säger också, att han egentligen tänkt nedlägga rörelsen. Men så har en efterfrågan från statens sida uppkommit, och företaget har på ett eller annat sätt kommit i förbindelse med myndigheterna och erbjudit sig att tillverka röntgenfilm för statens räkning, samtidigt som det begärts ett visst låneunderstöd för företagets sanering. Här om är ingenting att säga. Det är klart, att ett dåligt företag kan bli bra, om det får friska pengar och det i övrigt är bärkraftigt. Men företagaren sätter ett villkor för mottagandet av låneunderstödet, som jag finner vara mycket anmärkningsvärt. Av de 400,000 kronor, som staten i första hand skulle släppa till, skulle ej mindre än 260,000 kronor gå till betalning av företagets skulder, därav icke mindre än 251,000 kronor till återbetalning av de pengar, som företagaren *själv* har lagt ned i rörelsen. När jag läste propositionen, fick jag läsa igenom detta ställe flera gånger för att försäkra mig om att jag hade sett rätt. Företagaren antyder också, att om han icke får som han vill, har han för avsikt att hembjuda företaget till utlandet.

Beträffande detta av fabriksägaren uppställda villkor behöver man ju knappast säga någonting, ty det talar väl ändå för sig själv. Men kammaren må förlåta mig, om jag inte sätter någon som helst tilltro till uppgiften, att något intresse för fabriken skulle förefinnas i utlandet. Det skulle då möjligen vara för företagets maskiner. Men myndigheterna här i landet ha väl ändå medel till sitt förfogande för att kunna förhindra en export av dessa maskiner, om det skulle bli behöfligt.

Det förefaller mig, som om de underordnade myndigheter, som haft hand om underhandlingarna i frågan, handlat i något slags panikstämning. Jag hoppas verkligen, att när, såsom jag förmodar, vidare underhandlingar komma att äga rum, dessa företagas med kallt huvud och affärsmässig syn på tingen.

Man kan fråga sig vad som skulle hända, om riksdagen icke godtog företagarens krav att få sina fordringar i företaget betalda. Är företaget bärkraftigt och kan det verkligen framställa film, säger mig sunda förnuftet, att en

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

företagare med uppräckt händer utan villkor skulle mottaga ett låneunderstöd. Friska pengar äro alltid välkomna i ett företag, och utsikterna att få sälja hela sin produktion och t. o. m. utöka den äro ju ännu mer välkomna. Jag tror icke, att det händer någonting om staten säger nej till detta krav, under förutsättning att företaget verkligen är av den struktur, att man kan påräkna, att det har någon framtid. Är detta icke förhållandet, så är ju ingen skada skedd och staten får försöka att på någon annan väg möjliggöra produktion av röntgenfilm, vilket säkerligen ingalunda är omöjligt.

Jag har faktiskt icke minst under de allra senaste dagarna blivit betänksam mot hela det föreliggande förslaget. Jag har nämligen från håll, som jag föreställer mig är fullt fackkunnigt, hört åtskilliga anmärkningar riktas mot tillverkningen i fråga. Man har sagt mig, att hela fabriken är felaktigt placerad. Den ligger nämligen i ett barrskogsområde, och detta lär, enligt vad man har sagt mig, helt enkelt omöjliggöra tillverkning av fullt duglig film. Från barrskogen komma terpentinångor, som lära vara högst skadliga för filmtillverkning. Även andra anmärkningar, som jag inte här skall relatera, ha framställts mot fabriken. Jag kan naturligtvis icke stå för dessa anmärkningar, men om de äro riktiga, synes mig hotet att sälja företaget till utlandet ha mycket litet värde, men däremot kan man ganska väl förklara, varför företagaren är angelägen om att få igen sina pengar. Hur därmed än må förhålla sig, vill jag hemställa, att när riksdagen nu, såsom jag förmodar, beviljar ett låneunderstöd — vare sig det blir det högre belopp, som utskottet förordar, eller det lägre, som jag och mina medreservanter föreslå — saken på nytt noggrant måtte undersökas med anlitande av den fackkunskap, som finns här i landet, och inga pengar utbetalas till företaget, förrän man har gjort sig fullt förvissad om att det verkligen kan tillverka en god vara utan orimliga kostnader och likaså att produktionen kan ske med svenska råvaror. Annars fruktar jag, att vi kasta pengarna i sjön.

Jag förstår mycket väl, herr talman, att det är av stor vikt att skaffa film inom landet, ifall vi bli fullkomligt avspärrade, men jag tycker inte, att riksdagen bör vara med på att använda statens pengar till att hjälpa en privat företagare ur en misslyckad spekulation, och därför yrkar jag bifall till den av herr Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det föreliggande ärendet förefaller kanske vid en genomläsning av handlingarna något egendomligt, men tränger man längre in i frågan, bör man nog förstå statsutskottets ståndpunkt.

Det förhåller sig på det sättet, att vårt land, när det gäller röntgenfilm, är inte blott i hög grad utan nästan helt och hållet beroende av tillförsel från utlandet. Av denna anledning gjorde överbefälhavaren den 4 december 1940 framställning till statens industrikommission om undersökning av möjligheterna för framställning av röntgenfilm och röntgenpapper samt fotografisk film och fotografiskt papper inom landet. Industrikommissionen har verkställt en sådan undersökning, och den har visst inte skett i någon sådan panikstämning, som den föregående ärade talaren antydde. Utredningen pågick nämligen ända fram till den 6 mars 1941. Inom statsutskottets första avdelning, som haft att förberedelsevis handlägga ärendet, ha föredragningar ägt rum, varvid lämnats ingående upplysningar i frågan, och avdelningen kom till det resultatet, att utskottet borde tillstyrka bifall till propositionen. Det har synts utskottet angeläget att, såsom också departementschefen understrukt, tillverkningen kunde komma till stånd med den minsta möjliga omgång,

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

och det är därför naturligt, att man har kastat sina blickar på ett redan i gång varande företag.

När den föregående ärade talaren i likhet med de övriga reservanterna förklarade, att han inte ville vara med om att riksdagen beviljade de 251,000 kronorna, vill jag endast säga, att det hade varit riktigare av reservanterna att yrka rent avslag på propositionen, ty ett bifall till reservationen betyder, att ingenting blir av. I det läge, vari frågan faktiskt befinner sig, har utskottsmajoriteten inte velat taga på sitt ansvar att genom ett avslag fördröja eller rent av omöjliggöra en lösning.

Jag vill framhålla, att det är av utomordentligt stor betydelse för sjukvården både i fred och i krig, att tillgång till röntgenfilm kan säkerställas. Röntgen är ju, såsom vi veta, ett synnerligen värdefullt medel i sjukvårdens tjänst. Vidare har det framhållits, att det även för flygvapnet är utomordentligt viktigt, att en sådan tillverkning kan äga rum inom landet.

Det har gällt att tillvarataga de möjligheter, som stått till buds, för att kunna åstadkomma en produktion. Även om man kan diskutera frågan om det berättigade i att staten skall ersätta företagaren för den förlust på 251,000 kronor, som har uppstått i rörelsen, föreligger dock en förmildrande omständighet i det förhållandet, att företaget offrat ansevärd summa på experiment för att få till stånd en tillverkning av röntgenfilm inom landet. Om staten nu ger sitt erkännande åt det utförda kostsamma arbetet, synes det knappast vara så förkastligt, i synnerhet som saken i och för sig är så viktig, som här har betonats. Jag har därför kommit till den övertygelsen, att man inte kan motsätta sig det förslag, som här framlagts. Jag understryker ännu en gång, att ett bifall till herr Ekströmers yrkande innebär, att hela frågan förfaller.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag begärde ordet, när utskottets ärade ordförande förklarade, att ett bifall till reservationen skulle vara liktydigt med att hela frågan förfaller. Jag tror inte, att den risken föreligger.

Av företagets balansräkning per 31 december 1940, som återfinnes i propositionen, framgår, att bland tillgångarna upptagas fastighet i Strängnäs till ett värde av 124,385 kronor, maskiner och inventarier till 114,731 kronor, patent, recept och metoder till 68,825 kronor — den sistnämnda siffran är ju vanskelig att bedöma —, lager till ett värde av 35,612 kronor samt ytterligare några småposter. På förlustsaldot upptagas 915 kronor. Summan av tillgångarna uppgår till i runt tal 360,000 kronor, och skulderna utgöras av aktiekapital 100,000 kronor och diverse kreditorer 260,912 kronor. Nu framgår det, att innehavaren av bolaget även äger praktiskt taget alla aktierna i förvaltningsaktiebolaget Nordkap, som har en fordran på Ceaverken av 251,000 kronor. Bolagets ägare har alltså en fordran på sig själv av 251,000 kronor, och därför tror jag inte, att man behöver befara, att hela rörelsen går till utlandet, om staten inte hjälper honom att betala hans egen skuld till sig själv. Jag tycker, att den saken borde grundligt undersökas. Dessutom äger ju samme person även Ceaverkens generalagentur. Det existerar sålunda en hel apparat för att klara denna tillverkning på ett, såsom ägaren själv och kanske också litet var anser, ekonomiskt klokt sätt. Om vederbörande får ett lånekapital av staten, som uppgår till skillnaden mellan 400,000 och 251,000 jämte eventuellt ytterligare 200,000, som också reservanterna föreslå, är jag livligt övertygad om att han blir fullt tillgodosedd, när det gäller att fortsätta verksamheten, så att den inte behöver gå till utlandet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, och jag

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

är livligt övertygad om att ingen olycka är skedd, om riksdagen antar det förslaget.

I herr Bernhard Nilssons yttrande instämde herr *Andrén*.

Herr **Sandén**: Herr talman! Jag ville till utskottets ärade ordförande rikta frågan om det finns några som helst garantier för att landets behov av röntgenfilm, i händelse importen avstänges, tryggas genom den tillverkning som statsutskottet nu avser att hjälpa. Jag är också intresserad av frågan huruvida film kan tillverkas av svenska råvaror, eller om vissa råvaror till röntgenfilm fortfarande måste importeras för att film skall kunna framställas här i landet.

Jag vore också tacksam att få ett besked om huruvida utskottet har kontrollerat och undersökt den uppgift, som herr Ekströmer här har lämnat och som för övrigt tidigare har lämnats av mig till utskottets ärade ledamöter, nämligen att fabriken, som tillverkar den svenska filmen och som ligger i närheten av Strängnäs, är så att säga felplacerad. Enligt vad sakkunskapen uppger måste röntgenfilmstillverkningen bedrivas på orter som äro vitt avskilda från barrskog. Barrskogens terpentinhalt påverkar nämligen filmen på ett ofördelaktigt sätt. Nu lär fabriken i Strängnäs vara placerad, om inte i så dock i närheten av ett barrskogsbälte. Det gör att de sakkunniga påstå, att det inte lär lyckas att någon gång framställa kvalitativt högvärdig film därstädes.

Det är med hänsyn till dessa omständigheter, herr talman, som jag för min del skulle anse det vara lyckligast om ärendet kunde återremitteras till utskottet för en noggrannare undersökning.

Skulle det vara så, att inte det bolag som nu driver tillverkningen anser sig vilja fortsätta sin verksamhet, om det inte får tillbaka det belopp av 251,000 kronor som det kräver så vet jag inte om det är statens skyldighet att träda in. Bolaget har så vitt jag vet inte utverkat statens löfte i förväg. Det vore väl bättre att de pengar det nu gäller komme till användning inom en högklassig tillverkning, där man kunde vara säker på dels att staten om möjligt finge tillbaka sina slantar och dels också att vi finge en film av så god kvalitet att den med säkerhet kan användas inte endast vid undersökning av benbrott och dylika saker, utan också vid undersökning av inre sjukdomar, vid vilka undersökningar filmens kvalitet måste vara högre.

Jag tillåter mig, herr talman, att ställa yrkandet om en återremiss till utskottet för närmare undersökning av frågan.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag har hört sägas att det från utskottsledamöters sida skall ha gjorts en del uttalanden beträffande detta förslag om anslag till Ceaverken, som skulle göra att kammaren vore mycket tveksam, huruvida den skulle gå med på att bevilja ett sådant anslag.

I anledning därav vill jag, då jag inom regeringen haft ansvaret för framläggandet av denna proposition, i all korthet säga att jag var ytterst tveksam när jag började arbeta med denna sak, huruvida det var möjligt att få fram den önskvärda och erforderliga inhemska fabrikationen av röntgenfilm genom projektet om lån till Ceaverken. Såsom framgår av handlingarna, sändes ju industrikommissionens första förslag tillbaka med begäran om ytterligare upplysningar, och sedan hade jag tillfälle att med industrikommissionen penetrera ärendet ytterligare. I allt fall kommo vi gemensamt till det resultatet, att om man överhuvud taget skulle kunna få fram en inhemsk produktion av röntgenfilm inom rimlig tid var ingen annan väg gärna möjlig än just den som har förordats i den framlagda propositionen.

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

Vad beträffar bristerna i förslaget, så äro de uppenbara. Det är alldeles självfallet att jag för min del liksom utskottet säger, att under normala tider skulle man givetvis inte ha inlåtit sig på sådana åtgärder för att få fram denna fabrikation. Men det är inte normala tider nu, och just därför har man varit tvungen att försöka komma fram, om jag så får säga, på genvägar och kanske litet osäkra vägar. Något måste göras i denna sak, och det är inte gärna möjligt att komma fram till en lösning på annat sätt.

I utskottsutlåtandet har det sagts, att uppgörelsen skulle vara förenad med visst villkor att en del av pengarna skulle användas för återbetalning till ett förlagsorgan för det här ifrågavarande Ceaverket. Men några sådana villkor finnas inte i avtalsförslaget, och jag förmodar att det här under debatten har gjorts klart att som *villkor* ingalunda ingår någon sådan återbetalning till det förlagsorgan som har understött Ceaverken.

Vad som här enligt min mening har avgörande betydelse är att staten förvärvar bestämmanderätten inom bolaget, d. v. s. förvärvar majoritet i styrelsen för verken. Men det synes mig knappast vara möjligt att komma därhän, om man skulle väsentligt minska lånebeloppet. Har man att välja mellan att antingen lämna ett något högre lån och därmed få bestämmanderätten inom företaget eller endast lämna en mindre försträckning och erhålla enbart mindre inflytande, så vill jag utan tvekan förorda att man väljer det högre lånebeloppet.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att vädja till kammaren att i detta här föreliggande fall gå med på den kungl. propositionen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Herr Sandén riktade ett par frågor till mig. Rätteligen böra givetvis dessa frågor ställas till föredragande departementschefen, men han var ju inte inne i kammaren vid det tillfället.

Herr Sandén liksom förut herr Ekströmer riktade en erinran mot den belägenhet fabriken har. Ja, vi ha inom vederbörande utskott frågat på allt som det överhuvud taget har kunnat uppställas frågor om, och man har sagt oss att den tillverkning, som hittills kommit i gång, har lämnat goda resultat. Herr Sandén har också frågat, om vi ha gjort oss förvissade om att man kan få råvarutillgången säkerställd, så att tillverkningen tryggas. En sådan fråga kan i tider som dessa ställas till industrikommissionen på många skilda områden. Så onormala som tiderna äro kan naturligtvis inte något bestämt svar givas på en sådan fråga. Men det måste väl ändå sägas, att det är bättre att få i gång en tillverkning inom landet än att inte få någon tillgång alls på en så viktig vara som röntgenfilmen är för både sjukvården och flygvapnet.

Herr Sandén har yrkat återremiss till utskottet. Jag tror inte det tjänar någonting till att återremittera ärendet. Utskottet har granskat denna sak så ingående som det har varit möjligt. Utskottet har visserligen i början av sitt utlåtande givit uttryck för en viss tveksamhet, men inför de onormala förhållanden som äro rådande har icke utskottet velat ta på sitt ansvar att avråda kammaren från att besluta positivt i den föreliggande frågan.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr statsrådet **Domö:** Det lär ha sagts tidigare under debatten i kammaren att man inte skulle ha beaktat de svårigheter, som kunna uppstå för fabrikationen därigenom att fabriken är förlagd till en barrskogstrakt, men just det spörsmålet är övervägt ganska noga. Det är riktigt att vissa svårigheter kunna uppstå härvidlag, men man har kommit till det resultatet, att det är relativt lätt att klara denna olägenhet genom vissa speciella anordningar.

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

I fråga om denna tillverkning har man att välja mellan besvärligheter i anledning av barrskogsluften eller av föroreningar genom rök, damm o. d., som kunna förekomma i mycket stor utsträckning på andra håll. Därvidlag har man kommit till att fabriken belägenhet inte kan anses förorsaka några allvarligare besvärligheter.

Vad sedan beträffar påståendet att en sänkning av lånebeloppet inte skulle föranleda någon förändring i ställningstagandet från fabriken sida, så är detta inte riktigt. Det har sagts mig, och jag tror det är god grund för detta, att man vid underhandlingarna har kommit fram till att ett prutande av låneanslaget nu skulle vara detsamma som ett avslag på frågan. Då blir följden att man inte har den säkerhet för röntgenfilmfabrikation, som Kungl. Maj:ts förslag i allt fall anses innebära, även om det är vissa svårigheter att övervinna, innan man kommer fram till slutligt resultat.

Jag skall vidare be att få fästa kammarens uppmärksamhet på att denna fråga inte bara bör ses ur beredskapssynpunkt, även om denna måste vara den viktigaste vid ställningstagandet. Man måste också lägga ekonomiska aspekter på frågan om en inhemsk produktion av röntgenfilm. Importen av olika slags film har hitintills till stor del omhänderhaft av utländska firmor, och i den mån man kan hindra att en inhemsk fabrikation uppstår går det att hålla priser, som eljest inte skulle ha varit möjliga. När man nu försöker väga för och emot, tror jag det är skäl i att mycket noga tänka på att också detta spelar in. Redan när man kom fram till att detta företag om en tid skulle kunna leverera film, fick man vid underhandlingar om en kvotering fram det resultatet att priserna kunde sänkas med 5 procent. I inget annat land ha priserna kunnat undgå en betydande höjning i övrigt, och den måste beräknas till ungefär 20 procent. Läger man tillsammans denna minskning av 5 procent med höjningen överallt annorstädes av 20 procent, så får man fram en utebliven utgiftsökning här i landet på närmare 900,000 kr. om året genom att röntgenfilm kan fås genom inhemsk produktion. Alltså har det även i ekonomiskt hänseende mycket stor betydelse att man skapar möjligheter att framställa röntgenfilm inom landet.

Beträffande produktionen av råvaror har man all anledning antaga att vissa svårigheter, som nu förefinnas beträffande fotografiskt papper och dylikt, skola kunna lösas och att inhemska råvaror skola kunna användas vid framställningen.

Ur försvarsberedskapssynpunkt innebär detta förslag en förstärkning, som av militärerna skattas mycket högt, just därför att man härigenom får så mycket större säkerheter för tillgång till film. Man har kommit underfund med att åtgången av film samt fotografiskt papper och dylikt är oändligt mycket större än man hade räknat med för inte längre sedan än år 1939. På militärt håll anser man därför att det är en trängande angelägenhet att nu göra vad som göras kan för att få fram denna produktion. Då industrikommissionen efter mycket vidlyftigt utredningsarbete nu har kommit fram till att detta är den enda vägen, så vill jag, trots dess påtagbara brister, dock rekommendera den.

Herr Sandén: Herr talman, jag konstaterar först att jag inte fick något tillfredsställande svar på de frågor jag ställde till statsutskottets ärade ordförande. Jag erkänner emellertid gärna att det inte är så förfärligt lätt att besvara desamma, och därför få de väl stå kvar i det skick jag gav dem.

Jag delar för övrigt fullkomligt den uppfattning, som både herr Johan Bernhard Johansson och herr statsrådet här ha uttalat, att det är mycket angeläget att få till stånd en svensk röntgenfilmtillverkning. Jag har tidigare, om också

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)
inte under senaste året, på ganska nära håll haft tillfälle att följa viss försäljning och distribution av röntgenfilm inom landet. Jag talar därför inte alldeles utan erfarenhet, då jag yttrar mig i denna fråga. Och då herr statsrådet talar om att priset på film här i Sverige sänkts med 5 procent, så skulle jag kunna berätta en liten historia även om den saken. Jag skall dock inte ta upp kammarens tid med detta — jag kan göra det privat till statsrådet. Men i det sammanhanget glömde statsrådet att nämna utgångsläget: vad har priset på film varit i utlandet under tiden före kriget, och vad har den kostat här i Sverige? Gör man den jämförelsen, kanske de 5 procenten inte beteckna någon stor sänkning av priset på röntgenfilm till våra sjukvårdsinrättningar.

I fråga om den upplysning herr statsrådet lämnade angående fabriken förläggning och att man skulle kunna neutralisera verkningarna av barrskogens inflytande på röntgenfilmen skulle jag vilja svara med att säga, att i England, vars fabrikation av röntgenfilm jag något känner till, har man för att komma ifrån barrskogen och ge fabriken ett skyddat läge måst inköpa stora områden runt omkring. Hittills har man, åtminstone inte i utlandet — det kan ju hända att vi hunnit längre här i Sverige — lyckats att neutralisera barrskogens inflytande.

Jag skulle också slutligen gentemot herr statsrådet vilja säga, att just därför att det inte är normala tider tycker jag det är särskilt angeläget att vi skaffa oss garantier för att den vara som skall tillverkas blir av sådan kvalitet att vårt behov kan tillgodoses. Jag har ingen annan önskan än att vi skola söka vinna sådana garantier, innan ett anslag beviljas.

Då jag yrkade återremiss, var det för att utskottet skulle bli i tillfälle att närmare undersöka förhållandena. Nu sade statsutskottets ärade ordförande, att det inte tjänar någonting till att återremittera ärendet till utskottet. I så fall vill jag svara, att jag mycket beklagar detta, eftersom mitt yrkande utslutande syftar till det som för filmfabrikationen och staten kan vara det allra bästa.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag vill bara i anledning av den siste ärade talarens inlägg säga, att om det är så, som framgick av hans uttalande, att priset i allt fall skulle ligga mycket högt här i landet jämfört med utlandet, är det ju så mycket större anledning att försöka vidta åtgärder för att få ned priset.

Friherre **De Geer**: Herr talman! Med anledning av herr Sandéns förslag om återremiss till utskottet ber jag få säga, att jag tror för min del inte en återremiss kan vara av något värde i denna sak.

Vad beträffar utskottsbehandlingen av denna fråga, som ju särskilt har ägt rum inom statsutskottets första avdelning, kan jag be att få försäkra kammaren att avdelningen liksom senare utskottet har gjort sig mycket noga underrettad rörande de förhållandena, som herr Sandén här har berört, och på de olika vägar som kunna stå till buds. I avdelningen har, på samma sätt som ju alltid brukar ske i frågor där tveksamhet råder, föredragning av sakkunniga ägt rum. Jag tror inte heller man kan uppleta några mera sakkunniga föredragande än dem som redan ha lämnat avdelningen upplysningar i de här frågorna. På avdelningen fick man den uppfattningen att råvarorna till denna fabrikation i varje fall i huvudsak funnos att tillgå inom landet. Beträffande kvaliteten fick man tillfälle att se intyg från personer, som måste anses vara de kanske mest sakkunniga här i landet. De övertygade i varje fall avdelningen om att kvaliteten på den ifrågakvarande röntgenfilmen är sådan, att man kan anse fabrikatet användbart. Det är mycket möjligt att den kvalitet, som här kan

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

åstadkommas, inte är den allra bästa i världen, men i ett läge som det nuvarande och då sakkunniga anse kvaliteten fullt tillfredsställande, tror jag knappast att ens herr Sandén skulle vilja bestämt ta på sig ansvaret att förhindra en sådan tillverkning som den här ifrågavarande. Man befinner sig ju i ett synnerligen onormalt läge, och jag tror därför att kammaren gör klokast i att gå den väg som statsutskottet har förordat i denna fråga.

Jag ber för min del, herr talman, att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Häri instämde herr *Nilsson, Johan*, i Malmö.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Herr statsrådet nämnde att det inte i avtalet var någonting utsagt om denna återbetalning till fabriksägaren på 250,000 kr., och det är ju riktigt. Men här står dock på sid. 5 i propositionen följande: »Då frågan om ett statslån härvid uppkommit, hade Andersson uppställt det villkoret, att förvaltningsaktiebolaget Nordkaps fordran å 251,000 kronor skulle helt gäldas ur statslånet.» Det har inte tidigare från något håll bestritts att detta villkor kvarstår, och jag förmodar därför att det gör det.

Beträffande reningen av luften vid ett sådant verk som detta, så lär det, efter vad jag har hört sägas, verkligen gå att få luften ren. Men apparaterna för detta sägas draga så orimligt stora kostnader, att de utländska storföretagen, såsom herr Sandén också nämnde, föredragit att inköpa stora jordområden kring sina fabriker för att helt befria dem från barrskog.

Jag är, som jag sade i mitt första anförande, lika angelägen som någon annan om att vi skola säkra oss beträffande denna nödvändighetsvara, men jag är inte fullt övertygad om att det går på det sätt som nu föreslås. När nu, som väl kommer att ske, ett lån på det ena eller det andra beloppet beviljas, vill jag därför fortfarande hemställa att man, innan någonting utbetalas, gör sig grundligt förvissad om att det verkligen kan bli någonting av med fabrikationen, så att vi inte kasta våra pengar i sjön. Statsutgifterna äro nu så stora, att man mer än någonsin måste se till, att medlen bli riktigt använda.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till det framställda återremissyrkandet samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår yrkandet om återförvisning till statsutskottet av dess utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter

Ang. lån för tillverkning av röntgenfilm. (Forts.)

särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 68.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av vissa delar av kronan såsom danaarv efter Matilda Sofia Jonsson, född Andersson, från Grönahögs socken tillfallna medel;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; samt

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av telegrafverket m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckt motion om förbättrade pensioner för vissa f. d. lärare vid folk- och småskolor;

nr 36, i anledning av väckt motion om årligt understöd till länsantikvarien E. Festin och hans hustru;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner; samt

nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om anslag till slutförande av arbetena med riksdagshusets ombyggnad.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Lagförslag om
sterilisering
m. m.*

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sterilisering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 december 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 13, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om sterilisering; och
- 2) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 105 i första kammaren av herr *Källman* m. fl., nr 37 i andra kammaren av fröken *Rosén* m. fl. samt nr 144 i andra kammaren av fröken *Nygren* m. fl.

I motionen II:37 hemställes, att riksdagen måtte besluta att det framlagda förslaget till lag om sterilisering måtte kompletteras med bestämmelse om handräckningsförfarande.

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

I motionerna I: 105 och II: 144, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte

dels göra viss ändring i 3 § andra stycket av föreliggande förslag till lag om sterilisering;

dels ock i samband med antagande av lag om sterilisering i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhållan om utredning av frågan, huruvida och i vilken utsträckning tvångsterilisering av vissa asociala individer borde i lag föreskrivas.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, under förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om sterilisering, för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) lag om sterilisering;

2) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 17 juni 1938 (nr 318) om avbrytande av havandeskap;

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 105, II: 37 och II: 144, i vad de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Schlyter**: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 31 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt punkten A på det sätt, att först föredragas de av utskottet tillstyrkta lagförslagen vart för sig, det första paragrafvis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan båda lagförslagen blivit behandlade, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammars ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets under A 1 upptagna förslag till lag om sterilisering.

1 §.

Denna paragraf upptog bland annat följande bestämmelser:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Kan någon med skäl antagas komma att genom arvsanlag på avkomlingar överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet eller ock svårartad sjukdom eller svårt lyte av annat slag, eller

prövas någon på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten eller ock på grund av asocialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdsnaden om barn,

Kan någon med skäl antagas komma att genom arvsanlag på avkomlingar överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet eller ock svårartad sjukdom eller svårt lyte av annat slag, må han steriliseras enligt denna lag, såvida han samtyckt därtill.

Samma lag vare, där någon prövas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten eller ock på grund av asocialt levnadssätt, som kan antagas

*Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

må han steriliseras enligt denna lag, äga samband med själslig rubbning, såvida han samtyckt därtill. vara för framtiden uppenbart olämplig att handhåva vårdsnaden om barn.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Hedlund* i Östersund, fru *Gustafson* och herr *Lindahl* av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte antaga i reservationen angiven lydelse av 1 § i förslaget till lag om sterilisering.

I reservanternas förslag var den nyss återgivna delen av paragrafen så lydande:

Kan någon — — — (lika med utskottets förslag) — — — samtyckt därtill.

Samma lag vare, där någon prövas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsvksamheten eller ock på grund av socialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhåva vårdsnaden om barn.

Herr **Wohlin**: Herr talman! Första lagutskottets omformulering av 1 § i det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget innebär enligt min bestämda mening ur såväl reella synpunkter som även formella synpunkter en avgjord försämring. Jag vill med några ord motivera denna min uppfattning.

Befolkningskommissionens på sin tid föreslagna blandade indikation har under överarbetningen i departementet uppdelats i en medicinsk och en social indikation, och mot överarbetningen på ifrågavarande punkt är så mycket mindre att erinra som den står i överensstämmelse med uppläggningsen av det efter detta förslags tillkomst sedermera framlagda och av riksdagen godkända förslaget till abortlagstiftning. Kungl. Maj:ts förslag upptager nu förutom den hygieniska indikationen, varom inga meningsskiljaktigheter råda, en medicinsk indikation och en social indikation. Med avseende å den medicinska indikationen förutsätter man att det av befolkningskommissionen på sin tid särskilt uppmärksammade fallet av utsläpade mödrar i huvudsak skall täckas, och mot denna medicinska indikations formulering torde ej heller något vara att erinra.

Beträffande den sociala indikationen upptar emellertid det kungl. förslaget två olika moment. Det ena momentet är, att om någon prövas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsvksamheten vara för framtiden uppenbart olämplig att handhåva vårdsnaden om barn, så skall sterilisering kunna äga rum. Denna del av den sociala indikationen är icke heller föremål för några meningsskiljaktigheter. Den andra delen av den sociala indikationen, som enligt min uppfattning kommer att spela en icke ringa roll vid lagens framtida tillämpning, innebär enligt det kungl. förslaget, att om någon på grund av socialt levnadssätt prövas vara för framtiden uppenbart olämplig att handhåva vårdsnaden om barn, skall sterilisering likaledes kunna äga rum. I den kungl. propositionen motiveras ganska utförligt denna utvidgning av den sociala indikationen, och man får klart för sig, vilka fall som här närmast åsyftas, nämligen sådana fall av höggradiga alkoholister eller lösdrivare eller starkt kriminella element som i det avseende, varom nu är tal, efter den prövning, som är föreslagen, böra kunna steriliseras.

Detta enligt min uppfattning pregnant och koncentrerade uttryckssätt i det kungl. förslagets första paragraf har emellertid i utskottsutlåtandet på ett icke särdeles lyckligt sätt uppluckrats. Utskottet har nämligen tillagt, att det sociala levnadssättet för att kunna utgöra en indikation för sterilisering skall

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

kunna »antagas äga samband med själslig rubbning». Jag har den allmänna känslan, att detta tillägg i praktiken kan komma att innebära ett icke oväsentligt försvårande av den sociala indikationens tillämpning i den del varom nu är fråga. Jag har så mycket svårare att förstå detta tillägg, som ju Kungl. Maj:ts proposition redan genom sin formulering från sterilisering undantager sådana fall, där det asociala levnadssättet är av mera tillfällig natur, i det att enligt propositionen det asociala levnadssättet skall medföra att vederbörande är för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn. Den oro, som eventuellt kan ha hysts på ett eller annat håll inom lagutskottet för att det kungl. förslaget skulle medföra en alltför vidsträckt tillämpning av denna del av den sociala indikationen, är enligt min mening genom denna formulering i den kungl. propositionen redan eliminerad, eftersom den uppenbara olämpligheten att för framtiden handhava vårdnaden om barn utgör ett bestämt villkor för att »asocialt levnadssätt» skall kunna medföra sterilisering.

Jag har också svårt att förstå, att det skall vara nödvändigt att i texten utvidga, men i sak inskränka denna av Kungl. Maj:ts föreslagna sociala indikation genom ett tillägg av nämnd natur, så mycket mera som, enligt vad utskottet självt understryker, det asociala levnadssättet med uppenbar olämplighet att för framtiden handha vårdnaden om barn i det stora flertalet fall brukar vara förenat med en psykopatisk läggning, d. v. s. med en själslig rubbning av något slag. Men det förefaller mig olämpligt att så hårt knyta detta asociala levnadssätt vid en själslig rubbning, såsom här är föreslaget. Man får icke förbise alla mellanfall, där det kan vara ytterligt svårt att fälla något avgörande. I likhet med reservanternas från andra kammaren tror jag att syftet med den nu föreliggande steriliseringslagen, i vad den avser tillämpningen av den sociala indikationen, kan komma att i viss mån förfelas genom det av lagutskottet gjorda tillägget.

Jag vill också påpeka, att det är en något egendomlig lagtext som första lagutskottet här framlägger. I första lagutskottets förslag till redaktion av 1 § heter det i början: »... där någon prövas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten...». Därmed äro ju fall av rubbning av själsverksamheten redan upptagna i denna mening, och att då i den efterföljande delen av samma sats återupprepa uttrycket »som kan antagas äga samband med själslig rubbning» innefattar, om också icke i ordets egentliga mening så likväl i någon mån en tautologi, som enligt min uppfattning passar föga i en lagtext. Jag tilltror mig icke att med någon sakkunskap kunna bedöma herrar juristers formuleringar av lagtexter, men jag måste likväl såsom lekman tillägga den reflexionen, att uttryck såsom de här i utskottets förslag föreliggande »kan antagas» respektive »äga samband med» äro något vaga när det gäller en lagstiftning av denna stora betydelse och detta ganska starka ingripande i den enskilda personens förhållanden. Visserligen är det väl antagligt att uttrycken »kan antagas» och »äga samband» förekomma i åtskilliga lagar som ha tillkommit under årens lopp, men jag vill ifrågasätta, om sådana uttryckssätt äro särskilt önskvärda. Särskilt vill jag opponera mig emot att denna paragraf, såsom lagutskottet skriver i sin motivering, härigenom har fått en mera pregnant avfattning. Det förefaller mig tvärtom vara så, att det kungl. förslaget genom sin formulering har en mera pregnant och distinkt avfattning än lagutskottets formulering.

Det väsentliga är emellertid icke dessa formella reflexioner, utan det reala faktum, att utskottsmajoriteten av någon anledning, måhända någon oro för att tillämpningen på asociala individer skulle bli alltför vidsträckt, har trots sig böra göra detta tillägg, varigenom indikationen av asocialt levnadssätt i realiteten försvinner och det blir den själsliga rubbningen som kommer fram

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

som huvudmoment även i fortsättningen av detta stycke. Det blir sålunda i grunden ingen självständig social indikation, enligt vad utskottsmajoriteten också i sin motivering i viss mån erkänner. Jag tror att det i fråga om detta viktiga lagförslag, som nu ligger på bordet och som innefattar ett betydelsefullt led i våra strävanden för den svenska folkstammens bibehållande vid sundhet och styrka i framtiden, är av en viss icke ringa betydelse att första kammaren med avseende å denna 1 § överväger och jämför Kungl. Maj:ts förslag å ena sidan och utskottets å den andra. Jag tror att vid ett sådant övervägande av och vid en jämförelse mellan dessa båda formuleringar ett avgjort företräde är att tillerkänna det kungl. förslaget, som ju har varit föremål för en ingående handläggning inom vederbörande departement med anlåtande av flera på detta svåra område sakkunniga personer. Det är enligt min mening en smula vanskligt att i ett riksdagsutskott göra en rubbning på en så viktig punkt som den föreliggande och med så svaga skäl som enligt min uppfattning här föreligga.

Jag får därför, herr talman, med anledning av vad jag nu anfört för min del med avseende å 1 § yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Då det är tillåtet att vid denna paragraf även yttra sig om andra delar av författningsförslaget och om utskottsbetänkandet i dess helhet, vill jag beträffande 3 § säga, att jag där visserligen icke framställer något yrkande, men att jag tror att det ligger åtskilligt i vad reservanterna anföra även under denna paragraf. Jag tror likväl att det är rätt svårt att i frågans nuvarande läge göra någon ändring i det kungl. förslaget på denna punkt.

Slutligen vill jag begagna tillfället att understryka angelägenheten av vad utskottet skriver i sista stycket av sin motivering, nämligen att frågan om kastrering lämpligen borde bli föremål för utredning i särskild ordning. Utan att närmare ingå på detta sistnämnda ämne, torde det väl få anses ganska uppenbart, att ett så djupt ingrepp i den enskildes förhållande som kastrering lämpligen bör regleras genom en lag, som på detta område skapar fastare rättsregler, och att även detta sistnämnda kapitel, sedan denna steriliseringslag, såsom jag hoppas, blivit av riksdagen godkänd, är väl förtjänt av att komma under utredning.

Jag återupprepar, herr talman, mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad under 1 §.

Herr Källman: Herr talman! Då jag jämte 25 andra ledamöter i denna kammare väckt en motion, nr 305, vari yrkats skärpning av Kungl. Maj:ts förslag till vissa ändringar i 1934 års steriliseringslag, torde det vara förklarligt, efter det att första lagutskottet avstyrkt bifall till våra yrkanden, att jag vill besvara kammaren med några ord i dessa viktiga frågor.

Statens sinnessjukhus äro överfyllda, och ett stort antal exspektanter finnas. Detsamma är förhållandet med avseende å vårdhem för lättskötta sinnessjuka, i den mån sådana henn kommit till stånd efter 1936 och 1937 års riksdagsbeslut om statsbidrag. Sinnesslöanstalterna rymma icke heller alla som behöva sådan vård. Vårdplatserna för andra defekta förslå icke heller.

Utgifterna bliva för anstalternas huvudmän mycket betungande. Fattigvårdens kostnader stiga. Den starkaste nativiteten representeras av olämpliga föräldrar.

Inom socialvårdande kretsar diskuteras ofta när den tidpunkt inträder, då de produktiva krafterna icke längre orka bära försörjningsbördan för alla dem som sakna förmåga vare sig till försörjning eller ens att vårda sig själva.

Det är särskilt erfarenheterna från mödrahjälsarbetet sedan år 1938, som givit upphovet till vår motion. Där se vi med beklämning att de, som ha de

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

minsta förutsättningarna att skänka samhället friska och livsdugliga barn, äro till antalet skrämmande många, och där är nativiteten kraftig.

Den nya äktenskapslagen förbjuder vissa sjuka att ingå äktenskap, men intet hindrar dem att skaffa barn till världen, vilket tyvärr ofta sker. Därom ha vi erfarenheter från Stockholms län. Jag förmodar att kammarens ledamöter veta vilka kvalifikationer som fordras för att en tuberkulossjuk man skall vara berättigad till folkpension. Sådana sjuka med barnbidrag till flera barn förut skaffa ytterligare barn till världen o. s. v.

Många exempel skulle kunna andragas för behovet av att denna lag även komme att innefatta bestämmelser om tvångssterilisering av vissa asociala individer.

Uppenbarligen är detta en fråga av stor betydelse, säger utskottet. På grund av frågans ömtåliga natur vill utskottet emellertid avvakta erfarenheterna av det nu föreliggande förslaget praktiska tillämpning. Dessa erfarenheter finnas redan i stor utsträckning. Enligt min mening äro de tillräckliga för att motivera en omedelbar lagstiftning. Vi ha dock ej begärt detta, utan ett riksdagens bestämda uttalande genom skrivelse till Kungl. Maj:t.

På denna punkt saknas reservation i utskottet, och jag skall ej i denna del yrka bifall till motionen. Jag vill dock betona utskottets välvilliga motivering, då utskottet förutsätter att lagens tillämpning följes med uppmärksamhet och att medicinalstyrelsen framkommer med de förslag till ändring i eller tillägg till lagen, vartill erfarenheterna kunna giva anledning. Skäl att snarast återkomma saknas inte.

Vad beträffar vårt förslag till ändring av lagförslaget 3 § andra stycket, synas meningarna vara starkt delade i utskottet. Det anmäles sålunda å sid. 17 i utskottets utlåtande, att starka betänkligheter inom utskottet framförts mot den starka centraliseringen av prövningen, huruvida indikation för sterilisering föreligger. Vidare yttras: »Det har framhållits, att den centrala myndighetens prövning uteslutande kommer att grunda sig på skriftligt material, medan läkare på platsen kunna stödja sin mening på en personlig undersökning av den det gäller, och att några verkliga olägenheter av den nuvarande ordningen, enligt vilken två läkare i samråd äga besluta i fråga om sterilisering av sinnesslöa, icke ha påvisats.» En del ytterligare viktiga skäl ha antecknats mot centraliseringen i förevarande avseende.

Men utskottets flertal stannar för att förorda den centrala prövningen.

Beträffande frågan om sterilisering i samband med förlossning anför utskottet, att det, enligt vad utskottet inhämtat, ur medicinsk synpunkt regelmässigt icke är lämpligt att företaga sterilisering i samband med förlossning.

Häremot och för övrigt till stöd för att avgörande om sterilisering skall kunna träffas jämförelsevis snabbt ha vi i motionen kunnat åberopa åtskilliga ämbetsverk, medicinska falkulteten i Lund, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundets styrelse, styrelsen för statens institut för rasbiologi, direktionen för S:ta Birgittas sjukhus m. fl., vidare åtskilliga gynekologer med praktisk erfarenhet på området ävensom personer, som äro aktivt verksamma inom barnavårds- och mödrahjälparbetet.

Jag vågar förutsätta att utskottets förslag till försämring av lagförslaget 1 § icke skall vinna kammarens bifall, med hänsyn till de skäl som reservanterna anført.

Sedan flera år tillbaka ha statsmakterna velat betona den socialhygieniska och överhuvud taget sjukdomsförebyggande verksamheten. Riksdagen förklarade 1935, att den såg med tillfredsställelse, att vikten av en målmedveten socialhygienisk verksamhet vunnit ökad erkänsla. Men det var andra lagutskottet, som gav denna formulering.

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

På nu förevarande område, där ofantligt mycket mera vore att vinna ur förebyggande synpunkter, går det saktare. För oss lekmän, som äro verksamma i både sjukvårdande och sjukdomsförebyggande arbetsuppgifter, är sådant nästan oförklarligt. Varför inte taga krafttag också för rashygien? I sådant avseende torde jämväl frågan om kastrering noga böra följas.

I det läge steriliseringslagstiftningen för dagen har, får jag hoppas att kamraren skall följa reservanterna till utskottets utlåtande, och jag får i dess helhet yrka bifall till den av herr Hedlund i Östersund m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Franzon, Dahlström och Hagman.*

Herr Schlyter: Herr talman! När utskottet gick till behandling av denna stora och viktiga fråga, läto vi oss angeläget vara att muntligen höra ett flertal på området speciellt sakkunniga personer. Den som utskottet hörde mest ingående, var kanske ledamoten av befolkningskommissionen professor von Hofsten. Vi tillfrågade honom mycket noggrant bl. a. angående tolkningen av den sociala indikationen. Han gjorde därvid gällande — och det uppfattade vi såsom ett auktoritativt uttryck för befolkningskommissionens inställning till spörsmålet — att den sociala indikationen i själva verket inte var en fullt självständig indikation. Till grund för hela steriliseringspolitiken låge enligt von Hofstens mening eugeniska synpunkter. När man vid sidan om den första, eugeniska indikationen i alla fall uppställde en andra, social indikation, så gjorde professor von Hofsten gällande och lyckades övertyga utskottet om att stadgandet om dessa mera sociala skäl för sterilisering skulle innebära så att säga en lätnad i bevisningen om förhandenvaron av en i verkligheten eugenisk indikation. Enligt von Hofsten avsågos med den sociala indikationen, om jag fattade honom rätt, närmast sådana fall där vederbörandes asocialitet grundade sig på dåliga arvsanlag, men omständigheterna vore sådana, att det skulle vara svårt att leda i bevis, att eugeniska skäl för sterilisering vore för handen. När ett grovt asocialt levnadssätt föreligger, kan man sålunda ha anledning anta, att detta är betingat av vederbörandes psykiska undermålighet, men man vill inte uppställa ett krav på bevisning om denna psykiska undermålighets egenskap att gå i arv på avkomman. Enligt den refererade meningen räcker det därför, att det asociala levnadssättet är klart konstaterat och att prövningsinstansen vid detta konstaterande har anledning att utgå ifrån att det härrör från eller äger samband med själslig rubbning.

Emellertid rädde det stor tvekan inom utskottet huruvida man borde ge uttryck åt denna synpunkt i lagtext eller inte. Alldeles så som herr Wohlin nyss här har framhållit, gjordes det gällande inom utskottet, att det redan står i lagtexten att vederbörande skall vara för framtiden uppenbart olämplig att handha vårdnaden om barn. Om man strängt håller på detta villkor, så är det ganska tydligt att ett tillfälligt, övergående asocialt levnadssätt inte skall kunna åberopas av vederbörande centrala myndighet såsom ett skäl för steriliseringen, och det behöfve därför inte i lagtexten göras någon närmare förklaring om att levnadssättet skulle sammanhänga med någon konstitutionell undermålighet eller abnormitet för att kunna åberopas som skäl för sterilisering. Det framställdes i alla fall inom utskottet ett yrkande om att man med avseende på denna indikation skulle tillägga orden »som kan antagas härröra från själslig rubbning». Detta yrkande vann icke allmän anslutning, men kompromissvis enade sig utskottets majoritet om att man i stället skulle använda formuleringen »äga samband med», och detta på den grund att man icke ville genom ett krav på kausalitet mellan den psykiska rubbningen och

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

levnadssättet — något som dock mycket väl hade stått i överensstämmelse med professor von Hofstens mening — så att säga betaga den sociala indikationen all självständighet och göra den till endast en underavdelning under den eugeniska indikationen.

För min personliga del kunde jag ansluta mig till den formulering, som utskottet här föreslagit, bland annat på det skäl, som herr Wohlin också nyss antydde såsom riktigt, nämligen att ett utpräglat asocialt levnadssätt såsom regel torde kunna sägas äga samband med psykisk undermålighet av ett eller annat slag. Jag uppfattar därför tillägget, sådant det är gjort, väsentligen såsom ett förtydligande av lagtexten, och detta står i god överensstämmelse med vad både de förberedande utredningsinstanserna och departementschefen i sitt yttrande till statsrådsprotokollet ha anfört — yttranden som jag nu inte vill taga kammarens tid i anspråk med att återgiva.

Med dessa ord tror jag, herr talman, att jag avgivit en förklaring till den omskrivning av den sociala indikationen, som utskottet föreslagit och som jag med dessa utgångspunkter icke i likhet med herr Wohlin och herr Källman kan betrakta såsom en försämring av propositionen.

Härutöver skulle jag endast vilja instämma i det uttalande, som herr Wohlin här gjorde beträffande en utredning angående kastring såsom en åtgärd, som bör kunna ifrågakomma vid sidan av steriliseringsåtgärden. Sedan steriliseringen blivit reglerad i lag så i detalj, som nu har skett, så att den icke längre kan äga rum på en rättskapabel person blott efter hans medgivande, när bärande skäl föreligga, utan även i detta fall medicinalstyrelsens samtycke erfordras, är det ju en onaturlig ordning att den grövre åtgärden, kastringen, skall kunna verkställas av en läkare på andra än medicinska skäl utan att den centrala prövningsmyndigheten hörts i saken. Jag tror också det finns anledning antaga, att meningen är att den nu i hamn förda utredningen angående sterilisering skall fortsättas med en utredning angående lagfästade av kastningsvillkoren.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet finnes det ingen reservant från förstakammaridan. Jag anser mig därför böra inledningsvis meddela, att jag deltog i behandlingen av detta ärende inom utskottet, men var ledig från riksdagsgöromålen när beslutet fattades, och att det endast är på denna grund som jag icke står antecknad som reservant. Jag har sålunda en avvikande mening emot utskottsmajoriteten i likhet med reservanterna, och jag anser det vara befogat att med några ord klargöra denna meningsskiljaktighet.

Det är otvivelaktigt så, att den nu av allt att döma högaktuella befolkningsfrågan har två sidor. Det är dels fråga om att öka födelsernas antal, dels också fråga om att förebygga, att det kommer odugliga och olämpliga individer till världen. Den fråga, som vi nu behandla, rör denna senare sida av befolkningsproblemet. Jag har ansett det vara nödvändigt att framhålla detta och understryka det just nu, därför att på en del håll den uppfattningen tycks råda, att den nuvarande rätten till sterilisering av rättskapabla personer skulle ha missbrukats. Det är förklarligt, om en sådan uppfattning — jag vågar säga missuppfattning — har insmugit sig, när man i propositionen ser siffror, som visa att steriliseringen t. ex. i Göteborg haft en åtskilligt större omfattning än i övriga delar av landet. Det är förklarligt att man, om man jämför siffran 8.6 per 10,000 invånare i Göteborg med siffran 1.7 för hela riket, kan få den uppfattningen att här föreligger ett utbrett missbruk. Men denna sak reduceras

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

till sina rätta proportioner, när man tar del av hela antalet fall av sterilisering utanför hittillsvarande lagstiftning. Där visa nämligen siffrorna, att det under hela fem år endast förekommit 1,271 steriliseringar utan tillämpning av lagen. Sålunda kan man nog säga, att alla misstankar om att det skulle föreligga några större missbruk av rådande steriliseringsfrihet äro ogrundade. För min del håller jag ingalunda för säkert att man i Göteborg på något som helst sätt gått längre än vad som från samhällets synpunkt är önskvärt. Det kan mycket väl förhålla sig på det sättet, att det skulle varit önskligt att man i andra delar av landet kommit litet längre i fråga om antalet steriliseringar. Detta är i varje fall en sak, som inte är tillräckligt klarlagd.

Emellertid vill jag samtidigt mycket starkt framhålla att även jag har den uppfattningen, att man inte kan avvisa tanken på att samhället genom en lagstiftning bör reglera all sterilisering, alltså även sterilisering av rättskapabla personer. Det är ju ett samhällsintresse, kan man säga, att denna fråga på något sätt regleras. Man kan inte ur samhällets synpunkt vara med om att överlåta åt de enskilda medborgarna och de enskilda läkarna att avgöra, huruvida en sterilisering är berättigad eller inte. Det förhåller sig emellertid så, att blotta tillkomsten av en lagstiftning sådan som denna innebär en betydande begränsning av rätten till sterilisering, och sålunda borde den kunna vara tillräcklig utan att man tillgriper alltför stränga restriktioner i övrigt. På sina håll tycks man dock anse, att detta inte är tillräckligt, utan man menar att den centralisering av avgörandet i steriliseringsfrågor, som här är föreslagen, skall medföra en ytterligare begränsning av möjligheterna att få sterilisering till stånd. Om detta är avsikten med centraliseringen, måste jag anmäla en avvikande mening. Det är klart att det finns skäl, som tala för en centralisering av avgörandena i sådana här frågor. Men en centralisering skall ju bedömas ur ändamålsenlighetens synpunkt, och i det fallet är jag inte övertygad om att en så fullständig centralisering, som här är föreslagen, är behövlig. Sedan man dragit upp dessa klara och bestämda indikationsregler i lagstiftningen, anser jag det obehövt att i varje särskilt fall hänskjuta frågor om sterilisering till en överordnad central myndighet. För min del tycker jag att det skulle ha räckt, om man gått den väg, som medicinska fakulteten i Lund föreslagit, nämligen medgivit rätt till sterilisering vid en av medicinalstyrelsen godkänd sjukvårdsanstalt och efter samråd mellan två läkare. Detta skulle enligt min mening ha inneburit en betryggande garanti. Olägenheten med en centralisering är givetvis att det i många fall kan bli fråga om onödigt tidsutdräkt och även fråga om kostnader både för den enskilde och samhället samt en byråkratisk handläggning av dessa ärenden.

Jag anser inte att en centralisering av avgörandena är nödvändig i så stor utsträckning som här föreslagits. Jag är för övrigt också tveksam om huruvida medicinalstyrelsen är den rätta institutionen, när det gäller det slutliga avgörandet. Handläggningen av rättspsykiatriska angelägenheter har inte hos mig grundfäst ett sådant förtroende till medicinalstyrelsen, att jag med någon större glädje skulle vilja vara med om att upprätta en medicinalstyrelsens steriliseringsdiktatur här i landet. Emellertid är det klart att det finns skäl, som tala för att man inte nu skall tillskapa ett nytt organ för handläggning av dylika ärenden. Det kan vara lämpligt att avvakta erfarenheterna, och därför får man tills vidare acceptera det förslag, som föreligger om att medicinalstyrelsen skall vara den centrala instansen. Jag anser emellertid att det bör vara möjligt att undandraga medicinalstyrelsen en del av ifrågavarande ärenden. Det kan anses ganska naturligt, att medicinalstyrelsen får fatta avgörande beslut, när det är fråga om sterilisering på eugeniska grunder. Däremot anser

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

jag det orimligt att lägga detta avgörande hos medicinalstyrelsen, när det gäller sterilisering på sociala indikationer. Vad t. ex. de sinnesslöa beträffar, innebär vad som nu föreslagits en begränsning mot vad som gällt tidigare, och jag anser det inte nödvändigt att genomföra denna begränsning. Erfarenheten har inte visat att några olägenheter av nämnvärd art varit förknippade med det nuvarande systemet, enligt vilket en sådan sterilisering kan ske efter samråd mellan två läkare och sedan vederbörliga medgivanden inhämtats från de anhöriga. Jag anser det således meningslöst att företaga en skärpning på denna punkt.

Vad sedan beträffar frågan om sterilisering på grund av asocialt levnadssätt och vad därmed sammanhänger, kan jag inte förstå att medicinalstyrelsen besitter någon sakkunskap, som på detta område behöver tagas i anspråk. Skulle det bli fråga om en central prövning av dessa ärenden, böra de uppenbarligen handläggas av en annan myndighet än medicinalstyrelsen. Jag anser det också onödigt med en sådan centraliserad prövning av sterilisering på medicinska indikationer. Det borde räcka med att två läkare, varav en står i den tjänstställning, som Konungen föreskriver, äro eniga om en sådan åtgärd. Den garantien synes mig vara tillfyllest.

Jag vill också begagna tillfället att anmäla, att jag delar herr Wohllins mening, att utskottet i 1 § försämrat Kungl. Maj:ts förslag rätt avsevärt, när utskottet utbytt orden »på grund av asocialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn» mot orden »på grund av asocialt levnadssätt, som kan antagas äga samband med själslig rubbning» o. s. v. Jag vill utöver vad herr Wohlin därutinnan sagt förklara, att det förefaller mig, som om sambandet mellan asocialt levnadssätt och själslig rubbning skulle vara rätt svårbedömbart. Jag förvånar mig över att första lagutskottet överhuvud taget givit sig in på en sådan formulering. Vi ha här icke att göra med någon exakt vetenskap, och inom första lagutskottet har mig veterligen icke heller funnits någon expertis på detta område. Om man stadgar, att sterilisering kan äga rum, när någon på grund av asocialt levnadssätt för framtiden är »uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn», så bör detta räcka. Jag tycker sålunda att det kungl. förslaget på denna punkt är avgjort att föredraga framför det förslag, som utskottet framlagt.

För övrigt vill jag tillägga att jag inte anser det vara befogat med en sådan rädsla, som här tycks framkomma på en del håll, för att man skulle kunna beröva en och annan måhända »avelsduglig» asocial individ möjlighet att fortplanta sig. Jag tror det är bättre att man går något för långt, när det gäller att hindra barn att komma till världen, beträffande vilka det föreligger risk för dåliga arvsanlag, än att man riskerar att få en olämplig och mindervärdig avkomma till världen. Jag tycker också, att den som konstaterats vara »för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn» bör vara diskvalificerad som släktets förökare, även om det är teoretiskt tänkbart, att han skulle kunna föda till världen ett friskt och samhällsdugligt barn.

Jag vill ytterligare tillägga, att det enligt min mening är bättre, att man försöker stimulera friska och för barnuppfostran lämpliga föräldrar att sätta barn till världen, än att så mycket som möjligt hindra en begränsning av fortplantningsmöjligheterna för mindervärdiga individer. Jag anser att det är bättre att man på ekonomiskt och annat sätt hjälper de verkligt dugande föräldrarna att draga fram sina barnskaror. Det är en väg som är betydligt bättre än den man här på sina håll vill rekommendera.

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

I detta sammanhang vill jag även förklara att jag delar reservanternas mening att sterilisering på grund av svaghet hos kvinnan bör kunna företagas utan medicinalstyrelsens tillstånd. Även i det fallet anser jag att det är en tillräcklig garanti att två läkare, varav en i den tjänsteställning, som Konungen föreskriver, äro överens om att sterilisering bör äga rum. Medicinalstyrelsen har enligt min mening inte större förutsättningar att riktigt bedöma den saken än de läkare, som känna till respektive fall och kunna bilda sig en personlig och objektiv uppfattning om desamma.

Herr talman! Jag är inte i allo överens med något av de förslag, som här föreligga, men som situationen nu är, vill jag yrka bifall till den av herr Hedlund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Linnér: Herr talman! Utskottets ärade ordförande gjorde gällande, såvitt jag fattade honom rätt, att det i själva verket icke förelåg någon stor skillnad mellan den formulering av 1 §, som utskottet här framlagt, och Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan för min del icke dela denna uppfattning. Jag instämmer helt och hållet med herr Wohlin i hans uttalande, att utskottets förslag med dess formulering innebär ett bestämt försvagande av Kungl. Maj:ts proposition på denna punkt.

Såvitt jag kan finna, förhåller det sig så, att Kungl. Maj:t har utgått från en viss presumtion angående sammanhanget mellan den psykiska undermåligheten och det asociala levnadssättet, men Kungl. Maj:t har icke förutsatt någon bevisning om detta samband i det individuella fallet. Enligt utskotts-förslaget däremot blir förhållandet det motsatta. Det räcker icke med att bevisa, att ett asocialt levnadssätt föreligger och att detta är så höggradigt, att personen i fråga uppenbarligen är olämplig att ha hand om vårdsnaden om barn, utan man skall därjämte i det individuella fallet visa, att samband föreligger med själslig rubbning. När man — såsom jag då och då — får kännedom om t. ex. lösdrivares, både manliga och kvinnliga, levnadshistorier, så gör man ofta sorgliga reflexioner om hur den ena generationen drar den andra med sig i ett asocialt levnadssätt. Detta är särskilt markant, när det gäller alkoholmissbruk. Nu må det vara, att beträffande såväl den äldre generationen som den yngre själva grunden till missbruket kan ligga i en olycklig psykisk svaghet, men även om man icke kan bevisa det, förefaller det mig ganska klart att erfarenheten ådagalägger att exempelvis en man, som är fullständigt alkoholiserad, är så olämplig att handhava vårdsnaden om barn, att detta faktum mycket väl kan fastslås. Och om så är, är det en lycka för samhället, ifall man sätter honom ur stånd att föda barn.

Det är dessa fall, där det föreligger miljöpåverkan under mycket aggraverande förhållanden, utan att man därför kan bevisa sambandet i det individuella fallet med psykisk svaghet, som enligt utskottets förslag sannolikt komma att utestängas från tillämpning av steriliseringslagen. Därmed har man, såsom herr Wohlin yttrade, på en mycket viktig punkt försvagat tankegången i steriliseringsförslaget. Jag tror icke att man behöver vara rädd för att tillämpningen, när det gäller Kungl. Maj:ts förslag, kommer att gå för långt.

För min del ser jag en garanti mot ett missbruk av lagen i den centraliserade prövning, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Jag tror i varje fall, att en icke centraliserad prövning skulle leda till rätt stor ojämnhet.

Jag kommer sålunda till det resultatet, att riksdagen bör beträffande 1 § ansluta sig till den av herr Hedlund m. fl. avgivna reservationen — jag skulle föreställa mig, att det i realiteten också var herr Wohlins yrkande — men i

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

övrigt ansluta sig till utskottets förslag. Herr talman, jag ber alltså att beträffande 1 § få instämma i det förut framställda yrkandet om bifall till herr Hedlunds m. fl. reservation.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det lagförslag, som nu är föremål för kammarens överläggning, innebär ju ett högst betydande steg framåt i syfte att sanera den svenska folkstammen. Jag tror emellertid inte, att någon på allvar skall kunna hysa oro för att det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, skulle betyda ett alltför långt steg framåt. Jag ber att få erinra om, att det här är fråga om sterilisering med *samttycke* av den, som skulle bli föremål för operationen.

Vad beträffar den ändring, som första lagutskottet har föreslagit i 1 §, vill jag framhålla, att det naturligtvis inte består någon allomfattande skillnad mellan de båda ståndpunkterna, men första lagutskottets omformulering innebär i alla fall, att vissa individer, t. ex. alkoholmissbrukare och yrkesmässiga lösdrivare, som förete en påtaglig psykisk undermålighet men likväl inte äro sinnesrubbede, skulle falla utanför steriliseringslagens område. Jag vågar hemställa, om det kan vara något skäl att förhindra, att sådana individer, när de själva samtycka till det, bli underkastade sterilisering. Jag har svårt att tro, att något verkligt värde för den svenska folkstammen skulle gå förlorat, om man antager den formulering, som paragrafen erhållit i den kungl. propositionen, gärna med den formella omarbetning, som är antydd i den vid betänkandet fogade reservationen.

Jag skall vidare be att få säga några ord rörande 3 §, vilken även har varit föremål för meningsskiljaktighet. I den paragrafen föreslås, att det skall äga rum en central prövning i fråga om verkställandet av ett steriliseringsingrepp. Meningsskiljaktigheten gäller, huruvida denna centrala prövning skall äga rum även i det fall, att det är fråga om att sterilisera en kvinna på grund av svaghet. Det är endast den punkten, som är föremål för meningsskiljaktighet mellan utskottet och reservanterna. Enligt propositionen är det meningen, att även i detta fall frågan om kvinnans sterilisering skulle hänskjutas till medicinalstyrelsen. Utskottet har ställt sig på samma ståndpunkt. Skälet till att i propositionen har framställts ett förslag av sådant innehåll är det, att det är helt naturligt för en läkare, som har att behandla en patient, att ställa sig välvillig till patientens önskemål. Han ställer problemet på följande sätt: vad kan jag göra för att hjälpa denna medmänniska, som i sin nöd och svårighet vänt sig till mig? Men i en fråga som denna uppstår det naturligtvis en konflikt mellan den enskildes och statens intresse. När det gäller en kvinna, som befinner sig i graviditet, framträder en sådan konflikt i många fall. Det går naturligtvis inte att i alla sådana lägen bortse från det allmännas intresse. Jag tror därför, att det kan vara goda skäl för att man i ett sådant svarbedömt och ömtåligt fall, varom jag nu talar, inkopplar även en central myndighet, som, givetvis under beaktande av vad läkaren, som känner patienten och ömmar för patienten, kan ha för synpunkter, likväl å sin sida ser saken från det allmännas synpunkt.

Jag ber slutligen att få säga några ord rörande ett problem, som har berörts här i debatten, men som ligger utanför det lagförslag vi nu tala om. Det är den frågan, huruvida det kan vara lämpligt att, sedan denna lag, såsom jag hoppas, blivit antagen av riksdagen, taga ett steg vidare utöver denna lag genom att övergå till frågan om kastrering. Jag tror för min del, att tiden nu är mogen att taga upp den frågan, och det är min avsikt att göra en hemställan om att man under den närmaste tiden skall sätta i gång med en utred-

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)
ning angående införande i vårt land av en lagstiftning, som möjliggör kastre-
ning.

Herr Branting: Herr talman! Jag kan inte underlåta att för kammaren framhålla det intryck jag fått, nämligen att i denna debatt råder en viss oklar-
het beträffande vad saken egentligen rör sig om.

Såsom justitieministern nyss framhöll, är det nya i denna lag, det väsent-
liga och grundläggande, den utvidgning, som har ägt rum därigenom, att för-
slaget upptar bestämmelser om sterilisering av personer, som äro i stånd att
själva lämna giltigt samtycke därtill. Det är det centrala. Den nuvarande lagen
möjliggör ju allenast sterilisering av vissa sinnessjuka, sinnesslöa eller andra,
som lida av rubbad själsverksamhet och *icke* anses kunna lämna giltigt sam-
tycke.

Under utskottsbehandlingen, som har varit långvarig och mycket ingående,
diskuterades naturligtvis också denna nya tanke i det givna sammanhanget —
att möjliggöra sterilisering enligt en viss *social* indikation — och man kom så
småningom fram till den ståndpunkt, som fixerats i formuleringen av 1 §. För
min del har jag hyst en viss tveksamhet om den av utskottet föreslagna formu-
leringen, det vill jag inte förneka, men denna min tvekan har pekats i motsatt
riktning mot reservanternas ståndpunkt.

Jag menar nu i allt fall, att med denna uppläggning av lagen måste en all-
deles särskild uppmärksamhet inriktas på frågan om formen för och beskaffen-
heten av den viljeförklaring, det giltiga samtycke, som man förutsätter skola
avgivas av en viss kategori personer. Härom finnes det inga närmare bestäm-
melser i lagen. I § 10 stadgas visserligen, att Konungen äger meddela närmare
erforderliga föreskrifter beträffande lagens tillämpning. Jag vill då för min
del uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t beaktar angelägenheten av
att den viljeförklaring, som det nu enligt den nya lagen blir fråga om, verk-
ligen fyller de allmänna rättsliga kraven på ett giltigt samtycke, d. v. s. att
detta samtycke skall vara avgivet av fri vilja, utan påtryckning, och vidare att
den, som har avgivit viljeförklaringen, skall hava haft fullt klar för sig inne-
böörden av sitt bifall, och slutligen, att bifallet eller medgivandet blir givet i en
sådan otvetydig och klar form, att det inte hos den centrala prövningsmyndig-
heten kan råda någon tvekan om förklaringens existens och innebörd.

Detta krav på närmare bestämmelser i denna punkt synes det mig så mycket
mera befogat att framställa, som det ju härvidlag ofta nog kommer att bli
fråga om personer, som stå i en beroende, ofri ställning och som kunna bli ut-
satta för påtryckning, kanske främst från vissa kommunala myndigheters sida.
Det saknas inte exempel på, att dylika påtryckningar ha förekommit, egendom-
ligt nog, även under den nuvarande lagens giltighetstid och sålunda även i fall,
där vederbörande ha betraktats såsom mer eller mindre sinnessjuka. Man har
— liksom för att ändå ha gott samvete — velat få fram ett medgivande även
i sådana fall; vid genomgåendet av berättelsen över J. O:s ämbetsförvaltning
ha vi även observerat ett dylikt fall. Det är just med tanke på sådana om-
ständigheter, som det synes mig och andra befogat att beträffande viljeförkla-
ringens frivillighet iakttaga sådana former, som garantera att man inte genom
den nya lagen på en sidoväg kommer fram till tvångssterilisering.

Herr Wohlin och andra ha här understrukit, att man vid den sociala indika-
tionen upptagande i lagen särskilt skulle ha tänkt på vissa asociala element,
kriminella, lösdrivare, alkoholister o. s. v., och han har velat klargöra för kam-
maren, att det föreligger ett samhällsintresse av att kunna verkställa sterilise-
ring bland sådana kategorier. Javäl, men man får ju inte glömma, att den
sterilisering, som avhandlas i 1 §, avser en sådan åtgärds vidtagande allenast

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

med samtycke av vederbörande själva. Här föreligger alltså *icke* ett förslag om lag till tvångssterilisering, hur önskvärd en sådan lag än må anses på visst håll, utan det är allenast fråga om fullt frivilliga åtgärder.

Med denna syn på den bärande tanken i den nya lagen, vilken såvitt jag förstår är ofrånkomlig, bortfaller väl också ett stöd för reservanternas argumentation. Ty saken ligger ju till på det sättet, att även med den formulering av lagen, som framgår av Kungl. Maj:ts proposition, kan man knappast förvänta sig, att något avsevärt antal, om ens några alls, av de sociala, som reservanterna närmast tänka på, komma att frivilligt lämna medgivande till sin sterilisering. Alltså, jag upprepar det: vad reservanterna egentligen vilja ha det är en lag om tvångssterilisering. Därom har utskottet ju också yttrat sig. Om reservanterna hade velat hemställa om en ändring av utskottets motivering på den punkten, i mera positiv riktning, så hade en sådan ståndpunkt varit logisk. Men kammaren bör icke tillmötesgå några önskingar som tydligen avse att genom den föreliggande lagen på ett förtäckt sätt komma fram till tvångssterilisering av sociala element och alltså bringa oreda i den nya lagens grundtanke, som bygger på frivilligt medgivande.

För övrigt kan jag inte annat än ställa mig ganska skeptisk gentemot hela denna sociala indikation, så som den här är formulerad. Jag vill också framhålla, att det *icke* var befolkningskommissionen, som tog upp den sociala indikationen, sådan den här angivits. Förslaget i denna del togs upp på initiativ av socialstyrelsen.

Det är en ganska underlig tanke, förefaller det mig, att som grund för steriliseringen angiva, att någon skall anses vara »för framtiden olämplig att handhava vårdnaden om barn». I så fall måste nog många framstående, ja kanske särskilt geniala människor falla under en sådan kategori.

Nu förhåller det sig ju emellertid ofta så, att den »olämplighet att handhava vårdnaden om barn», som här avhandlas, sammanhänger med vederbörandes ekonomiska förhållanden. De, som ha det väl ställt ekonomiskt, kunna vara gränslöst olämpliga att handha vårdnaden om barn, t. ex. på grund av en mer eller mindre psykopatisk läggning. Men de ha dock på grund av sina ekonomiska tillgångar möjlighet att ordna en utmärkt uppfostran för sina barn. De fattigas ställning som uppfostrare blir uppenbart helt olika, och de komma alltså också att bedömas olika. Jag har därför det intrycket, att det ligger en reaktionär tanke bakom den bestämmelsen att personer, som anses olämpliga att handhava vårdnaden om barn, skola kunna steriliseras.

Gentemot dessa invändningar kommer man naturligtvis återigen att anföra, att steriliseringen bara kan ske med vederbörandes eget medgivande! Men i grund och botten avser man ändå inte att tillmäta det där medgivandet någon dominerande roll.

Principiellt står jag på den ståndpunkten, att en person, som kan anses vara för framtiden olämplig att handhava vårdnaden om barn, likväl mycket väl *kan få* bra barn. Om han då alltså visar sig olämplig att handha vårdnaden om dem, torde det väl vara samhällets plikt och skyldighet att se till, att dessa barn få en god vårdnad. Problemet bör inte lösas på det sättet, att man i stället går in för en ökad möjlighet att sterilisera dylika personer. Det föreligger på detta område svårbedömliga, känsliga och outredda förhållanden. Men det torde t. ex. vara allom bekant, att alkoholister — varom man här särskilt har talat — kunna få barn, mot vilka ingen som helst anmärkning kan framställas, utan som tvärtom kunna bli utmärkta medborgare.

Jag ber för min del att få tillstyrka utskottets förslag. Om jag har någon tvekan beträffande § 1, så är det — som jag inledningsvis nämnde — därför, att jag önskat den sociala indikationens sammanhang med den medicinska in-

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)
dikationen ytterligare skärpt. Jag skulle alltså önskat en formulering, som gav vid handen, att det socialt förkastliga levnadssättet kan antagas *härleda sig från* en själslig rubbning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman, bara ett par ord! Jag hyser den allra största respekt för denna ansvars känsla hos herr Branting och hos majoriteten i lagutskottet, som har hindrat dem att i dessa punkter gå med på Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan också hålla med herr Branting om att man kan tänka sig, att det verkligen kan finnas geniala människor med asocialt levnadssätt, t. ex. alkoholister, som kunna tänkas vara olämpliga barnuppfostrare, men ändå kunna få från samhällets synpunkt önskvärda barn. Men trots detta måste jag ansluta mig till reservanterna.

När herr Branting talar om den bärande tanken i denna lag, så måste man väl utgå från att den bärande tanken är att så långt som möjligt hindra fortplantning till kommande släktled av asociala individer med deras samhällsfördärliga leverne. Är det meningen, och jag tror att det är svårt att förneka att detta är meningen med lagen, då ställer sig saken så i stort sett, som herr Linnér redogjorde för. Då, skulle jag vilja säga, får man taga hänsyn till inte bara så att säga den fysiologiska ärftligheten, utan också till den sociala ärftligheten. »Vad är det», frågar herr Branting. Jo, det är de för livstiden lika bestämmande vanor som de som kunna tänkas bero på den fysiologiska ärftligheten. Det är sådana vanor, som jag kallar för den sociala ärftligheten. Den sociala ärftlighetens betydelse för hela kulturutvecklingen har skildrats av psykologer och av stora författare i så stor utsträckning, att jag tror inte man behöver sätta upp ett överlägset leende mot termen »den sociala ärftligheten». Så, som den moderna psykologien nu har kommit fram till dessa resultat, inte bara behaviorismen, utan också hela den övriga moderna psykologien, så framgår därav, att mycket av vad man ansett som fysiologisk ärftlighet är social ärftlighet, nämligen en bestämd livsinriktning, omöjlig att förändra sedan den förvärvats från första levnadsdagen och under de första levnadsåren redan före skolåldern. Jag är helt överens med herr Linnér i fråga om hans synpunkt, att det, som jag här har betecknat som den sociala ärftligheten, har minst lika stor förödande betydelse i det medborgerliga livet som det, som allmänt betraktas som ärftlighet och som man huvudsakligen tänker på, när man talar om ärftlighet.

Det är således från den synpunkten som jag helt ansluter mig, med i hudsak herr Linnérs motivering, till vad reservanterna i detta fall ha anfört, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Hedlunds reservation i fråga om 1 §.

Herr Gärde: Herr talman! Den här debatten har alltmer tenderat till en principdebatt, där vissa allmänna synpunkter lagts på den alltid återkommande frågan om samhällets förhållande till individen, samhälle och individ.

Det är nu fråga om samhällsviktiga intressen ur olika synpunkter. Samhället måste se till, att det släkte, som kommer efter oss, inte blir sämre, utan om möjligt bättre än det släkte, som nu lever. Ur individens synpunkt liksom också indirekt ur samhällets är det av stor vikt att skydda respekten för den personliga integriteten, så att icke en person utan vidare kan göras till föremål för ingrepp, utan att han får åtnjuta ett rättsligt skydd mot sådana ingrepp. Denna sistnämnda synpunkt är något, som under historiens gång ständigt har kommit åter och hävdats såsom ett demokratiskt och jag kan ju också säga som ett liberalt krav. Tydligt är emellertid, att en sådan indivi-

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

dualism kan gå för långt och att den måste giva med sig inför viktiga samhällsintressen. Men det gäller givetvis i varje fall att pröva dessa samhällsintressens vikt och styrka, innan man gör intrång i denna princip om den personliga integriteten, och att verkligen pröva sig fram på detta område. Annars kan man lätt komma ned på ett sluttande plan, där samhället betyder allt och den personliga individualiteten blir endast ett verktyg i samhällets hand. För mig har vid prövningen av denna lagstiftningsfråga varit en av huvudsynpunkterna: å ena sidan skyddet för stammens kvalitet, å andra sidan att ej göra intrånget större än som kräves ur denna synpunkt.

Vad så angår den grund, som man här i lagstiftningen vill lägga för ett dylikt ingrepp, så är det uppenbart — och det har framhållits från alla talareshörsida — att det är skyddet för släktets kvalitet. Alltså, det är ärlighetssynpunkten i första hand, som här är avgörande. Man söker åstadkomma, att icke dåliga anlag må genom fortplantning få överföras till det kommande släktet.

Den främsta indikationen är också enligt Kungl. Maj:ts proposition den, att någon »med skäl kan antagas komma att genom arvsanlag på avkomlingar överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet eller ock svårartad sjukdom eller svårt lyte av annat slag». Då må han få steriliseras, såvida han samtycker därtill. Detta är den klara eugeniska indikationen, som man kallar det, att någon »med skäl kan antagas» etc. Full bevisning kan man givetvis ej på vetenskapens nuvarande ståndpunkt åstadkomma i denna fråga, huruvida ett dåligt arvsanlag föreligger eller ej. Man får nöja sig med, att det med skäl kan antagas.

Den indikation, som i Kungl. Maj:ts proposition har plats som nr två, är att någon »prövas på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten eller ock på grund av asocialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn». Här har inte Kungl. Maj:t föreslagit bara som indikation, att någon prövas på grund av sina förhållanden vara uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn. Den omständigheten, att någon för framtiden är uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn, utgör enligt Kungl. Maj:ts förslag icke tillräcklig grund för sterilisering. Enligt min mening är också detta alldeles riktigt. Denna oförmåga på ena sidan att handhava vårdnaden om barn kan ju mycket väl uppvägas av att det på den andra sidan finnes en mycket större förmåga i detta hänseende. Att så att säga betrakta detta förhållande ensidigt ur mannens eller kvinnans synpunkt låter sig inte göra. Man skulle då komma till ett missvisande resultat. Man måste betrakta saken ur bådas synpunkt, åtminstone i det fall, då det är fråga om familjebildning. Man har alltså, enligt min mening fullkomligt riktigt, knutit denna förutsättning till något ytterligare, nämligen »sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten» — jag stannar tills vidare där.

I den punkten hade, såvitt jag vet, befolkningskommissionen precis samma förslag. Den stannade vid sambandet mellan denna psykiska indikation och olämpligheten att handhava vårdnaden om barn. Vad var anledningen till att man sammanknöt dessa förhållanden till en indikation? Jo, helt visst, att man i detta fall kunde misstänka, att en fara förelåg för arvsanlags överförande till en kommande generation. Man presumerade alltså här en risk för ett försämrat släkte, vilket tog sig uttryck på detta sätt.

Såvitt jag vet har befolkningskommissionen däremot aldrig ifrågasatt en sammankoppling med asocialt levnadssätt. Tanken härpå framfördes först av socialstyrelsen. Den motivering, som styrelsen lämnade för att ta med även det asociala levnadssättet, tydde närmast på att man här åsyftade ett asocialt

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

levnadssätt, som hade en permanent grund, alltså kvarstående asocialitet, och som därför måste antas äga samband med en psykisk rubbning. Däremot gäller det icke asocialitet, där det fanns någon utsikt till att den kunde vara övergående. En sådan asocialitet ansåg man för övrigt icke på något sätt indicera en sämre avkomma i och för sig. Vi ha, som utskottets ärade ordförande redan omnämnt, verkligen offrat mycken tid på detta ärende och därvid hört den mest framstående expertis, som finns på detta område. Jag kan förutom professor von Hofsten också nämna professor Sjövall samt vidare d:r Annell, som är inspektör för sinnesslövrården. Vi ha även haft befolkningspolitiskt intresserade personer i övrigt att rådgöra med. Man ville härvidlag inte gå längre än till asocialt levnadssätt, som kunde äga samband med en själslig rubbning. Beträffande asocialiteten i övrigt, alltså asocialiteten såsom sådan, var den icke i och för sig någon indikation på att avkomman skulle få dåliga arvsanlag. Jag måste säga, att jag icke kan dela herr Oscar Olssons ståndpunkt, att vi här förutom ärftlighet i eugenisk mening också skola införa något, som kallas social hereditet, d. v. s. att en person, därför att hans föräldrar tillhöra en viss miljö, skall ur lagstiftningssynpunkt betraktas såsom för framtiden destinerad att tillhöra denna miljö. Jag måste säga, att det för ett liberalt hjärta, som jag har, är en ganska osympatisk synpunkt. Jag hade inte trott, att den avfattning § 1 nu fått hade någon reell innebörd, men jag måste säga, att sedan debatten utvecklat sig på det sätt som här skett, har jag blivit alltmera övertygad om att man här åtminstone tills vidare måste bibehålla den begränsning i indikationen, som ligger i uttrycket »som kan antagas äga samband med själslig rubbning».

I detta sammanhang vill jag påpeka, att landshövding Linnér icke tolkade detta uttryck riktigt. Han sade, att det krävdes fullt bevis om samband med själslig rubbning. Orden »som kan antagas» äro just valda för att man här icke skall fara vill och uppställa krav på fullt bevis eller, som herr Linnér vid upprepade tillfällen yttrade — jag har antecknat orden — på att det skall styrkas eller visas. Så är det icke, utan det är fråga om ett fritt bedömande från vederbörandes sida, att man kan anta, att asocialiteten med hänsyn till omständigheterna har samband med en själslig rubbning, att alltså asocialiteten är kvarstående.

Debatten här har vidare rört sig om huruvida prövningen skall vara central eller inte. Jag har anslutit mig — ehuru med någon tvekan — till dem, som anse, att prövningen i dessa ömtåliga fall bör vara centraliserad. Jag kan alltså, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! För min del skall jag tillåta mig att förorda den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Jag fäste mig vid ett yttrande av den siste ärade talaren, som föreföll att gå ut på att utskottet i själva verket i sin formulering endast försökt fixera vad som egentligen innebäres i det kungl. förslaget. Om detta är riktigt, förstår jag överhuvud taget inte, vad det finns för intresse att antaga det ändringsförslag, som utskottet har framlagt. Antingen finns det en skillnad mellan förslagen eller också inte. Finns det ingen skillnad förstår jag överhuvud inte, varför man skulle peta i Kungl. Maj:ts förslag. Men jag förmodar, att detta är att pressa alltför hårt och att man verkligen avser att åstadkomma en skillnad. Då gäller det ju att utreda, vari denna skillnad består.

Den måste då åtminstone ligga i linje med vad herr Linnér antytt, ty om myndigheterna ha samma rätt enligt det ena förslaget som efter det andra att anse att en person är så asocial, att han säkerligen har en psykisk rubb-

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

ning, så vidhåller jag, att ändringen är onödig. Jag tror för min del, att de, som nu skulle handha tillämpningen av denna lag, skulle komma att söka införskaffa en bevisning för att det föreläge sådana psykiska rubbningar. Det har tillräckligt många gånger sagts här, att detta åtminstone i vissa fall kan vara mycket svårt. Då är väl egentligen bara fråga om huruvida man anser, att det finns anledning att begränsa steriliseringen på det sätt som utskottet tydligen menar, eller om man inte tycker, att det kan vara av särskilt stor vikt. Det kunde ha varit av intresse att till denna debatt foga några uppgifter — tyvärr kan jag det inte — om vad anstaltsvården av olika typer kostar det svenska samhället. Jag menar visst inte, att man skall ha rättighet att förgripa sig på individer på ett särskilt sätt, därför att motsatsen kan komma att kosta samhället pengar. Men i den mån man i vår anstaltsvård — och det är naturligtvis det, som ligger till grund för socialstyrelsens förslag — kan spåra, hurusom stora familjer generation efter generation fått vård och inte minst ibland hela barnskaror tagits in, somliga på alkoholistanstalt, andra i våra fängelser, andra åter kanske i våra lösdriverianstalter, kan man tycka, att ett steriliseringsförfarande är tillrådligt. Det är sådana faktiska erfarenheter, som ligga bakom socialstyrelsens här upptagna förslag, och jag kan inte underlåta att påpeka, att om detta leder till att antalet asociala för framtiden kommer att minska, så har ingen verklig orätt skett mot någon individ, men däremot har samhället gjort en vinst, som man, även om den inte är så stor, efter min uppfattning bör beakta.

Jag kan inte se, att det finns något rimligt skäl för den begränsning, som i alla fall måste vara meningen med utskottsförslaget i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag, och jag har alldeles icke blivit övertygad av de skäl, som i denna debatt anförts för en sådan begränsning. Om man skall ta upp spörsmålet om sinnessjukdom och genialitet, är det klart som dagen, att man står risken att vissa geniala personer så att säga aldrig bli födda, men jag undrar, om inte också detta är en risk, som man bör ta i detta sammanhang. Jag tycker också, att man under alla omständigheter bör ta den risken, att en och annan asocial individ, vilken säkerligen icke kan väntas ge upphov till ett geni, förhindras att sätta barn till världen. Jag tycker för min del, att hela diskussionen har visat, att det inte finns någon riktigt god grund för den ändring, som utskottet föreslagit i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Branting: Jag begärde ordet i anledning av herr Oscar Olssons yttrande. Herr Gärde har ju redan svarat honom, men jag kan inte låta bli att ännu en gång understryka den ganska egendomliga karaktären av herr Oscar Olssons resonemang. Han började med en sats, varom vi säkerligen alla äro ense, nämligen att det är önskvärt, att man hindrar fortplantningen av asociala individer. Javisst, men om man vill det, så för ju resonemanget till den eugeniska indikationen: där det föreligger anledning att på grund av medicinska eller fysiologiska skäl anta, att avkomman kommer att bli ärftligt belastad, så att den blir mindre duglig eller rent oduglig i samhället, där finns det skäl att ställa upp hinder för fortplantningen. Men herr Oscar Olsson drevs av sitt eget resonemang att konstruera upp ett begrepp, som åtminstone inte jag har hört talas om förut, nämligen vad han kallade »den sociala ärftligheten». Vad herr Oscar Olsson egentligen menar därmed är, såvitt jag förstår, ingenting annat än vad vi alla länge ha varit alldeles överens om, nämligen att den *sociala miljön*, omständigheterna under barnets uppväxt och uppfostran o. s. v., ha stor betydelse. Men detta är en sak. En helt annan sak är att tala om en »social ärftlighet» i betydelsen, att de asociala omständigheter, under vilka föräldrarna leva, på något sätt fixera sig och fortbliva generation efter generation. Som

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

jag ser saken — och jag trodde, att som regel socialdemokratiska skolmän ansågo det vara en självklar ståndpunkt — är det samhällets plikt att förbättra dessa olycksbringande sociala förhållanden, inte bara för föräldrarna utan också för barnen. Deras sociala miljö skall förbättras genom inskridande av barnavårdsnämnder och allehanda andra sociala institutioner. Jag har också trott, att det var en erkänd erfarenhet, att man genom sådana åtgärder mycket hastigt och definitivt kan få barnet ut ur en dålig påverkan och uppfostra den unga individen till en samhällsduglig och god medborgare. Vi bryta den »sociala ärftligheten», som herr Oscar Olsson talade om, genom förbättringar av de sociala förhållandena och inte genom sterilisering av föräldrarna. Så ser jag på saken.

Statsrådet Möller syntes inte vilja inse, vad det skulle vara för anledning till att ta utskottets formulering, om den i själva verket *i sak* inte betydde någonting annat än ett förtydligande av den tanke, som ligger bakom propositionens formulering. Det händer väl mycket ofta, att man gör en omformulering, som förtydligar innebörden av ett visst stadgande. Det kan, såvitt jag förstår, inte vara något skäl att motsätta sig en ändring av en formulering, ifall man därigenom får en klarare avfattning, även om den nya formen i sak innebär detsamma som stod förut.

Det kan naturligtvis i detta sammanhang med mycket förledande argumentering talas om asociala individer, om socialstyrelsens erfarenheter av hur hela släkter fortleva och leverera den ena asociala individen efter den andra. Ja, mina herrar, men detta sorgliga förhållande kommer man ju inte åt genom denna lag, hur man än formulerar 1 §. Man skall inte tro, att de mer eller mindre asociala elementen i vissa sådana tättar- eller zigenarsläkter, eller vad det kan vara, skola springa till myndigheterna och säga: »Vi skola be att få bli steriliserade!» Det finns inte den ringaste anledning att antaga detta.

Jag vill slutligen beträffande den centrala prövningsinstansen understryka, att jag betraktar det som en stor garanti, inte bara att det överhuvud taget skall fungera en sådan instans, utan också att denna är just medicinalstyrelsen. Jag ser nämligen däri en borgen för att de eugeniska indikationerna komma att tillmätas den roll, som dem vederbör.

Herr Wohlin: Herr talman! Herr Gärde började sitt anförande med en kraftig deklARATION till förmån för den personliga integriteten, som vore ett demokratiskt och liberalt krav och endast finge vika för starka samhälleliga synpunkter. Jag ber att få instämma i denna herr Gärdes principförklaring, men får erinra om att det här är fråga om sterilisering efter vederbörandes samtycke och att denna allmänna principdeklARATION sålunda här förlorar det mesta av sitt värde. Det är ju endast i de särskilda fall, som behandlas i 2 § av lagförslaget, sterilisering skall kunna äga rum utan vederbörandes samtycke. Jag tror också, att herr Branting ser något för mörkt på detta förslag ur samma allmänna synpunkter som justitierådet Gärde, då herr Branting talade om att reservationen eventuellt vore ett förtäckt sätt att komma fram till tvångssterilisering. Det är icke fallet — jag upprepar det ännu en gång — utan det är allttjämt fråga om sterilisering efter vederbörandes samtycke. Sålunda tror jag, att de allmänna synpunkter, som dessa båda talare lagt på ämnet, icke kunna anföras till förmån för utskottsförslaget.

Den ärade utskottsordföranden nämnde liksom senare herr Gärde något om den framstående expertis, som funnits inom utskottet vid detta ärendes behandling. Jag ber att få understryka min respekt för denna otvivelaktigt mycket framstående expertis. Men det är ganska naturligt, att professor von Hof-

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

sten med sina allmänna utgångspunkter och sin syn på de arvsbiologiska frågorna har förfäktat den mening, som han gjort inom utskottet, eftersom han i allmänhet — i likhet med flertalet arvsbiologer — torde vara böjd för att tillerkänna de ärvda egenskaperna och anlagen en dominerande betydelse gentemot miljöpåverkningarna. Att befolkningskommissionens delegation för detta ärendes behandling på sin tid stannade vid de framstående vetenskapsmännens ståndpunkt, är ingalunda oförklarligt. För min personliga del betraktar jag det emellertid som en förtjänst i det kungl. förslaget, att man där lämnat möjligheten öppen för en något vidsträcktare social indikation, men en sådan, som är omgärdad av så pass starka garantier som att vederbörande på grund av sitt asociala leverne skall vara för framtiden uppenbart olämplig att handha vårdnaden om barn. Jag upprepar att jag tror, att denna formulering, såsom också departementschefen anförde, kommer att i praxis medgiva sterilisering — alltjämt efter vederbörandes samtycke — av ett antal för samhället mindre önskvärda element, vilka blivit karakteriserade tidigare i debatten.

När man hörde den ärade utskottsordförandens redogörelse för den stora tveksamhet, som rått inom utskottet vid behandlingen av denna punkt, tror jag, att litet var måste känna sig böjd att för säkerhets skull återgå till Kungl. Maj:ts förslag. Den ärade utskottsordföranden nämnde, att den formulering, som nu är presenterad, vore en kompromiss mellan olika ståndpunkter, där man från visst håll velat införa uttrycket »härör från». Kompromissen hade stannat vid uttrycket »äga samband med». Jag har, som jag sade i mitt första anförande, mycket svårt att förstå, att vare sig det ena eller det andra av dessa uttryckssätt bidrar till att göra denna 1 § pregnant och distinkt. Dessa uttryckssätt äro snarare ägnade att verka förvirrande vid tillämpningen av denna paragraf.

Slutligen, herr talman, vill jag tillägga, att jag visserligen yrkade bifall till Kungl. Maj:ts proposition i den ifrågavarande paragrafen. Det är emellertid själfvallet, att den av herr Hedlund i Östersund avgivna reservationen i sak innebär fullkomligt detsamma som Kungl. Maj:ts proposition och för att låta yrkandena sammanfalla ändrar jag mitt yrkande för en stund sedan till ett yrkande om bifall till herr Hedlunds reservation.

Herr Schlyter: Herr talman! Med anledning av socialministerns yttrande nyss skulle jag vilja peka på att första lagutskottet i sitt utlåtande har tagit stor hänsyn till de av socialministern framförda synpunkterna. Detta framträder på ett praktiskt sätt i utskottets utlåtande därigenom att utskottet upptagit en tanke, framförd av befolkningskommissionen, om åtgärder för att få till stånd initiativ av offentlig myndighet till sterilisering i sådana fall, då lagstiftningen har funnit densamma vara önskvärd. Det har visat sig, att de under socialministern sorterande myndigheterna inte begagnat sig av den nuvarande lagstiftningen på det sätt, som man kunde ha haft anledning vänta. Man har åtminstone hittills inte hört vidare talas om något initiativ vare sig från medicinalstyrelsen eller från tjänsteläkarna i allmänhet för åstadkommande av önskvärda steriliseringar inom den nuvarande lagstiftningens ram. Utskottet har nu i sitt utlåtande påpekat, att det vore önskvärdt, att Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifter stadgade skyldighet för tjänsteläkare att ta upp frågor av denna art till behandling.

Det har diskuterats, huruvida även kommunala myndigheter borde ha en dylik initiativrätt. Utskottet har funnit det vara riktigast, att de kommunala myndigheterna få vända sig till tjänsteläkarna, men utskottet önskar ett åläggande för tjänsteläkarna såsom ämbetsplikt att uppta dylika framställningar,

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

verkställa utredning i ärendet och, om de finna att framställningen grundar sig på lag, bringa den vidare till den centrala myndighetens prövning. Jag har velat understryka detta utskottets uttalande, om vilket alla varit ense, såsom bevis för att utskottet till fullo behjärtar de av socialministern nyss här i kammaren framförda synpunkterna. Härigenom bekräftas också, att lagstiftningen, som visserligen formellt kan betecknas som en inskränkning i den nuvarande friheten för läkarna att verkställa steriliseringar å rättskapabla efter sitt eget fria bedömande, reellt innebär en strävan hos de lagstiftande myndigheterna att åstadkomma en vidsträcktare användning av steriliseringsmöjligheten än hittills.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! När herr Branting sade, att vad jag hade kallat för social ärftlighet var det gamla begreppet om miljöpåverkan, skulle jag kunna säga, att han har både rätt och fel. Naturligtvis är det fråga om miljöpåverkan, men det är inte fråga om det *gamla* begreppet miljöpåverkan, ty den moderna psykologiska forskningen har, såvitt jag förstår, till full evidens bevisat, att det mesta av vad som förr ansågs vara arv av eugenisk natur är miljöpåverkan, och det var därför jag inte kunde använda termen miljö, eftersom den skulle ha missförståtts.

Det gläder mig, att jag väckte så stor uppmärksamhet med den nya, att det eventuellt kan föranleda litet tankemödor på detta område. En miljöpåverkan, som är av bestämmande inflytande redan från första dagen av barnets levnad och av mycket väsentligare betydelse under de första levnadsåren än under skolåren, är något i detta hänseende alldeles nytt och av en sådan innebörd, att herr Brantings anmärkning, att t. ex. en barnvårdsnämnd härvidlag skulle kunna utöva någon sorts korrigerings, som inte behövde taga för lång tid, faller på sin egen orimlighet. När barnen uppnått en sådan ålder, att barnvårdsnämnderna ingripa, är det ju så dags. Det är således utifrån dessa synpunkter inte alls av så liten betydelse, om ett barn skall växa upp i eländesförhållanden ifrån de första dagarna av sitt liv och kanske hela barndomen igenom ända fram till skolåldern.

Det är alldeles i sin ordning, att man tar hänsyn till dessa den pedagogiska och psykologiska forskningens senaste resultat, då man behandlar ett ärende sådant som detta. Naturligtvis kan herr Branting ha rätt i att man skulle kunna undvara ifrågavarande paragraf, om samhället sin plikt likmäktigt toge hand om barnen ifrån första stund och garanterade dem en sådan omgivning och uppfostran, att de inte därigenom bleve asociala individer. Men om vi hade kommit fram till ett sådant tillstånd, till detta landet Utopia, hade vi kanske överhuvud taget inte behövt diskutera en lag sådan som den föreliggande. Å andra sidan synes mig tveksamheten bland utskottsmajoritetens medlemmar vara så stor, att man kan undra, om det inte vore bäst att i den betänksamhetens anda låta den ifrågasatta lagstiftningen helt och hållet vila några årtionden till. Då emellertid den allmänna uppfattningen även i lagutskottet tycks vara, att en sådan lag behövs, kan jag i likhet med herr Wohlin inte se annat än att den bör erhålla den konsekventa utformningen i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag. Hur svårt det är att bestämma, om en persons förhållande är beroende på ärftlighet av eugenisk natur eller ej, gav herr Gärde synnerligen strålande uttryck för, när han påpekade, att det i många fall är omöjligt att i fråga om skäl av eugenisk natur komma fram till en verklig bevisning. Ja, det är det verkligen, och bevisningen är ännu osäkrare när man tar hänsyn till de skäl, som jag här har uppehållit mig vid.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

Herr Linder: Herr talman! Det var från början inte min avsikt att delta i denna debatt. Jag har emellertid åtskillig erfarenhet på detta område, som jag måste låta bli vägledande för det votum, som jag ämnar avge i denna fråga.

När jag hörde herr Schlyter uttala sig i detta ämne, föreföll det mig, som om han i grund och botten var ganska tveksam. Det föreföll mig, som om han inte riktigt visste, vilken väg som borde väljas. Det var först efter åtskillig betänksamhet, som han hade kommit fram till utskottets förslag.

Sedan jag hört herr Gärdes anförande, måste jag säga mig, att det finns en grundväsentlig skillnad mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall man rätta sig endast och allenast efter ett objektivt konstaterande, d. v. s. man fastslår, att asocialt levnadssätt föreligger. Vid tillämpning återigen av utskottets förslag måste man göra en slutledning, den nämligen, att det asociala levnadssättet beror på eller har samband med en själslig rubbning. Det är självfallet, att denna slutledning icke får grundas enbart på ett godtyckligt omdöme av domaren, utan måste på något sätt vara objektivt fotad. Kan icke detta samband ådagaläggas på något objektivt sätt, bortfaller den praktiska effektiviteten av lagen. Då kan det icke bli fråga om någon sterilisering.

Jag har i min verksamhet haft att göra med ett par fall, som äro belysande för frågan. Jag tänker särskilt på ett fall, där den ene av överförmyndarna i Malmö hos rätten hade begärt, att förmyndarvården skulle fräntagas en viss ogift kvinna, som var mor till ett barn. Kvinnans liv förflöt på det sättet, att hon ömsevis var intagen på Landskronaanstalten och ömsevis var fri. Under de perioder, då hon var fri, hade hon straffats för ganska många fylleri-förseelser. Enligt överförmyndarens mening borde hon icke ha hand om sitt barns uppfostran. Hon infann sig personligen vid rätten, och vi talade med henne och förhörde henne om varje handa i hennes liv, och allt gav vid handen, att hon var en vanlig människa som alla andra, klok i sina svar och så vidare. Hon jämrade sig också mycket över att hon inte fortfarande skulle få ha vårdnaden av barnet. Rätten uppsköt emellertid målet, och när det kom före nästa gång, hade kvinnan ånyo varit dömd för en fylleriförseelse. Hon blev nu fräntagen vårdnaden av barnet av rådhusrätten, och denna dom blev ständande. För mig, som var med om avgörandet, stod det klart, att hon på grund av sitt asociala levnadssätt inte borde få vara förmyndare. Däremot torde man inte kunna förutsätta, att det fanns något samband mellan det asociala levnadssättet och en själslig rubbning hos kvinnan. Om det hade varit fråga om sterilisering — det är ju visserligen en senare fråga — hade ett sådant ingrepp ej kunnat företagas enligt den av *utskottet* föreslagna lagen, såvida man inte kunnat påvisa en själslig rubbning.

Det är inte första gången, vi i lagstiftningssammanhang haft uppe frågan om sambandet mellan asocialt levnadssätt och själslig rubbning. Jag har i min tid varit med om att utarbeta ett förslag till lag om internering av kroniska förbrytare. Den, som egentligen stod bakom detta lagförslag, var en här i kammaren välkänd man, också han av ett liberalt tänkesätt, nämligen professorn Johan Karl Vilhelm Thyren. När det gäller de kroniska förbrytarna, rättar man sig ju inte ett spår efter deras sinnesbeskaffenhet. Man utgår tvärtom ifrån att de äro symptomfria. Vetenskapen kan inte påvisa, att de äro anormala, men man dömer dem efter deras gärningar. Den omständigheten, att de gäng på gång ställas inför domstol på grund av brott och att det kan antas, att de icke låta sig rätta av de undergångna straffen och så vidare, gör, att lagstiftaren utan vidare har bestämt, att de skola tagas i förvar. När ett sådant förhållande anses vara

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

giltigt skäl för internering, borde väl även ett asocialt levnadssätt kunna utgöra en tillräcklig grund i detta fall. Skall man varje gång, det blir fråga om asocialt levnadssätt, bedöma — icke godtyckligt utan på grund av någon sorts objektiv övertygelse — om detta står i samband med själslig rubbning, för att sterilisering skall få företagas, får lagen ingen praktisk effektivitet.

Så som jag ser på saken, måste jag finna, att Kungl. Maj:ts förslag är det riktiga. Jag anser, att såsom utskottet formulerat lagen — det må ha skett fullt medvetet efter en helt annan linje än den Kungl. Maj:t följt eller ej — har den blivit urvattnad. Det kan inte fränkommas, att samhället har intresse av, att så många som möjligt av dem, som icke äro lämpade för att sätta barn till världen, icke bli satta i tillfälle att göra det.

Jag yrkar därför, herr talman, såsom saken nu ligger till, bifall till herr Hedlunds reservation.

Herr Ericson, Frans: Herr talman! Sedan jag hört på denna debatt, har jag svårt att riktigt bedöma skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas förslag, när det gäller verkningarna i det praktiska livet. Det är nämligen så, att när vi diskutera de olika problemen här i lagkvarnarna, te sig förhållandena på ett helt annat sätt än när man ute i kommunerna skall tillämpa lagar och författningar. Jag har genom mångaåriga arbete inom en primärkommun och inom landstinget haft åtskilliga erfarenheter på detta område. I kommunerna ha vi sedan länge önskat, att någonting i stil med den föreslagna lagen hade funnits, så att läkarna haft möjlighet att ingripa i påtagliga fall, som förekommit. Så har ju icke varit förhållandet, utan sinnesslöa och sinnessjuka barn ha fått vistas i hemmen, och ingen har tagit vård om dem. Det har icke funnits anstalter vare sig för sinnesslöa eller sinnessjuka förrän på senare år. Jag medger, att det har blivit betydligt bättre i det avseendet, sedan landstingen och staten numera göra sin skyldighet, när det gäller att skaffa anstalter och taga hand om de sinnesslöa och sinnessjuka, så att de få den vård de behöva. Därigenom kan man också i ganska stor utsträckning förhindra, att sinnesslöa och sinnessjuka sätta barn till världen, ty vården och tillsynen är ju dock där kontrollerad.

Då man nu talar om att ingripa mot asociala element genom sterilisering, måste jag säga, att det är ett problem, som är mycket svårt att i praktiken lösa. Det finns ute i kommunerna äkta makar, av vilka den ena är fullt normal, medan man tycker, att den andra är litet »bakom» eller mesig. Att ingripa med sterilisering i ett sådant fall tror jag icke är möjligt. Dessa makar få barn, och det synes ingenting onormalt på dem under de första levnadsåren. Men det observeras så småningom. Vid äldre år får kommunen ta hand om dem. Vid undersökning konstateras att de äro på något sätt efterblivna på grund av anlag, som de ärvt efter modern eller fadern. Det är inte så gott att, såsom reservanternas avse, tillämpa lagen på det sättet, att man steriliserar sådana asociala element, som förutses icke kunna vårda sina barn. I min hemkommun ha vi träffat på åtskilliga sådana familjer, där modern bevisligen icke har kunnat sköta barnet. Barnavårdsnämnden har anmodats att taga hand om barnet, och fattigvården har fått lämna vederbörande den ekonomiska hjälp, som behöfts. Efter den linjen ha vi fått gå, och någon tanke på att sätta stopp för att vederbörande skulle kunna föda flera barn har ingen haft. Vi äro naturligtvis i likhet med statsrådet Möller angelägna om att samhället skall kunna vidtaga åtgärder även i sådana fall, som jag här senast berört, men jag tror, att det blir mycket svårt att tillämpa en sådan lag i praktiken.

Jag har velat säga detta, därför att jag mycket väl förstår, att de, som

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

ha erfarenhet från kommunerna, hysa en viss tveksamhet i denna fråga. Jag tror, att man bör vara ytterst försiktig på detta område, ty jag tvivlar på att lagen kan tillämpas så, som man här söker tyda den, med avseende på ingripanden mot asociala element. Jag är närmast benägen att rösta för utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Theodor*.

Herr Branting: Jag vill endast fråga kammaren, innan debatten avslutas, om man här är beredd att acceptera herr Oscar Olssons uppfattning, att miljöpåverkan på barn skulle föreligga redan från första dagen efter deras födelse — vilket enligt herr Oscar Olsson skulle vara resultatet av de modernaste psykologiska forskningarna! Jag tror, att dessa forskningar äro mycket intressanta och givande, men jag tror icke, att de med säkerhet ha fastslagit en sådan ståndpunkt, som herr Oscar Olsson härvidlag gör gällande.

För övrigt ligger det ju till på det sättet, att barnavårdsnämnderna, såvitt jag vet, ha rättighet att taga hand om barnen på det allra tidigaste stadium man överhuvud taget kan tänka sig, så snart det finns anledning att antaga, att barnen misskötas. Föräldrarna kunna ju i sådana fall berövas vårdnaden. En sådan åtgärd behöver icke, såsom här har påståtts, komma för sent.

Jag vill också framhålla, att om man nu antar Kungl. Maj:ts förslag, böra herrarna vara på det klara med att det finns möjlighet att sterilisera varje asocial person, som begär det. Man kan utgå ifrån att en definitivt asocial människa ganska lätt kan påvisa, att han eller hon är olämplig att handha vårdnaden av barn. Nu kan sålunda komma t. ex. en asocial kvinna och säga: »Jag skall be att få bli steriliserad, jag tänker nämligen ha annat för mig än att syssla med barnuppfostran, och jag har rättighet till sterilisering enligt lagen.»

Det är för övrigt ganska underligt att konstatera, hur man här å ena sidan på grund av något slags modeströmning tror sig göra socialt gott eller slå in på en för samhället nyttig väg genom en stor generositet i fråga om steriliseringen, medan man å andra sidan, när det gäller abortlagstiftningen, är mycket återhållsam. Det kan ofta påvisas verkligt humanitära och sociala skäl för att ett väntat barn inte skall få komma till världen. Men även om det är fråga om en abortering på ett mycket tidigt stadium, resas allehanda hinder däremot. De hänga inte riktigt ihop dessa två ståndpunkter! Jag har som sagt en stark känsla av att man beträffande steriliseringen mer eller mindre är offer för en modenyck på ett område, där man bör gå fram med varsamhet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som påyrkats i den vid utlåtandet anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § av första lagutskottets i utlåtande nr 31 framställda förslag till lag om sterilisering, röstar

Ja;

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, som påyrkats i den vid utlåtagandet anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Övriga delar av det ifrågavarande lagförslaget.

Godkändes.

Det av utskottet under A 2 tillstyrkta lagförslaget.

Herr **Heüman**: Herr talman! Jag har genom läkare fått kännedom om ett fall, som visar, att bestämmelserna i 2 § tredje stycket inte täcka alla de möjligheter, som kunna uppstå vid prövning av frågan om havandeskaps avbrytande. Vederbörande läkare redogör för ifrågavarande fall på följande sätt.

En hustru, 32 år gammal, inremitterades den 9 januari 1939 av tjänsteläkare för prövning av frågan om avbrytande av havandeskap. Patienten har fyra barn i åldern 12, 11, 10 och 3 år. Mannen har svår astma. Två av barnen, 12- och 3-åringarna, ha astma. De två övriga barnen ha mindre god hälsa. Det fanns skäl att antaga, att det väntade barnets fader genom arv på fostret överfört anlag till svår kroppslig sjukdom och att 1 § tredje stycket här kunde äga tillämpning. Hustrun var angelägen om avbrytande av havandeskapet.

Sedan alla formaliteter ordnats, gjordes ett ingrepp på kvinnan. Mannen informerades muntligt om saken på alla punkter, och man föreslog steriliserande ingrepp på honom, men han lät ej vidare höra av sig. Resultatet blev, att såväl mannen som hustrun i fortsättningen voro fruktsamma. Den läkare, som har lämnat redogörelsen för detta fall, säger vidare: »Då såsom villkor för avbrytandet av havandeskap på grund av arvsanlag hos kvinnan gäller, att sterilisering skall företagas på kvinnan, torde konsekvensen och rättvisan mellan könen i detta avseende fordra, att om det väntade barnets fader är bärare av arvsanlaget, såsom villkor för avbrytande av havandeskapet i lag föreskrives, att sterilisering skall företagas å ifrågavarande fader.» I detta fall var det ju fadern, som bar på arvsanlagen, och det var således han, som borde steriliseras. Men då det inte fanns möjligheter att begära något slags handräckning för att förmå honom att underkasta sig detta ingrepp, förblev, såsom jag nämnt, båda föräldrarna fruktsamma, och samma sorts fall som det, vilket nu låg under läkarens behandling, kunde även framdeles komma att inträffa.

Den läkare, som jag hänvisade till nyss, har föreslagit en bestämmelse i tredje stycket, som enligt hans uppfattning skulle ha följande lydelse: »Havandeskap må ej avbrytas på grund av arvsanlag varom i 1 § tredje stycket förmäles med mindre jämväl sterilisering företages å den av det väntade barnets moder eller fader, som är bärare av arvsanlaget.» En dylik formulering av bestämmelsen i tredje stycket skulle, anser jag, bättre täcka, vad man åsyftar med denna bestämmelse, än vad den nuvarande formuleringen gör. Då det emellertid nu är för sent att framställa något yrkande om ändring i det förslag, som utskottet framlagt, har jag intet annat att göra än att beklaga, att

Lagförslag om sterilisering m. m. (Forts.)

man vid behandlingen av frågan i utskottet icke haft kännedom om det fall, som jag här omnämnt. Jag är nämligen nästan övertygad om att utskottets förslag i så fall skulle ha blivit annorlunda.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra, men uttalar önskvärdheten av att vid en eventuellt kommande fortsatt behandling av dessa problem hänsyn måtte tagas även till ett sådant fall, som jag här tillåtit mig att redogöra för.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande lagförslag.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 204, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till territoriärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen den 17 juni 1938 om avbrytande av havandeskap. *Om ändring i lagen om avbrytande av havandeskap.*

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta motioner, nr 162 i första kammaren av herr *Linderot* samt nr 212 i andra kammaren av herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm. I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i lagen om avbrytande av havandeskap under 1 § efter punkt 3 införa en fjärde punkt av följande lydelse:

»4. när kvinnans ekonomiska och sociala belägenhet är sådan att det väntade barnet skulle åsamka henne själv stora lidanden och svårigheter.

Avbrytande av — — — tjugonde vecka.»

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de förevarande motionerna, I: 162 och II: 212, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Linderot*: Herr talman! Då jag väckt en motion i denna fråga, måste jag säga, att jag hade väntat, att utskottet för ett eventuellt avslagsyrkande skulle kunnat finna någon annan motivering, än vad utskottet i detta fall gjort. När utskottet förklarar, att »det rådande krisläget bör enligt utskottets mening icke föranleda en utvidgning av lagens bestämmelser om medgivande av abort» etc., talar utskottet enligt min uppfattning emot just den motivering, som skulle föranleda en utvidgning av lagen. Det är nämligen framför allt det rådande krisläget, som borde föranleda en dylik utvidgning.

Det förslag, som jag och motionärerna i andra kammaren framlagt, är ju egentligen icke något tillfredsställande förslag för en lösning av hela denna mycket viktiga och svåra fråga. Förslaget löser icke de mycket svåra problem, som det här faktiskt gäller, sociala problem, individuella, psykologiska, medicinska o. s. v. Hela frågan om befolkningspolitiken och allt möjligt annat drages ju in i frågan om abortlagstiftningen och dess utvidgande.

Om ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

Den abortlagstiftning, som för närvarande gäller, avvisar aborter på grund av sociala skäl. Endast i viss mycket ringa utsträckning godtagas s. k. medicinsk-sociala indikationer såsom giltig anledning för företagande av fosterfördrivning enligt lagen. Det är, såsom jag redan påpekat, givetvis ytterst svårt att åstadkomma en tillfredsställande lösning av frågan om vilka sociala skäl, som skola kunna anses utgöra tillbörlig anledning för att abort skall få företagas. Andra länders experiment i detta hänseende ge oss emellertid rätt stora lärdomar. I Sovjetunionen t. ex. medgav man på sin tid laglig rätt till abort egentligen bara med det villkoret, att kvinnan i fråga önskade företaga abort. Kvinnans egen önskan var således det enda avgörande. Denna ordning har av olika kvinnliga förkämpar för en förändrad abortlagstiftning vid olika tillfällen framförts såsom det ideala. Jag tror dock för min del icke, att detta är det ideala. Ett godtagande av kvinnans egen önskan såsom enda grundorsak till företagande av abort kan icke vara en idealisk ordning annat än i ett samhällsskick, som står så ytterligt lågt, att individens förhållande överhuvudtaget icke inverkar på de andra individernas förhållanden i samhället. Man har också i Sovjetunionen, där man varit längst ute i fråga om extrem lagstiftning på detta område, övergivit denna extrema ståndpunkt. Man godkänner icke längre, att en kvinnas personliga önskan kan få vara det avgörande. Man erkänner, att detta var fel. Det måste vara sociala skäl, som härvidlag få spela huvudrollen.

Jag skall, herr talman, såsom frågan nu ligger till, icke gå in på någon som helst utredning om de faktiska förhållanden här i Sverige, som givit anledning till denna motion, och som, kan jag nämna, föranlett åtskilliga läkare att uppmana mig att för min del väcka motionen här i kammaren. Jag vill bara påpeka, att de faktiska förhållandena äro mycket oroväckande och bli mer och mer oroväckande. Det sker så oerhört mycket i fråga om kvacksalvararbetter. Det är så stora sociala vådor, som dessa kvacksalvararbetter medföra, och så mycket av personliga lidanden, som åsamkas människor på grund av att lagstiftningen icke är tillfredsställande i nuvarande skick, så att därom skulle man kunna tala, och tala sig till rörelse, i timtal, om man ville tynga kammarens diskussion med en detaljframställning. Jag tror dock icke, att det i denna situation är någon mening med att göra detta, utan jag vill bara uttala den förhoppningen, att de statliga medicinska organ, som finnas, framför allt medicinalstyrelsen, skola ägna de oerhörda missförhållanden, som råda på detta område, den uppmärksamhet, man är mäktig, och försöka att finna någon lösning på detta problem, som krisen gör allt mer och mer aktuellt. Utskottets inställning att på grund av krisen avböja att nu lösa frågan anser jag, såsom jag sade redan i början av mitt anförande, vara felaktig, då vår motion egentligen väcktes på grund av krisen och de stegrade olägenheter, som krisförhållandena framkalla i den sociala vildmark, som heter kvacksalvararbetter och olaglig fosterfördrivning.

Jag ber, herr talman, att med dessa små kommentarer få yrka bifall till min i ärendet väckta motion.

Herr Branting: Herr talman! Då herr Linderot själv var älskvärd att erkänna, att den motion, som han jämte andra framlagt, icke är så utformad eller upplagd att den gärna kan innebära en lösning eller förslag till lösning av den mycket svåra och invecklade fråga, som här föreligger, behöver jag icke vidare uppehålla mig vid denna motion, utan kan inskränka mig till att yrka bifall till utskottets avstyrkande hemställan.

Jag är dock litet förvånad över att herr Linderot anser det vara felaktigt att i detta sammanhang understryka, såsom utskottet har gjort, att krisen ut-

Om ändring i lagen om avbrytande av havandeskap. (Forts.)

gör en anledning att ägna uppmärksamhet åt den sociala omvårdnaden av vårt lands befolkningsfrågor i dess helhet. Jag förstår icke riktigt, varför herr Linderot anser ett sådant uttalande i och för sig felaktigt.

Eftersom jag har ordet, kan jag icke underlåta att samtidigt fästa uppmärksamheten på att vi alldeles nyss, i det förra ärendet, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgävo, att sterilisering må äga rum, där någon prövas på grund av asocialt levnadssätt vara för framtiden uppenbart olämplig att handhava vårdnaden om barn. Jag bara konstaterar, att någon liknande indikation för *abort icke* föreligger, fastän sterilisering väl måste betraktas som en allvarlig och ingripande åtgärd, under det att en abortering kan betraktas såsom ett mera tillfälligt medicinskt ingrepp.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärinrättningen i Skara; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag för undersökning rörande reglering av vissa delar av Kalix älv i Norrbottens län.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till svenska turistföreningen av visst område vid Västra Vålådalen i Jämtlands län.

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område.

I en till riksdagen den 28 februari 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att ett i statsrådsprotokollet angivet markområde av omkring 5.90 hektar å kronohemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Vallbo nr 1 vid Västra Vålådalen i Undersåkers socken av Jämtlands län finge försäljas till svenska turistföreningen på i hudsak de villkor, som av departementschefen förordats, ävensom att köpeskillingen finge tillgodoföras jämtländska renbetesfjällens skogsfond.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Reservation hade anförts av herrar *Svedberg* och *Måler*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Herr Svedberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få framföra de synpunkter, som utgjort motivet för den reservation, som är bifogad utskottets hemställan.

Vid behandlingen av ärendet i utskottet ha vi reservanter fått den uppfattningen, att syftet med försäljningen till svenska turistföreningen av det område, som det här gäller, endast är, att turistföreningen i sin tur skall

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.) kunna överlåta köpet till en enskild person. Enligt vad som framgår av handlingarna synas praktiskt taget alla de lokala myndigheter, som hörts i ärendet, ha avstyrkt försäljningen. Således ha länsstyrelsen, överjägmästaren och lappfogden avstyrkt överlåtelsen. Länsstyrelsen åberopar för sitt avstyrkande bl. a., att det vid en försäljning av området skulle kunna komma att uppstå svårigheter för lappadministrationen att därefter öva kontroll över det sätt, varpå området i fråga användes. Utskottet anför i samband med detta i sin motivering, att staten vid överlåtelsen av området bör förbehålla sig återköpsrätt, för den händelse området av turistföreningen skulle överlåtas till annan person eller sammanslutning. Man kan dock gentemot detta ställa den frågan, huruvida statsmakterna i så fall skulle inköpa även de åbyggnader, som redan finnas på området, och huruvida staten sedan skulle bedriva turiststationsverksamheten. Jag måste deklarerat, att min uppfattning är, att staten tvärtom borde vara med om att köpa in sådana här fritidsområden i stället för att sälja dem. Det har ju visat sig t. ex. vid Tännforsen, när den låg i enskild ägo, att det togs betalt av folk för att de skulle få beskåda naturens fågling.

Jag skall i övrigt även be att få hänvisa till den punkt i utskottets motivering, där utskottet säger, att lapparnas renbetesrätt bör i möjligaste mån skyddas. Detta uttalande, anser jag, visar, att icke heller utskottsmajoriteten är fullständigt övertygad om att icke efter en försäljning lapparnas rätt skulle kunna komma att beskäras.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

I herr Svedbergs yttrande instämde herr *Linderot*.

Herr Tjällgren: Herr talman! Eftersom herr Svedberg yrkade bifall till sin reservation, har jag begärt ordet för att yrka bifall till utskottets hemställan.

Det är ju riktigt såsom herr Svedberg yttrade, att vissa myndigheter avstyrkt framställningen från svenska turistföreningen att få inköpa detta område, men jag vill erinra om att andra myndigheter tillstyrkt framställningen, bl. a. kammarkollegiet. Såvitt jag känner till, anses kammarkollegiet alltid vara mycket försiktigt i sina yttranden. Kammarkollegiet säger emellertid enligt vad som är anfört i propositionen bl. a. att »den härstädes bedrivna verksamhetens allmännyttiga karaktär intager en sådan särställning, att en försäljning till föreningen icke medför den konsekvensen att samma förmån behöver medgivas andra, som bedriva hotell- eller pensionatsrörelse». Även förvaltaren för renbetesfjällens skogar har tillstyrkt framställningen. Det anföres i propositionen, att han icke har något att erinra mot försäljning av det större av ifrågavarande båda områden. Det mindre området borde däremot enligt hans mening fortfarande endast utarrenderas till turistföreningen. Likaså har domänstyrelsen tillstyrkt försäljningen. Utskottet har inte heller tillstyrkt försäljning av det mindre området.

Herr Svedberg nämnde vidare, att en försäljning av området kunde komma att medföra vissa olägenheter för lapparnas renbeten, och han framhöll även, att det kanske i sak kan komma att bli så, att fastigheten av turistföreningen överlåtes till en enskild person. Jag vill då erinra om att utskottet i sin motivering uttalat att »försäljningen bör därjämte förbindas med återköpsrätt som bör inträda, för den händelse området av turistföreningen skulle överlåtas å annan person eller sammanslutning» etc. Det framgår ju också av utskottets motivering, att utskottet är angeläget om att lapparnas betesrätt icke på något sätt skall äventyras, och utskottet antager, att det vid uppgörande

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)
av kontraktet mellan staten och turistföreningen skall tagas hänsyn till detta uttalande av utskottet.

Jag skall för tillfället icke anföra något ytterligare utan tillåter mig, herr talman, att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linnér: Herr talman! Jag har en tämligen god kännedom om förhållandena i den trakt, där den fastighet, som är föreslagen till försäljning, ligger, och jag ber därför att få lämna några upplysningar till kammarens behjärtande.

Jag skall då börja med att tacka utskottet för att det har uppmärksammat lapparnas intressen i denna fråga på det sätt, som utskottet gjort i sin motivering. Jag nödgas emellertid förklara, att jag dock icke tror, att detta är tillräckligt. Det ligger i själva verket så till, att det här är en konflikt emellan å ena sidan lapparnas intressen och å andra sidan ett rent ekonomiskt intresse. Jag skall be att med några ord få förklara, vad lapparnas intressen i denna sak innebär.

Lapparna i Jämtlands län ha mycket trånga betesområden till sitt förfogande. Deras betesområden, kunna icke på något sätt jämföras med motsvarande områden i Västerbottens och Norrbottens län. Alldeles speciellt gäller detta i fråga om höst- och vårbetesland samt sommarbetesland. Man brukar ju teoretiskt skilja mellan dessa olika slag av beten. I Jämtlands län är det åtminstone för vissa lappbyar på det viset, att samma betesområden få utnyttjas både höst, vår och sommar, vilket för betena är till mycket stor skada. Man har försökt att komma till rätta med dessa svårigheter på olika sätt. Ett sätt har varit, att Kungl. Maj:t med riksdagens bifall inköpt mycket stora områden, s. k. renbetesland. Men icke heller detta har visat sig tillräckligt. Man har därför ifrån den lokala myndighetens, länsstyrelsens, sida, försökt att genom lappbyindelningen ordna det så, att det skulle kunna bli en organisation, som skulle betrygga emot skador på renbetena. För det ändamålet har man emellertid fått gå synnerligen långt.

Den lappby, som det här närmast är fråga om, heter Tranris lappby. Den ligger inklämd mellan Handödalens lappby, som gränsar mot Norge, och en lappby, som ligger öster om denna och som heter Anaris lappby. Området för Tranris lappby är utomordentligt litet. Renarna måste därför vaktas, man kan säga praktiskt taget hela bartiden, på mycket trånga gräsbetesmarker. Det gäller då för renvaktarna att kunna förhindra, att renarna komma in på de andra lappbyarnas områden, ty i så fall blir det genast fråga om skadestånd och tvister mellan lapparna i Tranris och de angränsande byarnas lappar. Då frågar man sig, vad som kan komma att inträffa för de renskötande lapparna, om det nu här skulle bli en turisttrafik, som icke skötes med varsamhet. I så fall kan det givetvis inträffa, såsom det också har visat sig i vissa praktiska fall, att de renskötande lapparna sommartid bli störda i sin renskötsel av skaror av turister. Renarna äro i allmänhet mycket skygga djur, och om de bli oroade sätta de i väg åt det ena eller andra hållet. Det finns inga möjligheter att hejda dem, därför att markerna äro så trånga, innan de komma in på ett område, där de icke borde vara. Jag vill tillägga, att det kan icke komma i fråga, att man skulle sätta upp några stängsel, ty detta har visat sig medföra alldeles oproportionerligt stora kostnader. Om det nu ligger till på detta sätt, frågar man sig kanske, hur det har gått hittills. Ja, det har gått jämförelsevis bra, därför att man kunnat utöva kontroll över turistväsendet, eftersom området för Vålådalens turiststation endast varit upplåtet med nyttjanderätt.

Det är självklart, att ingen, i varje fall icke jag, vill försöka att lägga hin-

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)

der i vägen för svenska turistföreningen, som har gjort en sådan utomordentlig gärning för att öppna våra stora fjällområden för det svenska folket, utan man måste naturligtvis här försöka att göra en lämplig avvägning mellan de olika intressena. För denna avvägning finns det emellertid ingen säkerhet, ifall staten icke har den kontroll över saken, som ligger i att staten behåller äganderätten till området. Enligt det här föreliggande förslaget skulle turistföreningen, enligt vad turistföreningen mycket ärligt har medgivit, i sin tur sälja fastigheten. Turistföreningen kommer, om den får äganderätten, således icke att behålla fastigheten, utan föreningen kommer att sälja den antingen till ett särskilt bolag eller också till den enskilde person, som för närvarande innehar och nyttjar turiststationen. Det blir då detta ekonomiska intresse, som man får ställa upp mot lapparnas intresse att fortfarande kunna utnyttja sina betesmarker. För mig, som känner till hur lapparna där uppe ha det, är det icke möjlighet till någon tvekan i detta fall. Man måste säga sig, att det är viktigare att här tillvarataga lapparnas intressen. Läget är ju sådant, att endast ungefär hälften av den lappstam, som för närvarande finnes i Jämtlands län, har utsikter att i en lång framtid kunna leva på renskötsel. Om man nu ytterligare försvårar renskötelsen för dem, som vilja vara kvar såsom renskötare, kastar man ännu ett antal över till den fria arbetsmarknaden, där lapparna alltid ha ganska svårt att göra sig gällande.

Jag skulle utöver vad jag redan sagt vilja lämna ytterligare en upplysning om det geografiska läget av det område, som det här är fråga om. Vålådals turiststation ligger vid slutet av en väg och är därför mycket lätt tillgänglig för turisttrafiken ifrån Undersåkers järnvägsstation. Turiststationen är vidare på grund av sitt läge i förhållande till fjällpartierna mycket lockande för en hel del turister. Hittills har det varit ordnat så, att de stora turiststråken i den mån det har varit möjligt — och det har i stort sett varit möjligt att ordna det så — gått utanför renarnas vistelser på sommaren och hösten, som egentligen är den mest kritiska tiden. Men, märk väl, det är från turiststationen icke mer än sex kilometer till ett lappläger och ungefär tio kilometer till ett annat lappläger. Det är således så pass nära, att om turisttrafiken skulle taga en annan riktning, kan den bli ödesdiger för lapparnas utnyttjande av sina betesmarker.

Turistföreningen framhåller, att det skulle finnas en säkerhet mot en dylik utveckling i den återköpsrätt, som är av turistföreningen föreslagen och av Kungl. Maj:t antydd, för den händelse en försäljning skulle medgivas. Jag tror icke, att denna återköpsrätt innebär någon som helst reell garanti, såsom också herr Svedberg här tidigare framhållit. Det är nämligen på det sättet, att i förhållande till jordvärdet är turiststationens värde, byggnadernas värde, så kolossalt stort, och en ägare, som skulle bli utsatt för en återköpsrätt, måste givetvis fordra, att köpet skulle omfatta även byggnaderna. Då skulle man komma i den underliga situationen, att kronan skulle vara tvungen att förvärva fastigheten med turiststationsbyggnaderna. Men vad skulle kronan göra med dem? Skulle den driva denna turiststation för egen räkning eller för någon arrendators räkning? Det kan ju knappast vara lämpligt att gå den vägen. Nej, den naturliga vägen är i stället att man behåller det såsom det hittills har varit, således att man bibehåller det förhållandet att turistföreningen får arrendera detta område. Man har därigenom möjlighet att kontrollera, att turisttrafiken inte skadar renskötelsen, och det som man lämnar åsido är endast det ekonomiska intresset. Detta ekonomiska intresse bör stå tillbaka för renbetesintresset.

Herr talman! Jag ber alltså att i likhet med reservanterna få yrka avslag på den föreliggande propositionen.

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Den trakt, där turistföreningen har uppfört dessa anläggningar, har ju stor attraktion för den svenska allmänheten och för turister, och jag har den uppfattningen, att turistföreningen där har gjort ett gott arbete för att åstadkomma det bästa möjliga. Då turistföreningen har anhållit att få köpa området, är det förklarligt av den anledningen att det naturligtvis är ganska svårt att skaffa pengar för att där uppföra erforderliga byggnader med mindre föreningen kan ställa någon säkerhet för de pengar, som behöva tagas i anspråk.

Nu sade den siste ärade talaren att hans största betänklighet emot förslaget gällde det förhållandet, att lappadministrationen skulle få större svårigheter om området ägdes av turistföreningen eller eventuellt överlättes av denna till någon annan person eller sammanslutning. Jag vill då påpeka, att utskottet nu velat fästa det villkoret vid ett godkännande, att om turistföreningen överlåter eller försäljer området till någon annan, detta för turistföreningen föranleder att kronan har återköpsrätt till området. Herr Linnér säger emellertid då, att kronan kanske därvidlag skulle kunna förbinda sig att lägga ut den tämligen stora summa, som erfordras för att lösa byggnaderna också. Jag kan icke förstå annat än att staten, innan den säljer detta område till turistföreningen, får försöka se till att icke turistföreningen, om kronan säljer området, sedan skulle kunna sätta kronan i det läget att föreningen säger: »Skall kronan återköpa området, måste den återköpa det hela.» Kunde inte en överenskommelse träffas härom?

I propositionen har även framhållits angelägenheten av att man ser till, att lapparnas rätt till renbete icke trädets för nära, och jag kan inte förstå att turisterna, som besöka turiststationen, skulle störa lapparnas näring och störa renarna mera, därest området säljes till turistföreningen, än om föreningen får lov att använda området på sätt som nu sker. Jag har ansett, att det skulle vara riktigt med hänsyn till önskvärdheten av att upprätthålla området såsom plats för turiststationen, såsom det nu är, att staten och turistföreningen ingå en ur statens synpunkt tillfredsställande överenskommelse och åstadkomma det samarbete, som här är ifrågasatt.

Herr **Linnér**: Herr talman! I anledning av vad herr statsrådet nu yttrat vill jag säga, att jag alldeles såsom herr statsrådet är angelägen om att Vålådalen för framtiden skall kunna förbli en turistplats. Men i det förhållandet sker icke alls någon ändring, ifall turistföreningen får fortsätta att arrendera området. Tvärtom kommer turistföreningen helt visst att fortfarande behålla denna turiststation — det måste den praktiskt taget göra, därför att den redan lagt ned så mycket pengar där. Men skillnaden är den, att staten, om turistföreningen arrenderar området enligt kontrakt, har möjlighet att kontrollera vad som sker där.

Vidare yttrade herr statsrådet, att det inte alls skulle vara säkert, att staten skulle vara nödsakad att i händelse av återköpsrättens begagnande även köpa byggnaderna. Jag erkänner, att jag inte förstår, hur det skulle gå till, om staten inte skulle vara tvungen att köpa byggnaderna i ett sådant fall. Turistföreningen äger ju byggnaderna. Får turistföreningen marken, bli byggnaderna förenade med marken såsom en fastighet. Vill sedan turistföreningen sälja denna fastighet, så skulle inträda återköpsrätt, d. v. s. återköpsrätt för hela den fastighet, som turistföreningen avyttrar, således marken med byggnader, och det är det som jag förmenar skulle för staten vara en särdeles obekvämsituation.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag är ense med herr Linnér därom, att det är självfallet att, därest staten icke redan vid försälj-

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)
ningen uppställer vissa villkor för det fall att återköp skulle ifrågakomma, de byggnader som ligga på området skola komma att tillhöra fastigheten. Men staten har icke sålt området till turistföreningen i och med att riksdagen här bemyndigar Kungl. Maj:t att göra det, och därför menar jag att man naturligtvis bör överväga hela saken och söka få till stånd en överenskommelse med turistföreningen, genom vilken statens intressen tryggas.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag kan inte hjälpa att jag, när jag hörde herr Linnér's anförande, nästan fick det intrycket, att herr Linnér var inne på den tanken att det vore bättre om icke turiststationen funnes där i Vålådalen, eftersom det kunde tänkas att renskötelsen i vissa situationer skulle kunna lida något förfång genom turiststationen. Något direkt uttalande i det avseendet gjorde dock icke herr Linnér.

Jag vill bara säga, att jag icke förstår på vad sätt renskötelsen skulle lida något förfång — och jag tror icke att den nu är utsatt för något sådant — om turistföreningen skulle komma att äga detta lilla område; det är ju här fråga om ett område på icke fullt sex hektar. Renskötelsen bedrivs ju på oerhört stora vidder, och då kan jag icke förstå, att den skulle kunna lida något förfång genom att turistföreningen blir ägare till detta lilla område. Det skulle då förutsättas, att turisttrafiken antog sådana enorma proportioner efter det att området sålts till turistföreningen, att renskötelsen skulle komma att lida därav. Jag har ingen anledning alls att tro att det skulle komma att bli fallet.

Jag vill framhålla att denna turiststation är mycket välskött — den är omtyckt både av turister och alldeles särskilt av idrottsmän. Jag vågar därför säga, att det är ett allmänt intresse, att turiststationen uppehålls och bibehålles, men då är det också för turistföreningen en viss fördel att den får förvärva området med äganderätt. Därigenom skulle föreningen kunna ordna en del ekonomiska förhållanden på ett bättre och smidigare sätt än vad nu är fallet, den kunde taga inteckningar i fastigheten o. s. v.

Jag har icke kunnat finna något verkligt avgörande skäl mot ett förvärv i detta fall, och för övrigt, som också herr statsrådet framhöll, kan det ju vid köpets avslutande fastställas sådana för framtiden bindande villkor i fråga om dispositionen av området, som kunna finnas behövliga, varvid det givetvis också bör tagas hänsyn till lapparnas och renskötelsens intresse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linnér: Herr talman! Det är rätt förvånande att herr von Stockenström kan antaga att jag vill ha bort turiststationen. Som jag själv trodde hade jag på det mest uttryckliga sätt förklarat att jag var synnerligen intresserad av att turisttrafiken skulle kunna bedrivas på denna plats, men, som jag sade, den skall bedrivas under en kontroll, som innebär säkerhet för att, i den mån det är möjligt, icke lapparnas intressen läderas.

Vad sedan beträffar frågan, huruvida en försäljning kan bli till skada eller icke, är det ju naturligt, att man, när man inte känner till de lokala förhållandena, säger: »Det här gäller bara sex hektar, och inte betyder det någonting om renarna bli utestängda från ett område på sex hektar!» Nej, det gör det inte, och det är ingen människa som tänker sig det heller, men det är på det sättet, att om en okontrollerad turiströrelse bedrivs på detta område, så kan trafiken från detta turistcentrum komma att inverka störande på renbetet, som befinner sig i närhet av denna station, låt mig säga en eller några få mil därifrån. Det är just sådana distanser som det rör sig om här, när turisttrafiken går sin väg mellan de olika fjällpartierna.

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)

Vad sedan det ekonomiska intresset beträffar, tror jag att herr statsrådet något missförstått min uppfattning. Det är ju så, herr statsråd, att turistföreningen såsom kreditobjekt måste ha fastigheten, värd 1,000 kronor, plus den därmed förenade turiststationen, värd låt oss säga mellan 150,000 och 200,000 kronor, ty annars är hela saken fullständigt likgiltig för turistföreningen. Det är endast under denna förutsättning som det har betydelse att turistföreningen får göra ett sådant här förvärv, och då kommer man oundvikligen till den slutsats, som jag dragit, att återköpsrätten, om den skall tillämpas, måste inkludera turiststationen; eljest har köpet inte något värde för turistföreningen. Om således herr statsrådet har tänkt att visa turistföreningen något tillmötesgående här, kan inte detta tillmötesgående utövas i den formen att herr statsrådet skriver något mycket listigt formulerat kontrakt, genom vilket turistföreningen förhindras att med markfastigheten förena byggnaderna till en fastighet och använda det hela såsom kreditobjekt. Om man inte förebygger detta, inträder den situationen, att staten i händelse av återköpsrättens tillämpning måste köpa hela fastigheten, och då får ju staten också driva turiststationen, vilket väl inte skulle vara önskvärt.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag har just för några dagar sedan återkommit ifrån Vålådals turiststation, som jag har besökt även under andra tider på året, och jag känner mig manad att här betyga riktigheten av herr von Stockenströms påpekande, att denna turiststation står på en mycket hög nivå och skötes med hänsyn till de verkligt sportsliga intressena. Jag tror att varken turistföreningen eller de personer, som nu på uppdrag av turistföreningen sköta stationen, rimligtvis kunna misstänkas för att vilja medverka till en sådan utveckling som herr Linnér av för mig obekant anledning tycks befara och vara mycket rädd för.

icke heller kan jag följa med herr Linnérs tankegång när han säger, att om man har nuvarande äganderättsförhållanden, så går det att kontrollera verksamheten, men om marken säljes blir det omöjligt att förekomma missbruk. Jag vet ej vad det är för slags missbruk som herr Linnér tänker på — han har icke specificerat dem på något sätt — men såvitt jag förstår bör det finnas alldeles samma möjligheter som nu till ev. behövlig kontroll även om området försäljes, såvida nämligen Kungl. Maj:t vid försäljningen stipulerar lämpliga villkor. Detta är en helt annan sak än frågan om inlösning av byggnader o. s. v., som jag icke skall ingå på.

Till sist vill jag, herr talman, påpeka, att när man gör gällande, att här skulle föreligga ett lappintresse av betydande räckvidd, ser man nog något ensidigt på frågan. Är det inte ett icke oväsentligt intresse även för lappbefolkningen att turisttrafiken får leva och utvecklas inom rimliga gränser på ifrågavarande område? Jag tror för min del att det verkligen är ett lappintresse att en turiststation sådan som Vålådalen får leva och utveckla sig efter samma linjer som hittills, och att en dylik utveckling kan underlättas genom den försäljning, som Kungl. Maj:t här föreslagit. Det är därför jag för min del tillstyrker utskottets förslag och gör det i den känslan, att jag därigenom icke på något sätt träder lapparnas intresse för nära utan tillgodoser både ett allmänt intresse och ett lappintresse.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. försäljning till svenska turistföreningen av visst område. (Forts.)

Herr *Linnér* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ändring i förordningen den 29 juni 1917 (nr 420) angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i grunderna för försäljning av kronoegendomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om ett institut
för stärkande
av den nordiska
sambhörigheten.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 67, hade herrar *Wagnsson* och *Elmgren* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt om skapandet av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Leander*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *Leander*: Herr talman! Då jag avgivit en blank reservation till detta utskottsutlåtande ber jag att med några ord få motivera min ställning till frågan. Jag vill i förbigående påpeka, att det ju inte är någon ny idé som motionärerna nu begära statsmakternas hjälp till att realisera. Redan för ett århundrade sedan framfördes tanken på en gemensam nordisk folkhögskola av den store danske folkbildningsentusiasten Grundtvig, folkhögskoleidéns och folkhögskolans skapare. Grundtvigs idéer ha burit frukt i en rik och skiftande flora av folkhögskolor i de nordiska länderna. Frågan om en gemensam nordisk centralinstitution för alla dessa kulturella strävandens samordning och fördjupning väntar ännu på sin lösning.

Enligt min och säkerligen många andras mening ha alla vänner av gemensamma nordiska kultursträvanden all anledning att vara motionärerna tack-samma för att de ånyo fört frågan på tal.

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)

Sedan Grundtvigs dagar ha många försök gjorts av privata organisationer att lösa denna fråga om ett folkbildningens nordiska centralinstitut. Jag vill påminna om den av den danska föreningen Norden startade bekanta folkhögskolan i Hindsgavl. Jag vill även påminna om den nordiska folkhögskolan i Genève. 1938 gjorde den svenska föreningen Norden en hemställan till den svenska regeringen om statligt understöd för upprättandet av en central nordisk bildningsanstalt här i Sverige. Detta initiativ väckte på sin tid glada förhoppningar inom för saken intresserade kretsar, men något resultat av denna framställning till regeringen har ännu inte blivit bekant. Vi få väl antaga, att det inte berott på bristande intresse.

När nu denna motion angående »inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten» av utskottet remitterats till olika institutioner för yttrande, har densamma överallt mottagits med sympati och förordats. Skolöverstyrelsen finner det naturligt, att frågan åter tagits upp, och tillstyrker utredning, så gör likaledes folkuniversitetsföreningen. Skolöverstyrelsen har i någon mån varit tveksam, huruvida tidpunkten *just nu* är lämplig med hänsyn till svårigheterna för ett fritt samarbete med Danmark och Norge, men finner det önskvärt att en utredning ändå sker trots svårigheterna, och styrelsen förordar en sådan.

Att skolöverstyrelsen i någon mån varit tveksam med hänsyn till nuvarande politiska förhållanden i våra nordiska grannländer är naturligt. Skolöverstyrelsen synes dock anse den i motionen föreslagna utredningen möjlig att genomföra. Även under nuvarande förhållanden torde det finnas möjligheter till samarbete med för saken intresserade, fullt kvalificerade krafter även från grannländerna.

Utskottet har också deklarerat sitt intresse för motionens syftemål, vilket betecknas såsom synnerligen behjärtansvärt. Dagens svårigheter ha emellertid avskräckt utskottet från att låta välviljan ta mera positiv form. Utskottet anser att »under nuvarande förhållanden möta emellertid synnerligen stora svårigheter att realisera tanken», och på grund av sin fruktan för dessa svårigheter yrkar utskottet på avslag på motionen och det enligt utskottets mening synnerligen behjärtansvärda uppslaget. Jag är fullt på det klara med att nuvarande osäkerhetstillstånd i Norden försvårar frågans lösning, men jag anser frågan ha en så oerhört stor betydelse *just nu* att svårigheterna ej böra avskräcka.

Ett bifall till motionen skulle säkerligen hälsas med glädje inte bara av för saken intresserade svenska kulturkretsar. Även för våra bröder hinsidan Sundet och andra sidan Kölen skulle det vara en uppmuntran och ett löfte för framtiden.

Tidsläget och Sveriges ställning i Norden förpliktiga oss svenskar att göra vad i vår förmåga står för att vidmakthålla och fördjupa den känsla av kulturell samhörighet, som gjort Skandinaviens folk till ett samarbetets brödrakrets. Det ligger i vårt eget intresse och det är vår skyldighet att stärka de samhörighetens band som inför maktfilosofiens och våldets påfrestningar kanske annars kunna brista. Detta synes mig vara ett även och kanske framför allt statligt intresse.

När jag anmälde min reservation mot utskottets beslut utan att då samtidigt yrka bifall till motionen, berodde detta delvis därpå att jag ansåg det möjligt att en utredning enligt motionen kunde anvisa även andra vägar för stärkandet av den nordiska samhörigheten.

Det utskott i andra kammaren, som behandlat denna fråga, synes vara inne i samma tankegång. I ett nu justerat utlåtande föreslår detta utskott, andra kammarens tredje tillfälliga utskott, bifall till motionen så till vida att ut-

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
skottet hemställer, att kammaren måtte besluta, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om vidmakthållande och stärkande av den nordiska samhörighetstanken och vidtagande av de åtgärder, vartill utredningen kan giva anledning.

Då nu den situationen uppkommit att det föreligger två olika utskottsyrkanden med delvis olika motivering, anser jag det önskvärt, att första kammarens ledamöter finge taga del av även andrakammarutskottets tillstyrkande yttrande över motionen. För att om möjligt få en sammanjämkning av utskottens olika ståndpunkter och för att få frågans avgörande här i kammaren uppskjutet, till dess kammarens ledamöter fått ta del även av andrakammarutskottets utlåtande, och då jag anser frågans avgörande delvis beroende härav, tillåter jag mig, herr talman, att yrka återremiss av ärendet till utskottet.

Herr Wagnsson: Herr talman! Jag har fört fram denna fråga huvudsakligast av följande skäl.

På grund av kända förhållanden är det icke längre möjligt för vårt land att under samma former som förut inleda och fullfölja ett samarbete med de övriga nordiska länderna. Under sådana omständigheter har jag ansett det önskvärt, att vi försöka knyta de kulturella förbindelserna mellan de nordiska länderna än fastare, och för att skapa möjlighet att åstadkomma en sådan utveckling har jag tänkt mig, att vi skulle låta föranstalta om en utredning rörande inrättandet av vad jag i motionen kallat ett nordiskt institut.

Utskottet har ställt sig synnerligen välvilligt till förslaget, men mot min tankegång gjort den invändningen att tidpunkten för ett beslut i denna riktning nu icke är lämplig, då man icke har möjlighet att gemensamt med de andra nordiska länderna få till stånd den utredning, varom här är fråga. Detta bygger från utskottets sida på en missuppfattning av min tankegång. Min uppfattning har varit, att vi i Sverige skulle ta hand om denna fråga och söka på samma sätt som man redan förut gjort i Danmark få till stånd en samlingspunkt, där representanter för folkbildningsrörelsen och folkrörelserna ute i de nordiska länderna hade tillfälle att sammanträffa, utbyta tankar och erfarenheter.

Nu har denna fråga såsom den senaste talaren anfört kommit in i ett en smula besvärligt läge. Förhållandet är det att samma motion är väckt även i andra kammaren, där den har behandlats av ett tillfälligt utskott, utan att någon kommunikation förefunnits mellan de två utskotten. Samtidigt med att vi nu finna, att första kammarens tillfälliga utskott i dag har på kammarens bord ett utlåtande angående motionen, ha vi också, som den föregående ärade talaren upplyst om, fått meddelande om att andra kammarens motsvarande tillfälliga utskott med stor majoritet har beslutat att tillstyrka motionen på en delvis annorlunda beskaffad utredning än den vårt utskott presterat. Jag vill omnämna att man i första kammarens utskott har underlåtit att höra några av de i denna fråga mest intresserade, mest sakkunniga och av frågan närmast berörda, däribland föreningen Norden, som med mycket stort intresse följer denna frågas utveckling, vilket den föregående ärade talaren erinrat om, och som också avgivit ett utförligt utlåtande. Detta är därför icke känt för kammarens ledamöter. Dessutom ha också arbetarnas bildningsförbund och med A. B. F. samverkande bildningsorganisationer, nykterhetsrörelsens bildningsorganisation, J. U. F. och S. L. S., samtliga, om jag är riktigt underrättad, enhälligt tillstyrkt en utredning i motionens syfte.

Till detta vill jag också nämna, att en annan folkbildningskommitté, bildningsförbunds- och folkhögskolekursföreningarnas samarbetskommitté, avgivit

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
ett yttrande, i vilket man ingående redogör för förhållandena i Danmark och där man mycket varmt förordar en utredning i motionens syfte.

Nu vill jag vädja till kammaren att biträda det yrkande, som den föregående ärade talaren framställt om återremiss. Därigenom bereder kammaren sig tillfälle att taga del av den utförligare utredning, som medkammarens utskott har förebragt och som kommer att föreligga tryckt antagligen inom den närmaste tiden, samtidigt som de båda tillfälliga utskotten få möjlighet att samråda i ärendet.

Jag hemställer alltså, herr talman, att frågan måtte återremitteras till första tillfälliga utskottet.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Principiellt råder det knappast några meningsskiljaktigheter mellan utskottet och motionärerna. Vi äro fullt på det klara med att detta är ett spörsmål, som man skall försöka lösa, men vi ha också menat, att tidpunkten då det skall lösas icke för närvarande är den rätta.

Den ärade motionären herr Wagnsson anförde, att det hos andra kammarens tredje tillfälliga utskott finns en del yttranden i denna fråga, vilka vi icke tagit del av och alltså icke ha kunnat redovisa. Ja, det är riktigt, men dessa yttranden ha avgivits av sådana ideella föreningar, vilka vi inom vårt utskott voro övertygade om att de skulle komma att gå ut på ett tillstyrkande av motionen. Då utskottet hade denna uppfattning, ansågo vi det vara tämligen onödigt att infordra yttranden från dessa föreningar och därmed belasta riksdagstrycket. Vi ha infordrat yttranden från statliga myndigheter, skolöverstyrelsen och kanslern för rikets universitet. Reservanten sade i sitt anförande, att dessa sistnämnda yttranden gingo i tillstyrkande riktning, och det kan man, om man läser dem välvilligt, säga att de göra båda två. Men man kan också läsa dem så att man kan ta det för ett avstyrkande. Jag skall icke upprepa vad som där står, men jag anser mig i alla fall böra citera vad skolöverstyrelsen säger i detta fall. Skolöverstyrelsen är ju den myndighet, som har att i sådana frågor avgiva yttrande under, om jag så får säga, tjänsteansvar, vilket icke de ideella föreningarna ha. Skolöverstyrelsen har i någon mån varit tveksam huruvida tidpunkten nu vore lämplig för inledande av en utredning i ärendet — detta med hänsyn till ovissheten rörande möjligheterna för fritt samråd med folkbildningsorganisationer i grannländerna — men anser att då en utredning måhända icke är helt beroende av dylikt samråd den likväl kan förordas. — Överstyrelsen är alltså ganska tveksam, och denna tveksamhet har meddelat sig till utskottet.

Motionärerna påpeka också, att institutet skulle bereda forskare från grannländerna möjlighet att bedriva vissa studier här, men den möjligheten finns redan nu. Vi ha ju våra universitet, vilket kanslern också åberopat.

Jag vill inom parentes säga, att jag för egen del med den inställning jag har till frågan beklagar att denna motion blivit framförd i år. Jag tycker att man icke skulle ha väckt den under de förhållanden, som nu råda inom vårt land och framför allt inom våra grannländer, utan att man hade kunnat avvakta tiden till dess det åtminstone funnits någon möjlighet att bedöma, hur framtiden kommer att te sig. Ur den synpunkten är det ganska viktigt, att inte en utredning nu beslutas, ty man kan vara tämligen övertygad om att en sådan utredning i verkligheten blir en begraving i stillhet. Vi ha i denna kammare i dag haft en interpellationsdebatt, där interpellanten efterlyste en utredning som igångsatts men blivit inhiberad, och statsrådet upplyste att icke blott denna utredning utan många andra ha inhiberats av olika skäl, kanske mest av kostnadsskäl. Är det då lämpligt att besluta om sådana nya utred-

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
ningar, vilkas öden man inte kan beräkna under den närmaste tiden och om vilka man icke vet hur de komma att ta sig ut? Det är denna ståndpunkt, utskottet intagit i detta fall, att man skall vila på hanen till dess lugnare förhållanden inträtt.

Motionären och reservanten talade om att andra kammarens tredje tillfälliga utskott med rätt stor majoritet fattat ett beslut i positiv riktning, alltså att tillstyrka motionen, och de hemställa nu att första kammaren skall återremittera utlåtandet för att kammaren skall bli i tillfälle att taga del av andra kammarens utskotts utlåtande. Till detta vill jag säga, att första kammarens första tillfälliga utskott behandlade denna fråga för över en månad sedan, men på grund av vissa omständigheter, däribland en kurs som pågick i Saltsjöbaden, där det fanns representanter i varje fall från Danmark, ha vi inte lagt fram detta ärende förrän i dag. Det har alltså, herr Wagnsson, gått en hel månad, under vilken andra kammarens tillfälliga utskott kunnat taga del av vårt utlåtande. Nu yrkas det att första kammaren skulle återremittera ärendet för att utskottet skulle bli i tillfälle att taga del av andrakammarutskottets yttrande. Jag tycker ändå, att när vi visat så pass stort tillmötesgående, att vi vilat på hanen över en hel månad, innan vi släppt fram ärendet i kammaren, kan man inte påstå att vi brustit i kommunikation med det andra utskottet, som haft reda på vår inställning.

Jag kan inte tro, herr talman, att en återremiss av detta ärende skulle inverka på utskottets ställningstagande. Vi äro sju mot en, och jag skulle illa känna utskottets ledamöter, om de på grund av denna återremiss skulle ändra uppfattning. Skulle däremot ett återremissyrkande innebära ett direktiv för utskottet att tillstyrka motionen, då anser jag för min del, att det vore bättre, om kammaren sade rent ut och antog motionen, och jag tror att den meningen delas av utskottets ledamöter. Jag kan alltså icke finna, att det finns någon anledning för kammaren att bifalla herr Leanders förslag om återremiss, utan ärendet bör kunna avgöras i dag.

Herr talman, med stöd av de synpunkter jag här framlagt och dem som utskottet framfört i sitt utlåtande ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Elmgren: Herr talman! Den omständigheten som herr Karl August Johanson åberopade, nämligen att första kammarens första tillfälliga utskott redan för en månad sedan var färdigt med sitt ställningstagande, tycker jag i detta sammanhang är en smula graverande, ty den visar ju att utskottet arbetat alldeles för snabbt. Man kan inte underlåta att påpeka såsom anmärkningsvärt, att inte föreningen Norden och de samverkande bildningsförbunden blivit hörda. Även om de äro ideella organisationer, hade de kanske haft några synpunkter att anföra, som kunde varit av värde. För övrigt vill jag säga, att andra kammarens tillfälliga utskott har arbetat med denna fråga på det sättet, att det inte bara infordrat dessa ytterligare utlåtanden utan också särskilt noga penetrerat frågan om lämpligheten av att lägga fram saken nu. På basis av detta arbete har utskottet kommit till sin ståndpunkt, som torde innebära, att det skulle vara vissa risker och olägenheter förenade med att avslå motionen. Utlåtandet blir således tillstyrkande men på så sätt, att utskottet vill överlåta åt Kungl. Maj:t att bestämma den tidpunkt, då utredningen skulle sättas i gång. Därmed tycker jag att man eliminerat de olägenheter som första kammarens första tillfälliga utskott har talat om, ty även om detta utskott har en stor intuitiv förmåga att bedöma tidsläget och denna intuitiva begåvning väger över det arbete, som andra kammarens tredje

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
tillfälliga utskott nedlagt, kan man väl i alla fall våga postulera att Kungl. Maj:ts regering, därest saken hänskjutes dit, skall vara lika omdömesgill som utskottet.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få ansluta mig till herr Leanders återremissyrkande.

Häri instämde herrar *Källman, Franzon och Dahlström.*

Herr **Wistrand:** Ja, herr talman, det kan många gånger hända, att begåvning verkligen är mera värd än ett mödosamt arbete. Sådant kan förekomma. För övrigt vet jag icke varför Kungl. Maj:ts regering skall dragas in i denna fråga, herr Elmgren, med vilken den icke haft någon anledning taga befattning.

Vad beträffar själva sakfrågan, finns det ju inte några som helst skiljaktigheter mellan oss. Alla äro ense om riktigheten av den tanke, som ligger bakom motionen. Vad som skiljer oss åt är ju endast åsikterna i fråga om den lämpliga tidpunkten för ett upptagande av denna tanke. Det nordiska samarbetet ligger de utskottsledamöter, som bilda majoriteten, lika nära om hjärtat som någon av dem, som hava en annan syn på frågan om motionens behandling, det kan jag säga dem som möjligen kunna vara ovissa i den frågan. Men vad är det som begäres? Det begäres att ärendet skall återremittteras för att första kammarens utskott skall få överväga saken igen och ändra sin uppfattning med föranledande därav att andra kammarens tillfälliga utskott funnit motionen böra föranleda ett annat förslag än första kammarens. Det förefaller mig som om detta icke vore någon skälig anledning till återremiss och inte heller det förhållandet att andra kammarens utskott kan ha haft anledning att närmare fördjupa sig i vissa utlåtanden, som första kammarens tillfälliga utskott icke haft tillgång till. Det är i alla fall i dessa frågor uteslutande en smaksak, vilka institutioner man hör och vilket värde man fäster vid deras utlåtanden.

Men vad har andra kammarens utskott nu kommit till? Herr Leander uppläste dess beslut, som han sade var slutgiltigt justerat. Under förutsättning att den uppgift han lämnade är riktig, föreslår detta utskott, att andra kammaren måtte så till vida bifalla motionen, att kammaren för sin del beslutar att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om vidmakthållande och stärkande av den nordiska samhörighetstanken och om vidtagande av de åtgärder, vartill utredningen kan giva anledning. Vad har det då motionerats om? Det har motionerats, icke om detta, utan om en utredning om skapande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten. Utskottet föreslår alltså någonting helt annat, någonting mycket större än som innefattas i motionen. Varför gör utskottet detta? Helt säkert därför att man även inom andra kammarens utskott varit på det klara med att denna motion, sådan den föreligger, icke lämpligen kan förverkligas just nu. Men vad har utskottet då i stället gjort? Det har icke nöjt sig med att som första kammarens tillfälliga utskott framhålla detta och taga konsekvenserna härav utan kommit med ett yrkande, som är betydligt vidare än motionens och som, herr talman, såvitt jag kan finna, enligt den praxis som är riksdagens av talmannen icke kan bli föremål för proposition, då utskottet som bekant icke har någon motionsrätt. Det förslag, som avgivits av andrakammarsutskottet är således, så vitt jag förstår, en nullitet och kan i sin ordning kanske icke bli föremål för någonting annat än en återremiss. Att med utgångspunkt i ett utlåtande, som är så illa övertänkt, yrka att första kammaren skall skicka tillbaka saken till sitt utskott för att kunna få större konfor-

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
mitet med andrakammarutskottets behandling av saken, förefaller mig mycket illa grundat.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets utlåtande.

Herr Linderot: Herr talman! Jag hade avsett att säga några ord i själva saken rörande det nordiska kulturella samarbetet, men då jag alltid är »medgörlig» skall jag i återremissens intresse avstå från detta. Jag utgår ifrån att stämningen i kammaren, så vitt jag kan bedöma den rätt, är sådan att återremissyrkandet kommer att bifallas. Givetvis vore det bra, om så bleve fallet, så att såväl i första som i andra kammaren en diskussion om det nordiska samarbetet kunde förekomma, vilket faktiskt är betingat av läget för närvarande.

Utskottet hänvisar till rådande politiska förhållanden här i Norden och hemställer att riksdagen av det skälet icke måtte bifalla denna motion. För min del anser jag — och jag tror att motionärerna ha varit av ungefär samma tanke — att det just är de nordiska folkens ytterligt svåra läge i nuvarande världspolitiska situation, som skulle motivera dels en diskussion i riksdagen och dels en utredning på ett gebit, begränsat till vad man kallar kulturen, ett gebit som ju blir mindre och mindre, som krymper ihop och så småningom kanske helt försvinner, såvida de nuvarande makthavarna i världen få hålla på. Jag tycker i alla fall, att så länge det finns någonting kvar vore det idé att just med hänsyn till faran för kulturen, icke minst i Norden, få en diskussion här i riksdagen.

Jag avstår från att yttra mig om själva sakfrågan i den fasta förvisningen att första kammarens majoritet finner det angeläget att återremittera frågan för att en diskussion om dessa problem skall kunna förekomma.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Leanders yrkande.

Herr Persson: Herr talman! Då jag är mycket intresserad av att allt som rimligtvis kan göras för det kulturella samarbetet mellan de nordiska folken också blir gjort, skall jag be att få avlämna en kort deklARATION. Jag gör detta så mycket hellre som jag tidigare haft tillfälle att i en folkbildningsorganisation deltaga i behandlingen av detta ärende och där instämt i ett mycket positivt uttalande.

Jag är ledamot av det utskott som behandlat denna fråga, men tyvärr hade jag icke tillfälle att deltaga i det sammanträde, då ärendet slutbehandlades. Om jag hade haft tillfälle till detta, hade det säkerligen varit icke blott en reservant utan två, i det att jag då hade förenat mig med herr Leander. Jag kan nämligen i allt väsentligt instämma i de synpunkter som han här framfört, och jag ber att få instämma i återremissyrkandet.

Herr Herlitz: Herr talman! Vi måste väl beteckna det som ganska beklagligt, att, som det tycks, de båda tillfälliga utskotten i detta ärende icke ha kommit till någon som helst kontakt med varandra. Då likartade motioner äro väckta i båda kamrarna, är det ju annars brukligt, att utskotten hålla sig i kontakt med varandra, gemensamt införskaffa erforderligt material, konfrontera sina åsikter och försöka komma till en samfällid mening, om detta är möjligt. I detta fall tyckas, av anledningar som jag inte kan bedöma, utskotten ha gått vart och ett sin väg, och detta finner jag ganska beklagligt i en fråga av så pass stor vikt som denna. Därmed är också den fråga besvarad som har framförts från något håll här under debatten: vad egentligen en återremiss skulle tjäna till. Om inte annat skulle den tjäna till att även första kammaren skulle komma i besittning av det utredningsmaterial, som här av ett riksdagens organ redan finnes införskaffat och som är av betydelse

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)

för vårt eget ståndpunktstagande. Sedan vet jag inte, om det är förmätet att hoppas, att de herrar som sitta i det tillfälliga utskottet möjligen kunna ta hänsyn till den mening, som eventuellt kan komma att göra sig gällande i kammaren. Man skulle kanske också kunna önska, att andra kammarens tillfälliga utskott skulle vara berett att tänka litet på formuleringen av den kläm, som det tycks ha kommit till i sitt utlåtande — fast detta redan lär vara justerat. Jag tycker därför, att en återremiss kan vara till ganska stor välsignelse.

Då jag nu uppträder till förmån för denna motion, är det, herr talman, därför att jag sedan ett par årtionden tillbaka varit ganska livligt engagerad i sådant nordiskt arbete på det kulturella området, som just detta tilltänkta institut skulle tjäna. Det säger sig därför självt, att jag med en alldeles särskild värme omfattar de strävanden, det här är fråga om. Jag har visserligen fullkomligt klart för mig, att i de nordiska strävandena för närvarande äro de ting som vi förut sysselsatt oss med av ringa eller kanske för stunden ingen betydelse. Det är statskonsten som för närvarande har de väsentliga uppgifterna på det nordiska samarbetets fält. Jag tror inte heller, att ett sådant här institut, om det kunde komma till stånd i morgon dag, i närvarande läge hade några stora uppgifter att fullfölja. Jag tror inte mycket på betydelsen av det nordiska kulturarbete, som just i detta läge kan bedrivas, det vill jag säga ifrån, men på samma gång menar jag, att det är av utomordentlig betydelse just i det tidsläge, vari vi nu befinna oss, att vi manifesteras inåt liksom utåt, åt de nordiska länderna och åt andra håll, att detta är vår vilja, detta är de riktlinjer som vi uppställt för vår strävan. Ett positivt resultat av de här väckta motionerna skulle sålunda bli en om också blygsam manifestation av de riktlinjer för svensk utrikespolitik, som väl nu äro de väsentliga och avgörande.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till återremissyrkandet.

Herr Härdin: Herr talman! Efter vad som här sagts tidigare av utskottets ledamöter, som varit med om detta beslut, skall jag nöja mig med att avge en kort deklARATION över mitt ställningstagande till denna fråga. Jag behöver härvid inte understryka, att jag i likhet med övriga ledamöter av kammaren är mycket intresserad av den tanke som ligger till grund för denna motion, men jag anser att tiden för väckandet av motionen har varit den sämsta man kunde välja, och detta har varit anledningen till att jag anslutit mig till avslagsyrkandet. Jag förutsätter, att om man skulle göra en utredning för att åstadkomma ett nordiskt institut, så är den första förutsättningen att man redan vid planläggandet av detta institut har ett intimt samarbete med de övriga länder som skulle deltaga. Det är som bekant icke möjligt att få ett sådant samarbete för närvarande, och jag tror, att saken skulle vinna på om den finge ligga till sig tills vi komma i så pass lugna förhållanden, att vi kunna komma i kontakt med de övriga nordiska länderna, så att denna utredning kan bli gemensam. Även om Sverige skulle sätta i gång med denna utredning på egen hand, äro vi inte alldeles säkra på att detta institut, om det kommer till stånd, för närvarande skulle kunna göra på långt när den nytta man tänkt sig, förrän man kommer fram till lugnare förhållanden.

Då jag är av den uppfattningen att det är till fördel för saken, om frågan får vila till lugnare tider, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag hade inte tänkt att yttra mig mera, men herr Elmgrens uttalande angående utskottets arbete och dess

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
penetrering av dessa spörsmål gav mig anledning att begära ordet igen. Jag måste säga herr Elmgren, att jag blev förvånad över hans betygsättning av utskottets arbete, men jag tar den betygsättningen med knusende ro, ty jag vet att utskottet i detta fall liksom i alla andra fall gått till botten med frågan och gjort vad på utskottet ankommer för att komma till ett enligt utskottmajoritetens mening förnuftigt resultat. Herr Elmgrens betygsättning tar jag med fullständig ro därför att den ger belägg för att herr Elmgren tycks tro att utskottet bara svept över detta ärende utan vidare, men det är inte förhållandet; första tillfälliga utskottet har behandlat denna motion med stor noggrannhet.

Herr Linderot ville ha en diskussion om det nordiska samarbetet för närvarande. Jag undrar hur den diskussionen skulle ta sig ut och vad den skulle röra sig om. Det gäller här en motion om att inrätta ett institut för nordisk folkbildningsverksamhet. Skulle kammaren taga upp en utrikespolitisk debatt i det sammanhanget eller skulle det bli någonting annat? Åtminstone förstår inte jag, hur den debatten skulle avslöpa och framför allt inte vad den skulle ge för positivt resultat.

Sedan har det gjorts ett påtalande även av herr Herlitz, som nämnde att utskotten inte skulle ha stått i kontakt med varandra. Ytligt sett ser det kanske så ut, men jag har åtminstone som ordförande stått i kontakt med andra kammarens tredje tillfälliga utskotts sekreterare, så att han har fått fullständigt reda på förhållandet. Jag vet inte om det i detta fall åligger första eller andra kammarens tillfälliga utskott att söka kontakt. Med andra kammarens första tillfälliga utskott ha vi under hela denna vinter stått i mycket intim kontakt; om det brustit i något annat avseende, vill jag inte döma om. Jag är i alla fall övertygad, att de yttranden som finnas i andrakammarutskottets utlåtande icke skulle ha ändrat på vår uppfattning, då vi fattade vårt beslut i denna fråga. Det beslutet har fattats efter moget övervägande och i den övertygelsen att, som herr Härdin sade nyss, saken vinner på att vila. Och jag kan fortfarande inte förstå vad ett yrkande om återremiss skall tjäna till i detta fall.

Jag ber att få hemställa om avslag på detta yrkande.

Herr Wagnsson: Jag har begärt ordet närmast för att avge en replik till herr Wistrand. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det inte var det förhållandet, att andra kammarens utskott kommit till ett annat resultat än första kammarens, som föranledde mig att instämma i yrkandet om återremiss — herr Wistrand tycktes ha fattat det på så sätt — utan det var närmast två andra förhållanden. Det ena är, att andra kammarens utskott förebragt en utredning, som icke nu finns tillgänglig för kammarens ledamöter men vars innehåll vi kunna bedöma, när utlåtandet blir tryckt. Den andra synpunkten berördes sedan också av herr Herlitz, nämligen det önskvärda i en bättre kommunikation mellan tillfälliga utskott, som ha att behandla identiska motioner. Det är ju dock något ganska absurt, att man kommer i ett sådant läge, att meningsriktningar, som företräda samma ståndpunkt, icke kunna komma samman för att formulera yrkanden, så att det blir möjligt att få samstämmiga beslut. Hade här ägt rum en gemensam överläggning, såsom alltid tidigare brukat ske mellan de tillfälliga utskotten i sådana här fall, hade alltså reservanten i första kammarens utskott kunnat göra ett yrkande, som överensstämde med det, majoritetens i andra kammarens utskott framställt, och man hade haft den formella möjligheten för kamrarna att nå ett samstämmigt beslut. Det är för att skapa denna möjlighet, som jag anser, att kammaren bör återremittera ärendet till sitt utskott.

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)

Jag vill inte tvista med herr Wistrand om vilken ståndpunkt andra kammarens talman kan komma att intaga till den formulering andrakammarutskottet har givit sitt yrkande. Jag vill dock fästa hans uppmärksamhet på att han utelämnade en ganska viktig passus i utskottets kläm, som man inte bör lämna ur sikte, då man bedömer den sidan av frågan, nämligen att det yrkas, att andra kammaren måtte »så till vida bifalla förevarande motion» etc. Det måste alltså, såsom utskottet tänkt sig det, vara inom ramen av motionen, som frågan skall utredas. Det är emellertid en tvistefråga, som vi inte alls här ha någon anledning att på något sätt taga ställning till. Om andra kammaren ger sitt utskott tillfälle till en gemensam överläggning med första kammarens i denna fråga, bör det väl icke saknas möjligheter att få fram ett yrkande, som talmannen kommer att ställa under proposition.

Jag väddar alltså varmt till kammaren att biträda yrkandet om återremiss.

Herr Linderot: Herr talman! Då utskottets ordförande frågade, vad det skulle tjäna till att tala om denna sak, vill jag säga, att jag, när jag höll mitt förra anförande, trodde, att detta borde vara tämligen klart. Herr Herlitz har angivit huvudskälet, varför icke kammaren nu så här utan vidare skall besluta i denna fråga i dag, nämligen att vilket beslut kammaren här än fattar, ligger det däri en anvisning om en viss utrikespolitisk linje, som kammaren anser bör följas. När herr Herlitz har angivit detta, är det väl därmed också klart, att frågan har betydligt större vikt, än vad man i utskottet har ansett, och att man i andra kammarens tillfälliga utskott tydligen har tillmätt den en större vikt, än vad den rent formellt skulle kunna anses ha. Jag vill således här bara ha strukit under, att om det blir en realdebatt efter en återremiss, är det min tanke, att man då skall diskutera de utrikespolitiska problem, som falla under begreppet det nordiska samarbetet i nuvarande situation. Skulle till äventyrs hans excellens herr utrikesministern därvid uppenbara sig i riksdagen och säga något ord, skulle ju denna sensation väl också mötas med tillfredsställelse av kammaren.

Jag yrkar således, herr talman, fortfarande bifall till herr Leanders yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wagnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter

Om ett institut för stärkande av den nordiska samhörigheten. (Forts.)
särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som vill rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 48;

Nej — 48.

På grund härav nedlade herr talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr talmannen herr *Bergman* ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara nej-sedeln.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 179, till Kungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa från handelsflottans pensionsanstalt utgående pensioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 37 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 192 och 204.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 220, av herr *Branting* och herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa spørsmål rörande kustartilleriets ställning i försvarsorganisationen; och

nr 221, av herr *Herlitz*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.11 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.